

ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προκαταρκτική εργασία του Όμιλου	Σελ. 3
Σε είδησος και μή	» 9
Το πρότυπον δημοτικόν σχολεῖον καὶ οἱ ἐπικριταὶ τοῦ (Με- λέτη Α. Δελημούζου)	» 13
Πῶς πρέπει νὰ ἐννοηθῆ καὶ πόταν μέθοδον νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ μεταρρυθμιστικὴ μας κίνησις (* Ἄρθρο Α. Μπούτορα)	» 53
Κατάλογος βιβλίων σχετικῶν μετὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ καὶ γλωσ- σικὸ ζήτημα	» 61
* Ἀναγκαστικὴ δήλωσις τοῦ Ἐκ. Ὁμίλου	» 63

ΑΘΗΝΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΟΔΟΣ ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΕΙΟΥ 12

Τιμὴ κάθε ἀριθμοῦ δραχμὴ 1,50.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

Τὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου θὰ βγαίνει κάθε τριμηνία
μὲ τρία ὡς πέντε τυπογραφικά φύλλα.
Συνδρομὴ 5 δραχμὲς τὸ χρόνο.
Τιμὴ τοῦ ἀριθμοῦ 1,50 δραχμὴ.

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΑΘΗΝΑ

1911

Τὸν περασμένο Μάρτη, μερικοί, κρίνοντας ὅτι ἔφτασε ὁ καιρὸς, ἐξωτέρικευσαν τὸν πόθο πολλῶν γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τῶν σχολείων μας, μὲ τὴν ἀκόλουθη ἐγκύκλιο:

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ἡ δημοτικὴ παιδεία ἔχει σκοπὸ νὰ ἐτοιμάσει τὸν ἄνθρωπο ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ζήσει τὴ σημερινὴ ζωὴ. Καὶ τὸ κατορθώνει παρέχοντας στὸ παιδί χρήσιμες γιὰ τὴ ζωὴ γνώσεις, γυμνάζοντας τὸ σῶμα του, μορφώνοντας τὸ χαρακτήρα του καὶ καθιστώντας τὸ μυαλό του ἱκανὸ νὰ σκέπτεται.

Μαζὶ μὲ τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς τοῦ σώματος καὶ ἐκτός ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία, ἀπαραίτητες γιὰ τὴ ζωὴ γνώσεις θεωροῦνται παντοῦ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῆς γεωμετρίας, τὰ στοιχεῖα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ πατριδογνωσία καὶ οἱ κανόνες, οἱ λίγοι καὶ οἱ ἄπλοοι, τῆς μητρικῆς γλώσσας.

Ἄρκει τὰ μαθήματα αὐτὰ νὰ διδάσκονται μὲ τρόπο ποὺ νὰ μὴ φορτῶνουν τὸ μυαλό, ἀλλὰ νὰ τὸ μορφῶνουν, γιὰ νὰ βρεθῆι ὁ ἀπόφοιτος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐτοιμὸς ν' ἀντικρῶσι τὴ ζωὴ, κατέχοντας, μαζὶ μὲ τὴ ἥλικήν του δύναμη καὶ τὴν ἀνεπτυγμένη νόηση, τίς ἀπαραίτητες στὸν πολίτη γνώσεις.

Καὶ πρέπει ἡ διδασκαλία νὰ προβαίνει μὲ τὰ γνωστὰ καὶ ἀπὸ τὰ παραδείγματα πρὸς τὸν κανόνα, γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἀπόφοιτος νὰ διαβάξει ἐκφραστικὰ καὶ νὰ γράφει ἐκφραστικὰ, δηλαδὴ, νὰ νοιώθει τὸ τί διαβάξει καὶ νὰ μεταδίδαι τὴ σκέψη του γράφοντας· κι ἀκόμα, νὰ αἰσθανθῆι πραγματικὴ ὄρεξη νὰ συμπληρώσει τίς γνώσεις του, ἢ μόνος του ὡς πελάτης τῆς Ἀαῖνης Βιβλιοθήκης, ἢ καὶ ἀκολουθώντας τὴν εἰδικὴ μόρφωση γιὰ τὸ ἐπάγγελμα ποὺ ἡ φυσικὴ του προδιάθεση καὶ ἡ κοινωνικὴ του θέση τὸν προώρισε.

Ἡ δημοτικὴ μας παιδεία ὁμῶς, ὅλοι τὸ ξέρομε καὶ τ' ὁμολογοῦμε, τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν κατορθώνει.

Φταίει σὲ τοῦτο ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας; Φταίνει τὰ διδακτικὰ βιβλία; Φταίει ἡ ταπεινὴ θέση καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἀμορφωσία τοῦ δασκάλου; Φταίει τίποτε ἄλλο βαθύτερο, ριζικώτερο, ὀργανικώτερο; Κ' ἔμεις τὸ λέμε, πῶς ὅλα θὰ φταίνε. Μὰ πρὸ πάντων κατανοήσαμε πῶς τὰ πρῶτα νοήματα δὲν μποροῦν νὰ ξεπνήσουν στὸ μυαλό τοῦ παιδιοῦ παρά μὲ τὸ γινώριμό του γλωσσικὸ ὄλιγό. Καὶ κατανοήσαμε ἀκόμα τὴν ἀνάγκη ἐπὶ τέλους ν' ἀποδειχθῆι πειραματικὰ μὲ ποῖο πρόγραμμα, μὲ ποιά μέθοδο, μὲ ποιά βιβλία, τὸ ΠΩΣ θὰ μπορούσε τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, τὸ νεοελληνικὸ, νὰ ἐκπληρώσει τὸν τρισεγγάλο σκοπὸ του. Καὶ συμπεράναμε ὅτι τὴν πειραματικὴ αὐτὴ ἀπόδειξη θὰ μᾶς τὴ δώσει χειροπιαστὴ μόνον τὸ θεμέλιωμα καὶ ἡ λειτουργία ἐνὸς προτύπου δημοτικοῦ σχολείου, ποὺ νὰ τὸ θεμελιώσει καὶ νὰ τὸ ἐπισταταί καὶ νὰ τὸ νοιάζεται μὴ μορφωμένη, μ' ἐπίγνωση τοῦ σκοποῦ, ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία.

Ἀποφασίσουμε, λοιπόν, νὰ ἰδρῦσμε καὶ νὰ ἐπιμεληθῶμε τὸ Σχολεῖο ποὺ θὰ δώσῃ στὸν τόπο μας, μαζί μὲ τὴν καταλλήλοτερη γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα παιδαγωγικὴ μέθοδο, τὸ πρότυπο ἀλφαθητάριο, τὰ πρότυπα διδακτικὰ βιβλία καὶ τὰ μορφωτικὰ καὶ βοηθητικὰ τοῦ δασκάλου βιβλία, καὶ στὸ τέλος τὸ ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ, τοὺς ἀποφοίτους, παιδιὰ μ' ἀνεπτυγμένο χαρακτήρα καὶ νόηση, μὲ τὴν δρεξὴ καὶ τὴ δύναμη νὰ μάθουν, γιατί θὰ κατέχουν καὶ τὸ ὄργανο κάθε προόδου, τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα.

Ὅσους αἰσθάνονται τὴ μεγάλη ἀφέλεια ποὺ θὰ προκύβει ἀπὸ μιὰ τέτοια πειραματικὴ καὶ ζωντανὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς δημοτικῆς μας παιδείας, τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα ποὺ πρόσεξαν τὴν ἀγωνία τοῦ παιδιοῦ τους, δταν σκυμμένο στὸ βιβλίο ζαλλῆσι τὸ μυαλό του γιὰ νὰ ξεμάθει, ἢ νὰ παραμορφῶσει, ἢ, τι ζωντανό καὶ θελκτικό τοῦ ἔμαθε τὸ σπῆτα του, τὸν κάθε μορφωμένο ποὺ πιστεύει, ὅπως κ' ἡμεῖς — χωρὶς ν' ἀποβλέπει στὴ γλῶσσα ποὺ συνήθως νὰ γράφει καὶ νὰ καταλαβαίνει — δτι Δαϊκὴ Παιδεία καὶ Δημοτικὸ Σχολεῖο θὰ ὑπάρξει μόνο ἀπὸ τὴ σαγήνη ποὺ τὰ παιδιὰ θὰ ἀνατρέφονται μὲ τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα, δλους αὐτοὺς τοὺς καλοῦμε νὰ συντρέξουν μὲ κάθε ὀλικὴ καὶ ἠθικὴ βοήθεια τὸ ἔθνικό, ἄς τ' ὀνομάσομε, πείραμα.

Κάθε δῶρα καὶ συνδρομὴ ἄς σταλεῖ στὸν κ. Α. Π. Πετροκόκκινου, ὁδὸς Τιμολέοντος 25, Ἀθήνας.

Ὁ σκοπὸς τοῦ γράμματος, ὅπως καὶ ὁ συγκεκριμένος ἔκδοξός μας, τελειώνει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. Μολαταῦτα δὲν τὸ θεωροῦμε πρόωρο νὰ σὰς ἀνακοινώσομε δτι σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ ἄλλων, θὰ ὀργανώσομε καὶ ἕνα Ἑκπαιδευτικὸν Ὀμιλο, γιὰ νὰ συντελέσει στὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ μας.

Ὅταν ὀργανωθεῖ ὁ «Ἑκπαιδευτικὸς Ὀμιλος» θὰ καλεσεθεῖτε νὰ γίνετε μέλος του, ἂν μὰς εἰδοποιήσετε ἀπὸ τώρα μὲ γράμμα σας ὅτι δέχεσθε.

Μὲ ἐκδόληψη

Ἡ Ἐφορία τοῦ Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου

*Α. Δελμοῦζος, Κ. Δεμερτζῆς, Α. Διομήδης, Ι. Δραγοῦμης,
Κ. Μελλῆς, Ν. Πάππος, Α. Π. Πετροκόκκινος, Γ. Σατηριάδης,
Κ. Α. Τσιπάλης, Μ. Τσιριμῶνος, Φ. Φωτιάδης.*

Ἀθήνα, Μάρτης 1910.

Εἰς ἀπάντησιν ἔλαβαν πολλὰ ἐνθαρρυντικὰ γράμματα καὶ ἴδρυσαν τὸν «Ἑκπαιδευτικὸ Ὀμιλο». Μετὰ τοῦτο ἔστειλαν τὸ ἀκόλουθο γράμμα:

Ἀξιότιμε Κύριε,

Μὲ τὴν ἐγκύκλιο ποὺ σὰς σταίλαμε, σὰς γνωστοποιήσαμε τὸν ἐκπαιδευτικὸν μας σκοπὸ. Μὲ τοῦτο τὸ γράμμα μας σὰς παρακαλοῦμε νὰ μὰς ἀπαντήσετε ἂν ἐπιθυμεῖτε νὰ γίνετε μέλος τοῦ «Ἑκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου».

Ὁ σκοπὸς τοῦ Ὀμίλου αὐτοῦ θὰ εἶναι, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐγκύκλιο, νὰ ἰδρῦσει ἕνα Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ βοηθήσει νὰ ἀναμορ-

φωθεῖ, μὲ τὸν καιρὸ, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαίδευσις. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του, ὡς μέσα θὰ μεταχειρίζεται ὁ Ὀμιλος διαλέξεις καὶ ἔκδοση βιβλίων, ἐφημερίδας καὶ περιοδικοῦ. Ἡ συνδρομὴ κάθε μέλους εἶναι πέντε (5) δραχμῆς τὸ χρόνο.

Ἄν θὰ γίνετε μέλος, σὰς παρακαλοῦμε νὰ ὀπογράψετε τὴν ἐσθὺλειστη σχετικὴ ἀπάντησιν καὶ νὰ τὴ σταλεῖτε στὸν Κ^ο Ἰω. Δραγοῦμη 26 Λεωφόρος Ἀμαλίας Ἀθήνας, ποὺ ἀνέλαβε τὰ χρεῖα Ταμῆα, κατὰ τὴν ἀπουσία, στὸ ἐξωτερικὸ, γιὰ μερικὸς μῆνες τοῦ Κ^ο Α. Π. Πετροκόκκινου.

Ἐπίσης παρακαλοῦμε κάθε συνδρομὴ, ἀνακοίνωσιν ἢ γράμμα νὰ στέλνεται στὴν ἴδια εἰσῆθουση.

Ἀθήνα, 30 Ἀπριλίου 1910.

Μὲ ἐκδόληψη

Γιὰ τὴν Ἐφορία τοῦ Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου

Α. Π. Πετροκόκκινος.

Τὸ Καταστατικὸ τοῦ Ὀμίλου εἶναι τὸ ἀκόλουθο:

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ

- 1) Συσταίνεται «Ἑκπαιδευτικὸς Ὀμιλος» μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἰδρῦσει ἕνα Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ βοηθήσει ν' ἀναμορφωθεῖ, μὲ τὸν καιρὸ, ἡ Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις.
- 2) Μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του θὰ μεταχειρίζεται ὁ Ὀμιλος διαλέξεις καὶ ἔκδοση βιβλίων, ἐφημερίδας καὶ περιοδικοῦ.
- 3) Ὁ Ὀμιλος ἔχει ἔδρα του τὴν Ἀθήνα.
- 4) Ἰδρύται τοῦ Ὀμίλου εἶναι οἱ Ἐφοροὶ τοῦ Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τὰ μέλη ποὺ ψήφισαν τὸ Καταστατικὸ.
- 5) Τὸν Ὀμιλο τὸν διευθίνει Ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἐφτά Ἰδρυτὰς. Τρεῖς ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐφορίας τοῦ Σχολείου.
- 6) Τὴν Ἐπιτροπὴ τὴν ἐκλέγουν μὲ πλειοψηφία οἱ Ἰδρυτὰς κάθε τρία χρόνια, τὴν Ἐφορία κάθε ἔξ.
- 7) Ἡ Ἐπιτροπὴ ὀρίζει ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Γραμματεῖα καὶ Ταμῆα.
- 8) Ὁ Ταμῆας τοῦ Ὀμίλου εἶναι καὶ Ταμῆας τοῦ Σχολείου καὶ ἀντιπροσωπεύει καὶ τὰ δύο σὲ κάθε χρηματικὴ τους ὑπόθεσις.
- 9) Σὲ κάθε συνεδρία τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀπαρτία χρειάζονται τρία μέλη. Ἐνα ἀπὸ τὰ μέλη προσεδρεύει καὶ διευθίνει τὴν ἐργασίαν κάθε συνεδρίας.
- 10) Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀντιπροσωπεύει τὸν Ὀμιλο σὲ κάθε εἶδος σχέσιν του καὶ φροντίζει γιὰ ὅλας τὴς ἐργασίας τοῦ Ὀμίλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο, ποὺ τὸ φροντίζει ἡ Ἐφορία του.
- 11) Τὰ μέλη τοῦ Ὀμίλου πληροῦν πέντε δραχμῆς τὸ χρόνο.
- 12) Στὸ τέλος κάθε χρόνου ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ δημοσιεύει ἔκθεσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς καὶ τὴ λογοδοσίαν τῆς.

13) Ἡ Ἐπιτροπὴ ὀρίζει ὡς ἰδρυτὴ ἕναν ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Ὁμίλου, κάθε φορά πὸ λείπει ἰδρυτής.

14) Τὸ Καταστατικὸ τοῦτο μπορεῖ ν' ἀναθεωρηθῆ ἀπὸ τοὺς Ἰδρυτὰς καὶ τὰ μέλη μετὰ τὰ τρία πρῶτα χρόνια.

Ἀθήνα, Μᾶης 1910.

ΟΙ ΙΔΡΥΤΑΙ

Ἄ. Ἀλεξανδρῆς, Πέτρος Ἀποστολίδης, Περικλῆς Ἀγγυρόπουλος, Βλ. Γαβριηλίδης, Χρ. Γινόφας, Ἀλέκ. Δελμούζος, Λουκάς Δελμούζος, Κωνσ. Δεμερτζῆς, Ἀλ. Διομήδης, Γω. Δραγούμης, Ἰω. Θεοδορίδης, Ν. Καζαντζάκης, Π. Καραπάνος, Ἀνδρέας Καραβίτσας, Κωνσ. Κασίμπαλης, Α. Ν. Κεφαλληνός, Ἀρ. Κουρτίδης, Γ. Καφαντάρης, Κλέανδρος Β. Λάκων, Α. Μαβίλης, Ν. Μαυρουδῆς, Κωνσ. Μελάς, Ἀλ. Μυλωνᾶς, Ἀλ. Πανταζῆς, Ἀλ. Παπαναστασίου, Ν. Πάππος, Κ. Πασαγιάννης, Δ. Π. Πετροκόκκινος, Θρ. Γ. Πετμεζᾶς, Χρῆστ. Ράγκος, Δ. Ι. Σαράτσης, Μιχαὴλ Στελλάκης, Γεώργ. Σωτηριάδης, Κωνσ. Α. Τοπάλης, Κ. Α. Τριανταφυλλόπουλος, Μ. Τσιριμῶνος, Α. Φωκᾶς, Φώτης Φωτιάδης.

Τοῦτο τὸ Καταστατικὸ τὸ ἔστειλε πρὸς τὰ μέλη ἡ Ἐπιτροπὴ μὲ τὸ ἀκόλουθο γράμμα·

Ἀξιότιμε Κύριε,

Λαβαίνετε τοπωμένο τὸ Καταστατικὸ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου ὑπογραμμένο ἀπὸ τὰ μέλη πὸ τὸ ψήφισαν τὸν περασμένο Μᾶη καὶ θεωροῦνται ἰδρυταί.

Στὸν Ἐκπαιδευτικὸν Ὁμιλο γράφηκαν ὡς τώρα πολλὰ μέλη καὶ τοῦτο μᾶς ἐγκαρδιώνει στὸ ἔργο μας.

Στέλνοντάς σας σήμερα τὸ Καταστατικὸ, προσμένομε ἀπὸ σας, ἀξιότιμε κύριε, καὶ νὰ παρακαλέσετε τοὺς γνωρίμους σας νὰ γίνουν μέλη τοῦ Ὁμίλου καὶ νὰ προετοιμάσετε καὶ ἄλλους νὰ νοιώσουν τὴ σημασίαν τοῦ ἔργου μας καὶ νὰ τὸ βοηθήσουν, ὅπως μπορεῖ ὁ καθένας.

Τέλος ὡς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς σημειώσετε τὰ ὀνόματα ἑλων αὐτῶν καὶ τὸν τόπο πὸ μένουν, γιὰ νὰ γνωρίσομε κ' ἑμεῖς τοὺς συνεργάτες μας, ἢ ἀκείνους πὸ μὲ κατάλληλη ἐνέργεια μποροῦν ἀργότερα νὰ γίνουν.

Ἄν γι' αὐτὴ σας τὴν ἐνέργειαν ὡς χρειάζονται βιβλία σχετικά, μπορεῖτε ν' ἀποταθεῖτε ἐλεύθερα στὸν Ὁμιλο.

Τὰ γραφεῖα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου βρίσκονται ἐ'Ὀδὸς Ὁφθαλμιατρείου 12» καὶ ὡς παρακαλοῦμε γιὰ κάθε πληροφορία νὰ περνᾶτε ἀπὸ κεῖ καὶ σ' αὐτὴ τὴ διεύθυνση νὰ στέλνετε τὰ γράμματά σας, τίς συνδρομὰς κ.τ.λ.

Ἀθήνα, Ἀύγουστος 1910.

Μὲ τιμὴ

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πέτρος Ἀποστολίδης, Βλ. Γαβριηλίδης, Νικ. Καζαντζάκης, Δ. Π. Πετροκόκκινος, Γ. Σωτηριάδης, Κων. Τοπάλης, Μάρκος Τσιριμῶνος.

Ἀποτέλεσμα τῆς προκαταρκτικῆς αὐτῆς ἐργασίας εἶναι ὅτι σήμερα μέλη τοῦ Ὁμίλου, κύριοι καὶ κυρίες, γράφηκαν καμμιά τετρακοσάρια (Ἀθήνα, Ἐπαρχίες, Ἀνατολὴ καὶ Ἐξωτερικόν).

Ὁ Ὁμιλος ἀρχίζει τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐργασίαν του μὲ τὴν ἐκδοσὴ ἑνὸς Δελτίου πὸ θὰ περιέχει μελέτες ἐκπαιδευτικὰς κάθε εἶδους, ἀλλὰ προπάντων σχετικὰς μὲ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο. — Τὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ ἐκθέτει κάπως πλατύτερα τὸ σκοπὸ τοῦ Ὁμίλου καὶ προσκαλεῖ γιὰ συνεργασίαν κυρίως τοὺς εἰδικοὺς στὰ παιδαγωγικά — Τὸ δεύτερο ἄρθρο εἶναι ἡ ἀπάντησις ἑνὸς ἀπὸ τὰ Μέλη τῆς Ἐφορίας, τοῦ παιδαγωγοῦ κ. Ἀλ. Δελμούζου, σὲ ὅσα γράφηκαν σ' ἐφημερίδες, μόλις βγήκε ἡ πρώτη ἐγκύκλιό μας, καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ τους ἀνασκευή. Πολλοὶ ἀπὸ τὴν Ἐφορία, οἱ κύριοι Δραγούμης, Καζαντζάκης, Καραπάνος, Πετροκόκκινος, Τοπάλης κτλ. ἀπάντησαν στὰ ἄρθρα μερικῶν εἰδικῶν, καθὼς καὶ στίς κριτικὰς τῶν ἐφημερίδων. Δὲν ξανατυπώνομε τὰ ἄρθρα τους, γιὰτὶ εὐκολο εἶναι νὰ τὰ διαβάσει κανεὶς στὰ φύλλα τῶν ἐφημερίδων «Ἀθηναί», «Ἀκρόπολις», «Ἐστία», «Νουμάς» κτλ. τοῦ περασμένου καλοκαιριοῦ.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Α. Δελμούζου γράφηκε ἐπίτηδες στὴν καθαρεύουσα, γιὰτὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Δελτίου δὲν εἶναι νὰ πᾶι μόνο στὰ μέλη τί ἔκαμε ὁ Ὁμιλος ἴσια μὲ τώρα, ἀλλὰ καὶ νὰ φωτίσει ὄσους, γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο, εἶναι ἀδιάφοροι γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα, ἢ θεωροῦν ἀσκοπητὴν τὴν προσπάθειά μας, κ' ἔχουν καὶ τὴν περιεργὴ συνήθειαν νὰ μὴ διαβάζουν τίποτα γραμμένο στὴν γλῶσσα πὸ οἱ ἴδιοι μιλοῦν. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Δελμούζου θὰ τοὺς ἐξηγήσει πολλὰ σημεῖα τοῦ ζητήματος, θὰ τοὺς λύσει πολλὰς ἀπορίες, θὰ τοὺς φωτίσει σὲ πολλὰ πράγματα καὶ, ἐλπίζομε, θὰ κάνει μερικοὺς ν' ἀλλάξουν γνώμη.

Τὰ μέλη τοῦ Ὁμίλου εἶχαν τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς δώσουν ἔχι μόνο τὴν ἠθική τους ὑποστήριξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕλικήν. Μερικά, ἔκτος ἀπὸ τὴν συνδρομὴν τους, πὸ ἐπίτηδες τὴν ὄρισαν τόσο μικρὴν (Δρ. ὅ τὸ χρόνο) γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ γίνῃ μέλος, μᾶς ἔστειλαν καὶ γενναῖες δωρεάς, κ' ἔτσι μαζεύτηκε ἕνα ποσὸ πὸ καταθέσαμε στὴν Τράπεζαν τῶν κ. κ. Δ. Σαμιωτάκη καὶ Σας μὲ 4 1/2 % τὸ χρόνο. Τὸ ποσὸν ὅμως αὐτό, ἂν καὶ σημαντικόν, δὲ φτάνει· θὰ μᾶς χρειαστοῦν καὶ ἄλλα χρήματα, γιὰτὶ μ' ὅλη τὴν μεγάλη οἰκονομίαν πὸ κάνομε, τὰ ἀπαραίτητα ἐξοδά μας θὰ εἶναι φυσικὰ πολλὰ. Γιὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ διατήρησιν τοῦ Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολεῖου γιὰ ἕνα χρόνο, (σπίτι, περιβόλι, συλλογὴ ἐκπαιδευτικῶν ὀργάνων, εἰκόνες, χάρτες,

μισθούς δασκάλων κτλ.) μᾶς χρειάζονται Δρ. 12/15,000. Ἐπειτα χρειάζονται χρήματα γιὰ τὸ τύπωμα τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, τὰ τρεχούμενα ἐξοδα τοῦ γραφείου τοῦ Ὁμίλου, τὸ μοίρασμα διαφωτιστικῶν βιβλίων, τὴν τακτικὴν, κάθε τριμηνία, ἔκδοση τοῦ Δελτίου. Ἐλπίζομε ὅμως ὅτι ἀργότερα θὰ γραφοῦν στὸν Ὁμιλο καὶ πολλὰ ἄλλα νέα μέλη καὶ ὅτι πολλοὶ θὰ φανοῦν ἐπίσης γενναῖοι, ὅπως, ὡς τώρα, μερικοί.

Ἐπίσης παρακαλοῦμε τοὺς συγγραφεῖς βιβλίων σχετικῶν μὲ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἢ γλωσσικὸ ζήτημα, καὶ τοὺς συγγραφεῖς δημιουργικῶν ἔργων νὰ μᾶς στείλουν, ἂν θέλουν, ὅσα ἀντίτυπα μποροῦν γιὰ νὰ τὰ μοιράσομε στὰ διάφορα κέντρα ὅπου ἔχομε ἀντιπροσώπους (Ἐπαρχίες, Ἀνατολή, Ἐξωτερικόν), ἐπειδὴ κάθε μέρα μᾶς ζητοῦν τέτοια ἔργα γιὰ τὴν διάδοση τῶν ἰδεῶν μας.

Τὸ Δελτίο θὰ βγαίνει τακτικὰ κάθε τριμηνία καὶ θὰ περιέχει, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ σύντομη περίληψη τῆς ἐργασίας τοῦ Ὁμίλου, ὅλη σχετικὴ μὲ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα γενικῶς καὶ, εἰδικῶς, ἄρθρα καὶ μελέτες γιὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Παρακαλοῦμε ὅσους θέλουν νὰ τὸ λαβαίνουν τακτικὰ, νὰ γυρίσουν ὑπογραμμένο τὸ ἐσώκλειστο δελτίο ἐγγραφῆς στὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, 12 Ὁφθαλμιατρείου, Ἀθήνα, σημειόνοντας καθαρὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν διεύθυνσίν τους.

Τὸ ἄλλο δελτίο ἐγγραφῆς εἶναι γιὰ ὅσους θέλουν νὰ γίνουν μέλη τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου. Τοὺς παρακαλοῦμε νὰ τὸ υπογράψουν καὶ νὰ τὸ στείλουν μαζί μὲ τὴν συνδρομὴ τους στὸν Ταμῖα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου (12 Ὁφθαλμιατρείου).

Ἐπίσης παρακαλοῦμε ὅσους ἔχουν ὑπογράψει πρωτύτερα τέτοιο δελτίο καὶ ἐπομένως εἶναι πιά μέλη, νὰ στείλουν στὴν ἴδια διεύθυνσιν τὴν συνδρομὴ τους γιὰ τὸ 1910, ἂν δὲν τὴν ἔστειλαν ὡς τώρα.

ΣΕ ΕΙΔΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΜΗ

Σὲ ὅλα τὰ ἔθνη ἡ ἐκπαίδευση, στοὺς διαφόρους κλάδους τῆς, μένει πάντα πρὸ πίσω ἀπ' ὅσο τὴν ποθεῖ ἡ μορφωμένη γενεὰ τῆς κάθε ἐποχῆς. Καὶ γι' αὐτὸ ἄτομα καὶ κράτος ἀδιάκοπα προσπαθοῦν νὰ τὴν σπρώξουν μπροστά, νὰ τὴν προσαρμόσουν δηλαδὴ στὴς ἀνάγκες καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς κάθε γενεᾶς. Τὸ χάσμα μεταξὺ τῆς παιδείας ποῦ ὑπάρχει καὶ τῆς παιδείας ποῦ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει, ἄλλοῦ εἶναι μεγαλύτερο καὶ ἄλλοῦ μικρότερο· σὲ μᾶς εἶναι πολὺ μεγάλο, γιὰ ἱστορικοὺς λόγους ποῦ ὄλοι μας τοὺς ξέρομε.

Τὸ χάσμα αὐτὸ καὶ μερικὰ ἄτομα καὶ τὸ Κράτος προσπαθοῦν νὰ τὸ γεφυρώσουν. Ἡ ἐργασία ὅμως αὐτὴ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἀτόμων, ἂν καὶ ἀξιέπαινη, δὲν ἔδωσε τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα, γιὰτὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀναμορφωτὰς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ὡς τώρα, δὲν «ἔθεσε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν», δηλαδὴ κανεὶς τους δὲν μπόρεσε νὰ τὴν ξεχωρίσει ἀπὸ τὴν γλωσσικὴ πρόληψη καὶ νὰ τὴν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸν κλασικισμό. Ἀφοῦ τὸ ὄργανο κάθε ἀνθρωπισμοῦ καὶ κάθε διδασκαλίας εἶναι ἡ γλῶσσα, ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ποτε δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναμορφωθεῖ, ὅσο ἡ γλῶσσα ποῦ ὡς ὄργανόν τῆς μεταχειρίζεται, παρουσιάζει τόσες δυσκολίες, ὥστε ν' ἀναγκάζει τὸν μαθητευόμενον νὰ ἐξοδεύει ὅλη τὴ δύναμιν τοῦ νοῦ του μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ μάθῃ τὸ ὄργανο αὐτό, κ' ἔτσι νὰ μὴν τοῦ μένει καθόλου πιά καιρὸς νὰ μάθῃ τίποτε ἄλλο.

Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλος ἔχει ἀκράδαντη πεποίθησιν ὅτι ὄλοι οἱ κόποι γιὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς παιδείας μας θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ πηγαίνουν χαμένοι, ἂν ὄλες οἱ ἀναμορφωτικὲς προσπάθειες δὲ στηριχθοῦν σὲ στερεὰ καὶ πραγματικὰ θεμέλια.

Γιὰ τὴν ὥρα, τὴ Μέση καὶ Ἀνώτερη Ἐκπαίδευση, ὁ Ὁμιλὸς μας δὲν μπορεῖ καὶ δὲ θέλει νὰ τίς ἀγγίσει, ἐπειδὴ ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀναγέννησιν τῆς Παιδείας δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ μονομᾶς καὶ σὲ ὄλους τοὺς κλάδους τῆς ἀμέσως. Κάθε συνειδητὴ ἀναμόρφωσιν, τακτικὰ καὶ κανονικὰ πρέπει ν' ἀρχίζει ἀπὸ τὴν βάση τοῦ συστήματος, ἀπὸ τὸ Ἄλφα. Γιὰ τοῦτο κι' ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλος» ὅλη του τὴν προσοχὴ τὴν ἔστρεψε στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο.

Ἡ σημερινὴ Πολιτεία καὶ οἱ ἐπίσημοι παιδαγωγοὶ ἀρχίσαν νὰ παραδέχονται ὅτι ὄργανο τῆς διδασκαλίας στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο πρέπει νὰ εἶναι ὁ «ἀνεπιτήδευτος προφορικὸς λόγος τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων». Κι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἀρχίζουν δειλὰ δειλὰ καὶ μὲ περιστροφὲς νὰ παραδέχονται οἱ ἐπίσημοι, αὐτὸ ἐμεῖς, χωρὶς περιστροφές, τὸ θεωροῦμε δόγμα καὶ θὰ τὸ βάλουμε βάση στὸ Δημοτικὸ μας Σχολεῖο.

Στὴ Μέση Ἐκπαίδευση τέτοιο πείραμα εἶναι, ὅσο γιὰ τὸ γλωσσικὸ μέρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος, ἀδύνατο γιὰ τὴν ὥρα, ἀφοῦ ἡ Πολιτεία ἐπιβάλλει αὐτοῦ τὴν καθαρεύουσα.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλο λόγο θεωρήσαμε τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο ὡς ἀρχὴ γιὰ τὴν ἀναμόρφωση: Ἡ Δημοτικὴ Ἐκπαίδευση ἐνδιαφέρει ὅλον τὸν κόσμον, ὅλες τὶς κοινωνικὰς τάξεις, τὰ παιδιὰ τῶν ἐργατικῶν, τὰ παιδιὰ τοῦ ἐπαγγελματία, τῶν ἐπιστημόνων κτλ. εἴτε προορίζονται γιὰ πρακτικὰ ἢ ἄλλα ἐπαγγέλματα, εἴτε σκοπεύουν νὰ ἀκολουθήσουν ἀνώτερες σπουδές.

Γιὰ ὅλους λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος» περιόρισε τὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας του στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο καὶ μάλιστα στὸ τετρατάξιον. Ἄν ἀργότερα δεῖ πῶς μπορεῖ νὰ τὸ κάνει ἐξατάξιον, οἱ δύο τελευταῖες τάξεις ποὺ θὰ προσθέσει, δὲ θὰ εἶναι προπαρασκευαστικὲς γιὰ τὸ Σχολεῖο τῆς Μέσης, ἀλλὰ συμπληρωτικὲς γιὰ τὴν πρακτικὴ μόρφωση ποὺ θὰ θέλουν νὰ δώσουν στὰ παιδιὰ τους ὅσοι εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ περιορίσουν τὶς σπουδές τους ἴσα μ' ἐκεῖ. Δηλαδή τὸ πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο τοῦ Ὅμιλου θὰ γίνῃ τότε ἀθύπαρκτο Δημοτικὸ Σχολεῖο, γιὰ κείνους ποὺ δὲ θὰ κάνουν ἀνώτερες σπουδές.

Τέτοιος ὁ σκοπὸς τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὅμιλου» ὅσο γιὰ τὸ Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο ποὺ θὰ ἰδρῦσει στὴν Ἀθήνα τὸν ἐρχόμενον Σεπτέμβριον.

Προτοῦ ὅμως ἰδρῦσει τὸ Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο του, ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος» ἀποφάσισε, γιὰ νὰ προετοιμάσει τὴν κοινὴ γνώμη, νὰ ἐκδώσει Δελτίον, ποὺ θὰ περιέχει μελέτες γιὰ ζητήματα ἐκπαιδευτικὰ καὶ πρὸ πάντων γιὰ ζητήματα ποὺ στενὰ συνδέονται μὲ τὴ λειτουργία καὶ τὴν προκοπὴ ἑνὸς Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ἡ ἐκδοσὴ τοῦ Δελτίου θὰ ὠφελῆσει καὶ γενικώτερα τὸ ζήτημά μας, γιατί οἱ μελέτες ποὺ θὰ δημοσιευθοῦν σ' αὐτό, θὰ ξεκαθαρίσουν πολλὰς ἀμφιβολίας σὲ διάφορα ἐρωτήματα, σὰν τὰ παρακάτω, ποὺ δέχονται συζήτηση καὶ καλὸ εἶναι νὰ ξεδιαλυθοῦν, πρὶν νὰ συνταχθεῖ τὸ πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Τὰ προχειρότερα καὶ σημαντικώτερα ἐρωτήματα μᾶς φαίνονται τ' ἀκόλουθα:

1) Ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου; Πόσα χρόνια χρειάζονται γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του;

2) Ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ γραφὴ πρέπει ν' ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὺ τὸ παιδί θὰ πατήσῃ στὸ σχολεῖο; ἢ ὕστερα ἀπὸ καιρὸ; καὶ πόσο ὕστερα;

Ποιὰ ἐπιχειρήματα μπορεῖ νὰ φέρει κανεὶς γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς γνώμης του καὶ γιὰ τὴν καταδίκη τῆς ἀντίθετης;

3) Ἄν δὲν ἀρχίσει ἀμέσως ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ γραφὴ, σὲ τί θὰ καταγίνονται τὰ παιδιὰ τίς ὥρες ποὺ οἱ μαθηταὶ τῶν ἄλλων σχολείων μαθαίνουν νὰ διαβάξουν;

Ἐδῶ πρέπει μὲ κάμποσες λεπτομέρειες νὰ δοθεῖ ὁ κατάλογος τῶν μαθημάτων καὶ τῆς ὕλης τῶν μαθημάτων.

4) Τί ὕλη πρέπει ν' ἀχθῶν τ' ἀναγνωστικὰ; Συνεχῆ ἢ ἐγκυκλοπαιδική; Κι' ἀκόμα λεπτομερέστερα: Τ' ἀναγνωστικὰ θὰ περιέχουν ὕλη κατάλληλη γιὰ ἠθικοθρησκευτικὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν ἢ καὶ ἄλλες χρήσιμες γνώσεις γιὰ τὴ ζωὴ, ὑγιεινὰ δηλαδή παραγγέλματα, ζωολογικὰ, γεωπονικὸ μάθημα κλπ.;

Ἄν νομίζετε ὅτι οἱ ὠφέλιμες γνώσεις πρέπει νὰ διδάσκονται προφορικὰ τίς ὥρες τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, τίς σχολικὰς ἐκδρομὰς, τίς χειροτεχνικὰς καὶ κηπουρικὰς ἐργασίας, τότε ἀπὸ ποιά τάξη καὶ μὲ ποῦ μῆτρο πρέπει τὸ ἀναγνωστικὸ ν' ἀρχίσει νὰ περιέχει καὶ τέτοιες χρήσιμες γιὰ τὴ ζωὴ γνώσεις;

5) Εἶναι σωστὸ, ὅπως θέλουν οἱ Ἐρβαρτιανοί, ν' ἀκολουθήσουμε στὴν ὕλη τῶν ἀναγνωστικῶν «τὰ στάδια τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ»; Ἄν διδαχθοῦν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ροδινσῶνας, πῶς πρέπει νὰ διδαχθεῖ ὁ πρῶτος καὶ νὰ διασκευασθεῖ ὁ δεῦτερος;

6) Ἐπειδὴ, γιὰ νὰ συγκινήσουν τὸ παιδί καὶ νὰ τραβήξουν τὴν προσοχὴ του, τ' ἀναγνωστικὰ βιβλία πρέπει νὰ εἶναι συλλογὴ λογοτεχνικῶν ἔργων, καταλλήλων γιὰ τὴν παιδικὴ ἀντίληψη καὶ ἠθοπλαστικῶν (χωρὶς ἠθικὰ παραγγέλματα ὅμως), ποιά λογοτεχνήματα ἔμμετρα ἢ πεζὰ, νομίζετε κατάλληλα γιὰ τὴν κάθε τάξη τοῦ σχολείου;

Ἐνας κατάλογος τέτοιων ἔργων θὰ μᾶς ἦτον πολὺ χρήσιμος.

7) Τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία πρέπει νὰ εἶναι γενικὰ, δηλαδή τὰ ἴδια γιὰ τοὺς στεριανοὺς καὶ τοὺς θαλασσινοὺς, τοὺς ἀγροτικοὺς καὶ ἀστικοὺς πληθυσμούς, ἢ εἰδικὰ γιὰ καθεμίαν ἀπὸ αὐτὰς τίς διαιρέσεις;

8) Πῶς θὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ποῦ μέρος τῆς θὰ διδαχθεῖ σὲ κάθε τάξη; Πόσο μέρος τῆς ἱστορίας τῶν γειτονικῶν ἐθνῶν, πρέπει νὰ διδαχθεῖ καὶ σὲ ποιά τάξη;

9) Τὰ ἴδια ἐρωτήματα θέτομε καὶ οἱ ἴδιες λεπτομέρειες μᾶς χρειάζονται γιὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γεωγραφίας (Πατριδογνωσία μόνον ἢ καὶ ἄλλα;) τῆς πολιτικῆς καὶ φυσικῆς.

10) Πῶς πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ διδασκαλία τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας καὶ ποῖα ἀπὸ τὰ κεφάλαιά της εἶναι κατάλληλα γιὰ τὴν κάθε τάξιν; Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ περιορισθῇ στὴ διέγερσιν τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων καὶ στὴ διδασκαλίαν τῆς Εὐαγγελικῆς ἠθικῆς καὶ ν' ἀφήσῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν δογμάτων στὴν οἰκογένειαν καὶ στὴν Ἐκκλησίαν; Ἡ πρέπει νὰ περιλάβῃ καὶ αὐτὰ στὴν διδασκαλίαν του;

11) Ἡ Γυμναστικὴ θὰ διδάσκηται σὲ ὥρες ὠρισμένες μόνον; Ἡ καὶ στὰ διαλείμματα τῶν μαθημάτων; Ποῖα εἶναι τέλος ἡ καλύτερη μορφή της γιὰ τὴν κάθε τάξιν;

Ἀποτεινόμεθα τοῖς παιδαγωγοῖς καὶ σὲ ὄσους μελέτησαν τὰ ζητήματα αὐτὰ εἰδικὰ καὶ τοὺς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς ἀπαντήσουν στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ καὶ νὰ στείλουν στὸν Ὅμιλον.

α) Ὅτι ἄρθρον ἢ μελέτη ἐκπαιδευτικὴ ἔχουν, σχετικὴ μὲ ἓνα ἢ καὶ μὲ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα. Ἄν τύχει κ' ἔχει κανένας ἔτοιμον ὀλόκληρον σύστημα καὶ πρόγραμμα γιὰ τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν ὁ Ὅμιλος εὐχαρίστως θὰ δεχθῇ νὰ τὸ μελετήσῃ.

Τις μελέτες αὐτὰς ὁ Ὅμιλος θὰ τίς χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ κατάρτισιν τελειότερα τὸ πρόγραμμα τοῦ Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου ποῦ θὰ ἰδρῦσιν στὴν Ἀθήναν. Ὅσοι μελέτες νομίσῃ χρησὶμοὺς θὰ τίς δημοσιεύσῃ στὸ Δελτίον.

β) Ὅτι ὀλίγον ἔχει ὁ καθένας γιὰ τὸ Ἀλφαβητάριον καὶ τὰ Ἀναγνωστικὰ τῶν 4 πρώτων χρόνων τοῦ Σχολείου. Ἄν κανεὶς ἔχει συμπληρωμένα ὀλόκληρον τὸ Ἀλφαβητάριον ἢ τὰ Ἀναγνωστικὰ ἐνὸς ἢ περισσότερων χρόνων τοῦ τετρατάξιου Σχολείου, τὸν παρακαλοῦμε νὰ μᾶς τὰ στείλῃ. Ἐπίσης ἂς στείλῃ μικρὰ διηγήματα ἢ παραμύθια, μικρὰς ἱστορίας παρμένες ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν Ἑλληνικὴν (Νεώτερον, Μεσαιωνικὴν καὶ Ἀρχαίαν),—περιγραφὰς ἀπὸ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Γεωγραφίαν, πρὸ πάντων τῶν Ἑλληνικῶν τόπων.

Ἄμα σταλθῶν τὰ χειρόγραφα στὸν Ὅμιλον, εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ παιδαγωγῶν θὰ ξεδιαλέξῃ καὶ θὰ κατατάξῃ τὸ ὀλίγον καὶ θὰ κρίνῃ, σύμφωνα πάντα μὲ τίς ἀναμορφωτικὰς ἀρχὰς τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου», τὸ Ἀλφαβητάριον καὶ τὴν σειράν τῶν Ἀναγνωστικῶν βιβλίων.

Καθὼς θὰ παρατηρηθῇ, δὲν ἔγινε κανένας ἐδῶ λόγος γιὰ τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν, ἐπειδὴ στὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ Ὅμιλος ἔχει ἐντελῶς ὠρισμένη γνώμη ἢ διδασκαλίαν αὐτὴ σκοπὸν θὰ ἔχει νὰ κάνει

στὰ παιδιὰ συνειδητοῦς τοὺς γραμματικοὺς καὶ συντακτικοὺς κανόνες, ποῦ ἀσυνεῖδητα ἔχουν στὰ χεῖλη τους. Ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία θ' ἀποφύγῃ κάθε τάση μεταβολῆς τοῦ λεκτικοῦ καὶ τυπικοῦ τοῦ παιδιοῦ, ἐφόσον αὐτὸ δὲν ἀπομακρύνεται, γιὰ διαλεκτικοὺς λόγους, ἀπὸ τὴν Πανελληνίαν Κοινὴν Προφορικὴν Γλῶσσαν.

Τὴν παρατήρησιν αὐτὴ θεωρήσαμε ἀπαραίτητη γιὰ νὰ γνωρίζουν οἱ συγγραφεῖς τὸν γλωσσικὸν τύπον ποῦ πρέπει νὰ δώσουν στὰ διδασκαλικά βιβλία ποῦ θὰ μᾶς στείλουν, μολονότι ὁ Ὅμιλος ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ διδασκαλικὸν βιβλίον, γιὰ νὰ εἶναι ἀξίον τῆς ἀποστολῆς του καὶ νὰ ἔχει τελειωτικὸν τὸν σύγχρονον τύπον τῆς γλώσσας (λεκτικόν, τυπικόν, φωνητικόν, συνταχτικόν), πρέπει νὰ γραφῇ, ἀφροῦ τὸ ὀλίγον τοῦ διδασκαλικοῦ πρῶτον στὸ Σχολεῖον.

ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΚΡΙΤΑΙ ΤΟΥ

Ι. ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ

Ἐν τῇ γνωστῇ ἐγκυκλίῳ τοῦ προτύπου δημοτικοῦ σχολείου ἀνεχώρησαμεν ἀπὸ τῶν ἐξῆς καθ' ἡμᾶς ὁμολογουμένων ἀληθειῶν:

α) Ὅτι σκοπὸς τῆς δημοτικῆς παιδείας εἶναι νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ζῆσῃ τὴν σημερινὴν ζωὴν.

β) Ὅτι τὰ ἐπίσημα σχολεῖα δὲν ἐκπληροῦσι τὸν σκοπὸν τοῦτον.

γ) Ὅτι ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῶν σχολείων μας εἶναι ὅτι ταῦτα, περιφρονούντα τὴν μητρικὴν τοῦ παιδὸς γλῶσσαν, καταναλίσκουσι τὸ τετραετὲς ἢ ἑξαετὲς διάστημα τῆς φοιτήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν διδασκαλίαν μιᾶς ξένης πρὸς τὴν ζωὴν γλώσσης, τῆς καθαρευούσης.

δ) Ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι «ἀπονεκρωτικὴ, παραμορφωτικὴ, ψεύτικη».

ε) Ὅτι ὑπάρχει πανελληνίως δημοτικὴ γλῶσσα ἀπηλλαγμένη πάντων τῶν ιδιωματικῶν στοιχείων.

στ) Ὅτι Λαϊκὴ Παιδεία καὶ Δημοτικὸν Σχολεῖον θὰ ὑπάρξῃ μόνον ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ παῖδες ἡμῶν θὰ ἀνατρέφονται διὰ τῆς γλώσσης ταύτης.

Καθὼς βλέπετε, ὅλαι αἱ ἀλήθειαι ἢ τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα εἶναι ἐκ τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, καὶ μόνον τὸ δὸν, ἴδια ὁμοῦ τὸ εὖν ἀνήκει εἰς τὸ βασιλεῖον τῶν γλωσσολόγων.

2. ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΦΡΟΝΟΥΝΤΩΝ

Ἡ ἐγκύκλιος ἐτάραξεν ὑπερπατριωτικούς τινας ἐγκεφάλους, οἵτινες ἐν ὑπερδιεγέρσει ἐζήτησαν ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν τῶν ἰδρυτῶν τοῦ περιβοήτου σχολείου. Παρὰ τοὺς ἀστείους ὁμοῦ τούτους ἰσροεξεταστὰς εὐρέθησαν καὶ τινες, οἵτινες, μὴ ἀρνούμενοι τὴν εἰλικρίνειαν ἡμῶν, προσεπάθησαν νὰ ἐξυψώσωσι καὶ κρατήσωσι τὴν συζήτησιν ἐπὶ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου. Ἐκ τούτων ὁ μὲν κύριος Σκιας, ἀναλύσας μαθηματικώτατα τὴν γλῶσσαν τῆς ἐγκυκλίου (Ἐφημ. Ἀθῆναι 26 καὶ 27 Ἰουνίου), ἐζήτησεν ὅπως ἀποδείξῃ τὸ ἐθνικὸν ἐπικληθὲν πείραμα ἡμῶν ὡς ἐπιπόλαιον προπαγανδικὴν κατὰ τῆς καθαρευούσης ἀπόπειραν ἄνθρωπος δὲ τῆς εἰδικότητος τοῦ κυρίου Χατζιδάκι ἐπραγμα-

τεύθη τὸ ζήτημα ἐκτενέστερον καὶ προσεπάθησε διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἀρθροῦ αὐτοῦ (Ἀθῆναι 4 Μαΐου) ὅπως ἐξαγάγῃ τοὺς ἰδρυτὰς τῆς ἐθνοκτόνου πλάνης τῶν, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου (Ἀθῆναι 20 Ἰουνίου) ὅπως φωτίσῃ «τοῦλάχιστον τοὺς ἄλλους, τῶν ὁποίων οἱ παῖδες διακινδυνεύουσιν οὕτως» δηλ. διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ σχολείου ἡμῶν. Αἱ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντιφρονούντων διατυπωθεῖσαι ἀρχαί, ἐπικρίσεις καὶ ἀπορίαι δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ἐπὶ τὸ συνοπτικώτερον ὡς ἐξῆς:

α') Ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς ἐγκυκλίου τὰ τέσσαρα τελευταῖα δὲν εἶναι τῶν τὰ μάλιστα ὁμολογουμένων ἀλλὰ γνώμη, σεβαστὴ βεβαίως, ἐλάχιστων ἀτόμων.

β') Ὁ σπουδαιότερος σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι «νὰ καταστήσῃ τὸ παιδίον πολίτην μιᾶς Ἑλλάδος, ὥστε ἀξιεπὲς νὰ αἰσθάνεται τὴν ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην καὶ συναφὴν αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοθρήσκους καὶ ἅμα τὴν πρὸς τὰς παρελθούσας τοῦ ἔθνους ἡμῶν γενεάς».

γ') Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου «ἔχομεν ἀνάγκην μιᾶς ἐθνικῆς γλώσσης, οὐχὶ δὲ μυρίων διαλέκτων».

δ') Γλῶσσα, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ὁ ἀνωτέρω σκοπός, ἐπομένως ἐθνικὴ μας γλῶσσα, εἶναι ἡ ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ κράτους διδασκόμενη καθαρεύουσα.

ε') Ἡ γλῶσσα αὕτη, ἐν ἣ γράφονται τὰ διδακτικὰ βιβλία, τὰ Πάτρια κλπ., ἂν καὶ διαφέρῃ πῶς¹, ὅπως ὅλαι αἱ γραφόμεναι γλῶσσαι, τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν καλῶς ἀνατετραμμένων ἀνθρώπων τοῦ ἔθνους, μόλα ταῦτα νοεῖται κάλλιστα ὑπὸ ἀμαξηλατῶν, λεμβούχων, ὀφφομιστῶν, μαγείρων, ὀδοκαθαριστῶν κλπ. κλπ. δύναται δὲ δι' ἀπλοποιήσεων προτεινομένων ὑπὸ τοῦ κ. Χατζιδάκι «νὰ προσεγγίσῃ οὐκ ὀλίγον πρὸς τὴν λαλουμένην ὑπὸ τῆς ἐκλεκτῆς κοινωνίας, πρὸς τὴν ζῶσαν καὶ ἀληθῆ ἐθνικὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ μέλλον». Αἱ ἀπλοποιήσεις δ' αὗται εἶναι ἔλεγα - ες - ε - αμεΝ - Ετε - αν² κλπ. ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἡ γυναῖκα³ κλπ.

¹ Μόνον αἱ τοῦ κοινοῦ βίου δηλωτικαὶ λέξεις τ. ε. ὀλίγαι τινες ἐκατοντάδες εἶναι διάφοροι ἐν τῇ λόγῳ τῆς συνθέσεως καὶ ἐν τῇ γραφομένῳ, αἱ δὲ λοιπαὶ καὶ ἰδίως τὰ ῥήματα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κοιναὶ εἰς ἀμφοτέρας. Ταῦτα βεβαίως ὡς πρὸς τὸ λεξικὸν (Χατζ. Ἀθῆναι 20 Ἰουνίου) ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν ἴδε ε'.

² Δηλαδή ὁ σχηματισμὸς νέου παρατατικοῦ τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς τῶν βαρυνόντων δι' ἀναμίξεως καταλήξεων μόνον γραφομένων μετὰ καταλήξεων τῆς λαλουμένης (πρὸς τὸ τέλος ἐκθέσεις μαθητῶν).

³ Δηλ. Νὰ διατηρηθῶν, τοῦλάχιστον εἰς τὸ ἀναγνωστικόν, ὅσα κλιτὰ ὀνόματα τῆς συνθέσεως μεταπλάσθησαν εἰς ἄκλιτα ἐπομένως καὶ ὁ χριμῶνας, ὁ γειτῶνας, ὁ

ζ') 'Ανεπίδεκτον αντιρρήσεως γλωσσικόν αξίωμα είναι ότι γλώσσα μόνον γραφομένη, ἀλλ' οὐδαμοῦ λαλουμένη, δὲν δύναται νὰ καταστῇ ἐθνικὴ γλώσσα.

ζ') Πανελληνίως δημοτικὴ γλώσσα δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον διαλέκτοι, αἵτινες εἶναι ἡ μητρικὴ γλώσσα τῶν κατὰ τόπους παιδίων αἱ διάλεκτοι δ' αὐταὶ διαφέρουσι τόσον ἀλλήλων, ὥστε δυσκόλως θὰ ἦτο δυνατὴ ἐπικοινωνία, ἐπομένως καὶ ἐνότης τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ ἔθνους, εἰ μὴ ἐφρόντιζεν πρὸς τοῦτο ἡ καθαρῆουσα. (Καθαρεύουσα δὲ ἴδ. στοιχ. ε' καὶ ζ').

η') Ἐπομένως πᾶσα ἀπόπειρα ὅπως διδαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα ἡ μητρικὴ ἡμῶν γλώσσα, ἡ μητροδίδακτος κατὰ τὸν Κ^ο Χ. διάλεκτος ἐκάστου τόπου, εἶναι βλαβερὰ ὡς μέλλουσα νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διάσπασιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐνότητος.

θ') «Γλώσσα μόνον γραφομένη, ἀλλ' οὐδαμοῦ λαλουμένη, ἀδύνατον νὰ καταστῇ ποτε ἐθνικὴ γλώσσα, ἐπομένως καὶ ἡ γλώσσα, ἐν ἣ ἐγράφη ἡ προκηρύξις, δηλ. ἡ ἐπίσημος γλώσσα τοῦ ἰδρυμένου σχολείου, ἐπειδὴ ὁμολογουμένως ὑπ' οὐδενὸς οὐδαμοῦ λαλεῖται, δὲν δύναται νὰ κατισχύσῃ καὶ γίνῃ ἐθνικὴ γλώσσα». Κατὰ δὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κυρίου Σκια εἰς τὴν γλώσσαν τῆς προκηρύξεως «173 λέξεις ἀπαντῶσιν ἀπαράλλακτοι κατὰ τε τὸ στέλεχος καὶ τὸν τύπον, ὡς ἐν τῇ καθαρῆουσῃ, ἕτεροι 120 διαφέρουσι μόνον κατὰ τύπον, ἡ δὲ διαφορὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε λίαν ἐπιπόλαιος, συνήθως συνισταμένη εἰς τὴν ἀποκοπὴν τοῦ δυστήνου τελικοῦ «ν», μόνον δὲ 22-25 λέξεις εἶναι ἀποκλειστικῶς δημῶδεις», δηλ. ἡ γλώσσα τῆς προκηρύξεως εἶναι «αὐτῇ, αὐτοτάτῃ ἢ μετὰ δεινῶν ἁρῶν διωκομένη καθαρῆουσα, κιθηλευθεῖσα μόνον ἐπιπολαίως, ἵνα φαίνεται ὡς δῆθεν δημοτικὴ».

ι') Ἡ ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλία γλώσσης διαφερούσης πολὺ τῶν κατὰ τόπους διαλέκτων δὲν γίνεται μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν, Γερμανίαν, Γαλλίαν κλπ. «Οἱ γερμανόφωνοι π.χ. Ἑλβετοὶ, καίπερ ὀμιλοῦντες διάλεκτον πολὺ διαφέρουσαν τῆς γραφομένης γερμανικῆς, μεταχειρίζονται ἐν τε τοῖς σχολείοις καὶ ἐν τοῖς δημοσίοις ἀρχαίως τὴν αὐτὴν γλώσσαν ἣν καὶ οἱ Γερμανοὶ κλπ.»

ια') «Τί θὰ συμβῇ, ἂν οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ προτύπου δημοτ. σχολείου

κόρακας, ὁ πίνακας, ὁ βλάκας τοῦ α, ἡ σταφίδα, ἡ λαμπάδα κλπ. Θέλομεν μόνον νὰ μάθωμεν ποῦ θὰ σταματήσωμεν ἢ πᾶρωμεν δλα τὰ ὀνόματα τῆς συνηθείας, ἢ μερικὰ; συμπεριλαμβανόνται τάχα καὶ ῥήματα καὶ ἐπιρρήματα καὶ προθέσεις κλπ.; θὰ κρατήσωμεν δηλ. τὸν πυρῆνα τῆς γλώσσης μας ἀπείραχτον ὅπως τὸν φέρνει τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ὅπως θέλομεν καὶ ἡμεῖς;

ἀποφασίσωσι νὰ φοιτήσωσιν εἰς ἄλλο ἀνώτερον σχολεῖον, νὰ τύχωσιν εὐρύτερας μορφώσεως; Προφανῶς δὲν θὰ δύνανται τοῦτο, ἀλλὰ ἢ θὰ χρειασθῇ ν' ἀρχίσωσι πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἢ θὰ μένωσι διὰ παντὸς καταδικασμένοι ὡς παρταί τινές, εἰς ἣν εὐρίσκονται τάξιν».

Ὁ κ. Χατζιδάκις ἐζήτησεν εἰλικρινῆ μετὰ τῶν ἰδρυτῶν συνεννόησιν καὶ πρὸς τοῦτο συνέστησεν, ὅπως ἀκολουθήσωμεν ἐκάτεροι οἱ συζητοῦντες τὴν ἐξῆς μεθοδολογικὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγαθοῦ Σωκράτους: «νὰ μεταχειρίζωμεθα δηλ. ἐπιχειρήματα μάλιστα ὁμολογούμενα, ἦτοι τοιαῦτα, ὥστε πάντες νὰ συμφωνῶσι περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἰσχύος αὐτῶν. Διότι τότε μόνον τὰ ἐκ τούτων συναγόμενα συμπεράσματα ἐπιβάλλονται, ἀναγκαιῶς, ἐπ' ἀμφοτέρους, καὶ τότε μόνον οὗτοι συνεννοοῦνται». Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως τῆς ἐγκυκλίου προπάντων δὲ τὸ δ^ον εἶναι ἡ γλώσσα αὐτῇ εἶναι ἀπονεκρωτικὴ, παραμορφωμένη, ψεύτικη, καὶ τὸ ε^ον εἶναι ὑπάρχει Πανελληνίως δημοτικὴ γλώσσα ἀπηλλαγμένη πάντων τῶν ἰδιωματικῶν στοιχείων, δὲν εἶναι τῶν τὰ μάλιστα ὁμολογούμενων, ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ κ. καθηγητοῦ ἀνηρημένων, ἐκτὸς τοῦ α^ον δηλ. εἶναι σκοπὸς τῆς δημοτικῆς παιδείας εἶναι νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ζῆσῃ τὴν σημερινὴν ζωὴν, ὅπερ συμπληροῖ, καὶ τοῦ β^ον εἶναι τὰ ἐπίσημα σχολεῖα δὲν ἐκπληροῦν τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅπερ φαίνεται εἰς σιωπηλῶς ὁμολογεῖ. Ἐν ἀμφοτέροις ὅμως τοῖς ἀρθροῖς αὐτοῦ ὁ κ. Χατζιδάκις δὲν προσπαθεῖ ὅπως ἀναιρέσῃ τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, ἀλλ' ἀρκεῖται εἰς τὴν δῆλωσιν εἶναι ἤδη ἀνηρημένα κατὰ διαφορὰς ἐποχὰς καὶ εἰς διάφορα ἔργα του. Εἶναι ἀληθές εἰς ἀπὸ ἐτῶν σφοδρότατος περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἄγων μετὰ τῶν εἰδικῶν διεξάγεται, ὀλόκληρος δὲ περὶ αὐτοῦ φιλολογία ἀνεπτύχθη, ἐν ἣ εὐρίσκει πᾶς ὁ βουλόμενος καὶ τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιχειρημάτων. Ἐγράψαν καὶ ὀμίλησαν ὁ κ. καθηγητῆς καὶ οἱ ὁμοφρονούντες αὐτῷ, ἔγραψαν καὶ ὀμίλησαν καὶ οἱ ἄλλοι τὴν γνώμην τῶν ἄλλων εἰρομεν συμφωνότεραν πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὰ πράγματα καὶ ταύτην ἠσπᾶσθημεν, ὅπως καὶ πλεῖστοι τῶν περὶ τὸ ζήτημα ἀσχολουμένων πολλοὶ δὲ ἀφ' ἑτέρου ἠσπᾶσθησαν τὴν γνώμην τοῦ κ. Χατζιδάκι. Οὐδεὶς ὅμως μέχρι τοῦδε ἐπεχείρησε νὰ καταγράψῃ τοὺς εἰδικοὺς αὐτοὺς μελετητὰς τοῦ ζητήματος, ὅπως γνωρίσωμεν ὅποσοι εἶναι ὑπὲρ καὶ ὅποσοι ἐναντίον τῶν εἰρημένων καὶ ἀνηρημένων ὑπὸ τοῦ κ. καθηγητοῦ. Τότε ἴσως θὰ ἠδυνάμεθα κρίνοντες ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐδουνηδῆτων δαδῶν νὰ ἀποφανθῶμεν ὅποια ἐπιχειρήματα, τὰ τοῦ κ. Χ. ἢ τὰ τῶν ἀντιθέτων, ὁμολογοῦνται ὑπὸ περισσοτέρων, εἶναι δηλ. τὰ μάλιστα

ὁμολογούμενα. Μὴ λησμονώμεν ὅμως ὅτι ἡ γνώμη τῶν ἀντιπρονοούντων εἰδικῶν εἶναι γνώμη τῆς πλειονότητος τῶν λαϊκῶν, εἶναι δηλ. ὑποστήριξις προλήψεως ἀριθμώσεως ζωῆν αἰῶνος, ἴσως καὶ αἰώνων. Ὅστε δικαιοτάτα ὁ κ. X. χαρακτηρίζει τὰ ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐπιχειρήματα οὐχὶ τῶν τὰ μάλιστα ὁμολογούμενων. Μήπως δι' ἑκατομμύρια ἀνθρώπων δὲν ἐπλάσθη ὁ κόσμος ἐκ τοῦ μηδενός, αἱ δὲ διάφοροι γλώσσαι ἐν μιᾷ στιγμῇ; Μήπως πλείστοι τῶν φιλολόγων καὶ φιλολογοῦντων ἐκ τῶν λαϊκῶν δὲν ἀσπάζονται ἀκόμη τὴν γνώμην τοῦ κ. Μιστριώτου, καθ' ἣν «... ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀφωμοιώθη πρὸς τὴν ἀρχαίαν» ἐπομένως «*τυγχάνομεν τῆς ἀγάπης τῶν πολιτισμένων λαῶν*» διότι «*ἔσμεν ὁ αὐτὸς λαὸς τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ*»; (Ἐφ. Ἀθῆναι 12 Ἰουνίου 1908). Εἶναι συζήτησις αὕτη;

Ἐπανελημμένως ἐτόνισεν ὁ κ. X. ὅτι ἔχει τὸν ἴδιον πόθον με ἡμᾶς, δηλαδὴ τὴν συνεννόησιν μεταξὺ μας. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὴν συνεννόησιν αὕτην ἠμπόδισαν μερικαὶ παρεξηγήσεις προκληθεῖσαι κυρίως ἐκ τῆς αὐστηρᾶς συντομίας τῆς ἐγκυκλίου τῆς ἀπευθυνομένης εἰς ὄρισμένον κύκλον ἀναγνώστων. Ἀλλὰ καίτοι εἴμεθα βέβαιοι ὅτι διὰ τῶν εὐρυτάτων ἐξηγήσεων, αἵτινες θὰ δοθῶσι κατωτέρω, θὰ ἀρθῶσιν αἱ παρεξηγήσεις, καὶ ἂν καὶ ἐν πολλοῖς συμφωνώμεν μετὰ τοῦ κ. καθηγητοῦ, μόλα ταῦτα βλέπομεν ὅτι ἡ ποθητὴ συνεννόησις μένει καὶ θὰ μένη ἀπλοῦς πόθος, ἐφ' ὅσον οἱ ἀντιπρονοούντες ἀρνοῦνται ὀφθαλμοφανῶς μερικὰς ἀληθείας. Μολονότι δὲ τὸ ζήτημά μας εἶναι κυρίως ἐκπαιδευτικόν, ἢ συζήτησις, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ κ. Τοπάλη καὶ τῶν ἄλλων, περὶ ὧν ὡς ἐκ τῆς εἰδικότητος τῶν συζητούντων εἰς τὸ περιώνυμον γλωσσικὸν γλωσσικὸν ὅμως ζήτημα = σωρὸς προλήψεων εἰς τοὺς ἀναγνώστας. Ἐπεθυμοῦμεν νὰ θιξώμεν τὴν πέτραν αὐτὴν τοῦ σκανδάλου, μόνον ἐφ' ὅσον τὸ ἀπαιτοῦσε τὸ κύριον θέμα μας· ἐπειδὴ ὅμως αἱ προλήψεις αὗται ἐταράχθησαν, ἐφούντωσαν καὶ ἐθόλωσαν τὰ νερά μας, ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν δι' αὐτὸ κάπως ἐκτενέστερον ἀπαντώντες εἰς τὰς ἀδίκους ἐπιθέσεις. Ἐὰν δὲ ἐπαναληφθοῦν πράγματα ἀπλᾶ, τὰ ὅποια τόσας φορές ἐλέχθησαν, τὸ σφάλμα δὲν εἶναι ἰδικόν μας. Λοιπόν:

3. ΝΕΚΡΑ ΚΑΙ ΖΩΝΤΑΝΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ἡ Γλῶσσα δὲν εἶναι σκοπὸς ἀλλὰ μέσον· μέσον ἐπικοινωνίας καὶ μορφώσεως τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ὑπάρχομεν διὰ νὰ τὴν ἐξυπηρευώμεν, τὴν δημιουργοῦμεν διὰ νὰ μᾶς ἐξυπηρετῇ. Ἐκεῖνη ἡ γλῶσσα εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ καλύτερα, ἡ ὅποια μᾶς ἐξυ-

πηρετεῖ καλύτερον· καὶ ζωντανούς ἀνθρώπους ἐξυπηρετεῖ καλύτερον μόνον ἡ ζωντανὴ γλῶσσα. Αὕτη εἶναι καθρέφτης τῆς ψυχῆς μας.

Ἐκεῖνη ἡ λέξις εἶναι ζωντανή, ἡ ὅποια ἐκφερομένη προκαλεῖ εἰς τὸν ἀκούοντα αὐτομάτως ζωηρὰν τὴν ἀντίστοιχον ἔννοιαν ἢ παραστάσιν καὶ σειρὰν συναφῶν παραστάσεων μὲ τὰ παρακολουθούonta συναισθήματα. Εἶναι «ἡ συγχρόνως ἀπαστράπτουσα λάμψις λέξεως καὶ ἰδέας».

Ὅταν ἀκούω ψωμί, κρασί, νερό, μαντίλι, τραπεζομάντιλο, μποτίλια, λάδι, κάρβουνα, ψάρι, ποτιῖνι, κουκουβάγια, φίδι, ἄλογο, γάτα, παπαγάλος, γίδα, σκυλί, μωῖνα, ἀρκοῦδα, σαγῶνι, βάρκα, βαρκάκης, μενεξέδες, μπουμποῦνι, ἀντί, χέρι, μάτι, πόδι, νύχι, βήχας, κλωτσῶ, με γροθιές καὶ κλωτσιές, ὀρκίζομαι, πέφτω, ἢ πάγκρεας, αἰμοφόρα ἀγγεῖα, ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἐπιφάνεια, ἐξέλιξις, ἀλλοίωσις, θεωρία τῆς ἐπιλογῆς, συνέχεια κλπ. κλπ. ἀμέσως παρουσιάζεται ἐμπρὸς μου ἡ ἀντίστοιχος ἔννοια ἢ παράστασις καθαρά, μὲ δλην τῆς τὴν δύναμιν καὶ συνοδεύεται συνήθως ἀπὸ σειρὰν συναφῶν παραστάσεων καὶ συναισθημάτων. Τί παραστάσεις καὶ τί συναισθήματα δὲν προκαλεῖ π. χ. εἰς τὸ παιδί ἡ λέξις τζάκι, σπύρι, κυροῦλα κλ., ὅταν τὰς ἀκούῃ μάλιστα κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γραμματικῆς, ἢ εἰς τὸν Ἀθηναῖον ἡ λέξις σκόνη κτλ.;

Ὅταν ὅμως ἀκούω: ἄρτος, οἶνος, ὕδωρ, ἐνόμαντρον, ἐπιτραπέζιος δθόνη, φιάλη, ἔλαιον, ἄνθραξ, ἰχθύς, μῦς, γλαυξ, ὄφεις, ἵππος, ψιττακός, αἶξ, κύων, μωῖνα, ἄρκτος, ταῖς, λέμβος, ἴα, κάλυξ, οὖς, χεῖρ, ὀφθαλμός, ποῦς, ὄνυξ, φρέσαρ, βήξ, λακτίζω, πῆξ καὶ λάξ, δμνύω, πίπτω ἢ παγκριάς, αἱματοστάγμα, καρβονικὸ ξυρό, ἀπανωσιὰ, ξετυλιξιὰ, ἀλλαξιὰ, θεωρία τῆς φυσικῆς ξεχωριστιὰς, ξακολούθια κλπ. ἢ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ πολυπλοκὸς διανοητικὴ ἐργασία καὶ νὰ σπουδάσω τὸ γλωσσικὸν σύστημα τοῦ Α ἢ τοῦ Β διὰ νὰ εὐρω ποῖα εἶναι ἢ ἀπανωσιὰ τοῦ φεγγαριοῦ κ. τ. δ., ἢ νὰ ψάξω τὸ λεξικόν μου διὰ νὰ εὐρω τὸ ὅς, κυλῶ, τρύξ, φάσανον, κακκάζουσιν, ὄτζουσιν, ἰτζουσιν, κοτζουσιν (ἰδ. Ἀλφαβητάριον Παπαμάρκου) κ. τ. δ., ἢ τέλος αἱ λέξεις ἰχθύς, γλαυξ, κάλυξ κτλ. νὰ ἐπικαλεσθοῦν — εἰς τοὺς περισσοτέρους ἀκροατὰς καὶ ἀναγνώστας — τὴν βοήθειαν τῶν λέξεων ψάρι, κουκουβάγια, μπουμποῦνι, κλπ., καὶ ἔτσι διὰ μέσου τρίτου νὰ προκαλέσουν τὴν ἀνάλογον παράστασιν. Μεταξὺ τῆς παραστάσεως καὶ τοῦ συμβόλου τῆς παρεντίθεται κάτι τι τρίτον, καὶ ἡ λέξις, διὰ νὰ γίνῃ αἰσθητὴ, ἀνάγκη νὰ διαγράψῃ καμπύλην, ἢ ὅποια σκοπώνει τὴν

ζωηρότητα, την παραστατικότητα, τὸ χρώμα. Αὐτὸ εἰς τοὺς περισσοτέρους εἰς ὀλίγους ὁμοίως, οἱ ὅποιοι καθημερινῶς κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας των μεταχειρίζονται τὸ ἀνωτέρω ὕλικόν, ἢ λέξις προκαλεῖ μὲν ἀδιάστως, χωρὶς συνειδητῆν ἐργασίαν, τὴν ἀντίστοιχον παράστασιν ὡς ἐκ τῆς συνηθείας, ἀλλὰ σκοτεινὴν καὶ νεκράν. Διὰ τί; Ἐκείνη ἢ λέξις εἶναι δι' ἡμᾶς ζωηρότερα, τὴν ὁποίαν ἐμάθομεν ἀπὸ μικρὰ παιδία συγχρόνως μὲ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ὁποίαν συχνότερον συνάπτομεν μὲ τὴν ἀντίστοιχον παράστασιν. Ὁ λόγιος καὶ ὁ σοφὸς ἀπὸ μικρῶν παιδῶν λέγει καὶ ἀκούει ψάρι καὶ εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν ἀγοράζει ψάρια ἀπὸ τὸν ψαρᾶ ποῦ ψαρεύει, τρώγει ψάρια καὶ μόνον ὅταν εἶναι εἰς τὸ γραφεῖον του, γράφει ἢ διαβάζει ἰχθύς. Καὶ τότε ὁμοίως, ἀν τυχόν τὸν χτυπήσῃ ἢ μυρουδιὰ ψαριῶν ποῦ τηγαίνονται στὴν κουζίνα, θὰ ἐρωτήσῃ τὴν γυναῖκα του «τί ψάρια ἔχομε σήμερα» καὶ ἀργότερα, ὅταν ἀνταμώσῃ τὸν φίλον του, βεβαίως δὲν θὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι ἔφαγεν «ἡδυτάτους ἰχθύς» τὸ ψάρι θὰ τὸν καταδιώκῃ ὡς τὸν τάφον του.

Τὸ αὐτὸ μας ἐσυνήθισε τόσον πολὺ εἰς τὰς λέξεις κολυμπῶ, μαντίλι, γυαλίσει, ψάρι, λεμόνι, ψωμί, ποδάρι, μικροσκοπιο, πτώμα, ἐκδηλώσεις, ὄν κτλ. ὥστε, ὅταν ἀκούσωμεν κολυμβῶ, μανδύλι, θαλίσει, ὄψαριον, λεμόνιον, ψωμίον, ποδάριον, μικροσκοπιο, φτώμα, ἐγδήλωσες, ὄντο κτλ. αἰσθανόμεθα, ἡμεῖς οἱ σημερινοὶ θνητοὶ ποῦ τὰς μεταχειριζόμεθα, τὴν καλαισθησίαν μας νὰ διαμαρτύρηται. Τοιαῦτα λέξεις εἶναι, δι' ἡμᾶς τοῦλάχιστον τοὺς ἀγλωσσολογήτους, νεκράι, διότι ἀντὶ νὰ προκαλέσουν αὐτομάτως τὴν ἀντίστοιχον παράστασιν, προκαλοῦν σειρὰν δυσαρέστων συναισθημάτων κορυφουμένην ἐνίοτε μέχρι ἀηδίας καὶ ἀγανακτήσεως.

Μαζὶ μὲ τὰς λέξεις μανθάνομεν καὶ τὴν σύνταξιν των. Σύνταξις δὲ εἶναι τρόπος συναρμολογήσεως τῶν ἐνοιῶν, δηλ. τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι ὅπως πεθαίνουν αἱ λέξεις ἔτσι πεθαίνει καὶ ἡ σύνταξις:

1) Ἐμοῦ περιπατοῦντος ὁ τοίχος ἔπεσε — φοβηθεῖσα δὲ ἡ γραῖα ἔβλεπεν αὐτῇ ἢ εἰς αὐτῇ.

2) Ἐκεῖ ποῦ περιπατοῦσα ἔπεσε ὁ τοίχος — τότε φοβήθηκε ἡ γραῖα καὶ τῆς εἶπε.

Τὰ πρῶτα γράφονται ἀπὸ πολλοὺς, δὲν λέγονται ἀπὸ κανένα· τὰ δευτέρα λέγονται ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ γράφονται ἀπὸ τοὺς ὀλίγους.

Τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τὴν αἰσθάνονται ὅλοι καὶ τὴν ὁμιλοῦν ὅλοι. Τὴν νεκρὰν τὴν καταλαμβάνουν ὀλίγοι, τὴν ὁμιλοῦν εἰς ἐλαχίστας μόνον περιστάσεις, ἀλλὰ δὲν τὴν αἰσθάνεται κανεὶς.

4. Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΓΡΑΠΤΟΥ ΜΑΣ ΛΟΓΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ

Ὅπως ἡ προφορικὴ ἔτσι καὶ ἡ γραπτὴ γλῶσσα εἶναι μέσον ἐξυπηρετικὸν τῆς μορφώσεως καὶ ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ γραπτὴ γλῶσσα διὰ νὰ ἐκπληρῶνῃ τὸν προορισμὸν τῆς, ἀνάγκη νὰ καθρεφτίζῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ βασίζεται εἰς τὸν συνήθη προφορικὸν λόγον μιᾶς τοῦλάχιστον κοινωνικῆς τάξεως. Παντοῦ ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου. Ὁ πρῶτος εἶναι πλέον σύμμετρος, ὁμαλότερος, συνθετώτερος. Τὸ ὕλικόν ὁμοίως ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀποτελεῖται καὶ ὁ τρόπος τῆς συνδέσεώς του εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ ὕλικόν τῆς ζωντανῆς λαλιᾶς: *rain-sur la table* λέγει ὁ Γάλλος, *Brot-auf dem Tische* ὁ βόρειος Γερμανὸς εἴτε ἐπιστήμων εἶναι, εἴτε ἐργάτης, καὶ *rain-sur la table, Brot-auf dem Tische* γράφουν πάντα καὶ παντοῦ. Ἡμεῖς ὁμοίως, ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι, λέγομεν ψωμί-ἐπάνω στὸ τραπέζι, ἀλλὰ γράφομεν ἄρτος-ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἄλλην γλῶσσαν γράφομεν καὶ ἄλλην ὁμιλοῦμεν. Ἡ γραπτὴ μας γλῶσσα ἀποξενωθεῖσα δι' ἱστορικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς λόγους ἐντελῶς ἀπὸ τὴν συνήθη προφορικὴν δὲν ἐκτελεῖ τὸν προορισμὸν τῆς. Ἐπομένως ἡ ἐπαναστατικὴ ἀλλαγὴ τῆς ἐπιβάλλεται. Ὅφειλε νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ζωὴν καὶ αὐτὸ δύναται νὰ γίνῃ μόνον, ὅταν ὡς βάσις τοῦ γραπτοῦ ληφθῇ ὁ ζωντανός, ὁ συνήθης προφορικὸς λόγος.

5. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΙΑΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Προτοῦ ὁμοίως ἐξετασθῇ ποῖος εἶναι ὁ συνήθης προφορικὸς λόγος καὶ τί ὁ γραπτὸς. δηλ. ἡ καθαρεύουσα, ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην κάτι στοιχειῶδες. Εἰς κάθε γλῶσσαν διακρίνομεν τέσσαρα πράγματα, τὸ λεξιμὸν, τὴν φωνητικὴν, τὸ τυπικὸν καὶ τὴν σύνταξιν π. χ. ἀν θὰ εἴπωμεν νερὸ ἢ ὕδωρ, ἄρτος ἢ ψωμί, εἶναι ζήτημα λεξικοῦ· ἀν θὰ εἴπωμεν τις γυναῖκες ἢ τὰς γυναῖκας εἶναι ζήτημα τυπικοῦ· ὅταν θὰ εἴπωμεν τὸν εἶδον ἀντὶ εἶδον αὐτόν, μὲ τὸν φίλον μου ἀντὶ μετὰ τοῦ ἐμοῦ φίλου, ἢ διαφορὰ θὰ εἶναι εἰς τὴν σύνταξιν· καὶ τέλος ἀν θὰ εἴπωμεν πτωχὸς - ἐπὶ ἢ φτωχὸς - ἐφτά, εἶναι ζήτημα φωνητικῆς ¹.

6. ΤΟΠΙΚΑ ΙΔΙΩΜΑΤΑ

Παρὰ τὰς καθαρὰς διαλέκτους τοῦ Πόντου ² καὶ τῆς Τσακω-

¹ Ἐλισαίου Γιαννίδη «Γλῶσσα καὶ Ζωή».

² Ἐνας πάρος ἐξέθεν σὸ κυνήγι. Ἄπες' σ' ὄρος ἐπέντεσεν ἕναλ λεοντάρ. Ἄμον ντ' εἶδεν ἄτεν τὸ λεοντάρ, λέξ' ἀτὸς ἀτόν. «Ἄβοτος ἐμὰς ὁμοιάξ καὶ εἰς ἐμέτερον τὴμ φυλὴν ἐν, καὶ ντὸ μικρὸς ἐν!»

νίας¹, αὐτοὶ μᾶς εἶναι ἀκατάληπτοι, ὑπάρχουν διάφορα τοπικά ἰδιώματα π. χ. τῆς Βορείου Ἑλλάδος, τῆς Ἑπτανήσου, τῶν νοτίων Σποράδων, τῆς Κύπρου, τῆς Κρήτης, κλπ. κλπ. Τὰ ἰδιώματα αὐτὰ διαφέρουν κυρίως ὡς πρὸς τὴν προφοράν, πολὺ δὲ ὀλίγον ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν καὶ τὸ λεξικόν: κλαῖσι, περιπατοῦσι, οἱ μῆνοι, τοῦ βασιλιῶς κλπ. κύρης, — ἀφέντης = πατέρας κλπ.

Μιὰ φορὰ ἢ ἔναν κινδὸν ἦταν ἕνας πατέρας ἢ εἶχε ἕνα πιδί. Διὰ τ' ἕνα, διὰ τοῦ βράδ', οὐλον διὰ μωροδοῦλι, μωροφάι. (Βορ. Ἑλλάς).

Μία φορὰ τὸ ἕνα τσαροῦ ἦτανε μία φτωχὴ κόρη τσαί ξενοδοῦλεν τσαί ζουσε. Ἐνυχόρουε τσαί ὄντες τῆς ἐρχότανε ὁ ὕπνος νὰ τσουμηθῇ, ἔπαιρνε κουτσία τὸ ἔτρωε τὸ ἔλεε . . . (Ἀγγίνα).

Δύο περισσότερα κάτασπρα στὰ ἀνὰ τους καθισμένα
κάθονταν καὶ μοιρολοῦν, κλαῖσιν, παραπονοῦνται,
τάρσενικὸν τοῦ θηλυκοῦ γυρῶζει καὶ λαλεῖ τον
» ἔντα κλωσσῶς, γενάικα μου, κάτασπρα περισσότερα;
κῶμα χάννεις τοὺς κόπους σου καὶ λύπες ἔννα φέρης . . .

(Κύπρου).

» Πῆτε μου, πῆτε μου ἄρκοντες, πῆτε μου τί νὰ γένω;
ὅτ' ἀαπὼ μὰλ λυερή, πῶς νὰ τῆλ λησιμονήσω; . . .

(Καρπάθου).

Τί λέτε; ὁ Στερεολλαδίτης ἄρκοντας ἂν ἀκούγε πῶς ὁ Καρπάθιος ἀαποῦσε τῆ λυερή κόρη του, ἢ πῶς ὁ Κύπριος ἤθελε ἔννα τοῦ κλέψη τὰ περισσότερα καὶ τὰ ἀνὰ του θὰ ἔμεινε ἀσυγκλίνητος; Μήπως ἔταν ζητήσετε ἀπὸ τὸν Κύπριον χωρικὸν περισσότερα καὶ ἀγὰ θὰ σᾶς δώση κολοκύθια, ἢ θὰ ἐρωτήση ἀπορῶν ἔντα θέτενε; ἢ ἔταν τοὺς εἰπῆτε ὅτι οἱ Μακεδόνες κλαῖνε θὰ νομίσηε ὅτι γλεντοῦν; ἢ γριά Αἰγινίτισσα ἀκούγοντας κουσιὰ δὲν θὰ φωνάξῃ βέβαια τσαί τί λὲς παιδάτοι μου; καὶ κακὰ θὰ ξεμπλέξῃ μὲ τὸν Ἑπτανήσιον ὅποιος τολμήσῃ νὰ τὸν στείλῃ στοὺς πέντε διαβόλους, γιὰ εὐκολὰ θὰ γνωρίσῃ σ' αὐτοὺς τοὺς δικούς του τσαί διαβόλοι. Ὅλα τὰ τοπικά ἰδιώματα ἔχουν τὴν αὐτὴν γραμματικὴν πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἰδίως ὡς πρὸς τὴν προφοράν. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἢ περὶ τὴν προφοράν διαφορὰ εἰς τὰ περισσότερα φαίνεται μόνον εἰς τὸ χαρτί

¹ Puládzj éma éχα tho Kuidi
Dze meruté nj éμα éχα
Tajixa nj éμα zaxar'i
Po'kixa nj éμα mósko.

Πουλὰκι ἕνα εἶχα στὸ κλουβί
κ' ἡμερωμένο τὸ εἶχα
ἐτάγξά το ζάχαρη
ἐπότιξά το μόσκο.

ὅπου μὲ πολὺν κόπον προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀποτυπώσουν οἱ εἰδικοί ἐπιστήμονες; διότι εἰς τὸν προφορικὸν λόγον εἶναι μόλις αἰσθητὴ — Παρὰ τοὺς ὀλίγους ὁμοῦς αὐτοὺς ἰδιοτισμοὺς ζοῦν καὶ τὰ ἀντίστοιχα πανελλήνια δημοτικά, εἴτε τύποι εἶναι, εἴτε λέξεις κτλ. καὶ ἂν καὶ δὲν γίνεται συχνὰ χρῆσις αὐτῶν, μόλα ταῦτα ἦσαν καὶ εἶναι πασίγνωστα καὶ νοοῦνται κάλλιστα· διότι οἱ Ἕλληνες καὶ στὴ σκλαβιά ἀκόμα ἐπικοινωνοῦσαν μεταξύ των.

7. ΚΟΙΝΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Παρὰ τὰ τοπικά αὐτὰ ἰδιώματα ὑπάρχει ἡ Πανελληνίος καθαρὰ δημοτικὴ γλῶσσα, ἢ ἀπηλλαγμένη ὄλων τῶν ἰδιωματικῶν ἢ διαλεκτικῶν, ἂν θέλετε, στοιχείων. Ἔχει τὴν ἰδίαν γραμματικὴν δηλ. τὸν ἴδιον μηχανισμόν μὲ τὰ τοπικά ἰδιώματα καὶ διαφέρει μόνον ἀπ' αὐτὰ κατὰ τὸ ὅτι ἔχει ἀποβάλλει πολλὰς ἰδιωματικὰς, πρὸ πάντων ξενικὰς, λέξεις: κύρης, τσοῦπρα, πῶστα, σπιτάλι, κάσα κλπ. καὶ τοὺς ὀλίγους ἰδιωματικοὺς τύπους: οἱ ἄνδρσι, οἱ μῆνοι, κλαῖσι κλπ. καὶ διετήρησε τὴν καθαρότητα τῆς προφορᾶς: καιρός, παιδί, δουλειά, βράδυ, μεροδοῦλι - μεροφάι κλπ.

Ἄλλαχού θὰ ἐξετασθῇ πῶς διεμορφώθη ἡ γλῶσσα αὐτή, ἢ βασιζομένη εἰς τὸ καθαρὸν ἰδιώμα τῶν δυτικῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τίνες παράγοντες συνετέλεσαν πρὸς τοῦτο. Τώρα ἀρκούμεθα μόνον νὰ δηλώσωμεν ὅτι εἶναι ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν δημοσιευθῇ τὰ δημοτικά μας τραγούδια (ἴδε συλλογὴν Ἀραβαντινοῦ κλπ.), τὰ ἔργα τοῦ Σ'ολωμοῦ, τοῦ Βαλαωρίτη καὶ τῶσων ἄλλων. Εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν κέντρων, ἀμορφώτων καὶ μορφωμένων, ἢ γνωστὴ εἰς τὴν καλύδην τοῦ Κυπρίου καὶ Στερεολλαδίτη καὶ ἢ λαλουμένη μὲ ἐλαχίστας διαφορὰς τῶσων εἰς τὰ φτωχικά μας, ὅσων καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Μιστριώτου καὶ εἰς τὰ σαλόνια τοῦ κ. Μαυρομιχάλη. Ὁ Στερεολλαδίτης, διὰ τὸν ὅποιον τὰ βγὰ εἶναι πλὰ καὶ τὸ χὸδ ἢ κοῦ ἢ τὸ Γαλαξεῖδ' ἔχει ὁμορφίς τσοῦπροι τραγουδοῦσε καὶ τραγουδεῖ

νὰ κουθεντιάζουν τὰ βουνά μὲ τις ψηλὲς βαχοῦλες . . .

. . . Γαλαξεῖδι μὲ καράβια Σάλω(ου)να μὲ τις ἐλιές

καὶ Χρυσὸ μὲ τὰ κο(ου)ρίτσα πούν' γεμάτα μαργιολιές.

Ἡ κοινὴ αὐτὴ δημοτικὴ ἀποβαλοῦσα πολλὰς ἰδιωματικὰς λέξεις τὰς ἀντικατέστησε μὲ λέξεις ληφθεῖσας ἀπὸ τὴν καθαρῆς. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν καθαρῆς εἰδισθῆ καὶ δανείζεται πολλὰς λέξεις πρὸς δῆλωσιν νέων ἐννοιῶν, τὰς ὁποίας εἰσήγαγε καὶ εἰσάγει ἢ διά-

δοσις τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὅλας ὁμως τὰς λέξεις αὐτὰς τὰς μετέπλασε καὶ τὰς μεταπλάττει σύμφωνα μετὰ τὴν ἰδικὴν τῆς γραμματικῆς: τὸ ταχυδρομεῖον ἔγινε ταχυδρομεῖο, ἢ καθέρονσις τῆς - εως — ἢ καθέρονση τῆς - σης κλπ. κλπ. Ὡστε ἡ καθαρεύουσα ἐπλούτισε τὴν κοινὴν δημοτικὴν χωρὶς νὰ ἀλλοιώσῃ οὔτε κατὰ κεραίαν τὸν χαρακτῆρα τῆς.

8. ΜΙΚΤΗ

Ὅσον ὁμως ἀνερχόμεθα (;) ἀπὸ τὸν ἀμόρφωτον πρὸς τὸν μορφωμένον, τόσοι μεγαλύτερον γίνεται τὸ ποσὸν τῶν δανείων αὐτῶν λέξεων. Ἡ κοινὴ δημοτικὴ παραμελουμένη καὶ περιφρονουμένη μέχρι τινὸς κατεδικάζετο νὰ μένῃ ἀκαλλιέργητος, ἐπομένως ἔλειπον ἀπ' αὐτὴν ὅλαι αἱ λέξεις αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὰ γράμματα, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν. ἔλειπον ἐπίσης λέξεις πρὸς δῆλωσιν λεπτοτέρων σημασιολογικῶν διαφορῶν κτλ. Πολλὰς τοιαύτας λογίας λέξεις, ἀπαρατήτους εἰς τὸν ζωντανὸν προφορικὸν λόγον του, δανείζεται ὁ μορφωμένος ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν. Ἐκεῖ ὁμως τὰς εὐρίσκει μὲ μορφήν διαφορετικὴν, ἢ δὲ μορφήν αὐτὴν τοῦ ἐπιβάλλεται μὲ συστηματικὴν διδασκαλίαν τόσων ἐτῶν καὶ χίλια ἄλλα μέσα τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Ἐπομένως μὲ τὴν ἀνάμειξιν δύο λεξικῶν ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ἀνάμειξις δύο γραμματικῶν. Ἀνάμειξις δὲ δύο γραμματικῶν σημαίνει πόλεμον τῶν δύο τυπικῶν, τῶν δύο φωνητικῶν, τῶν δύο συντάξεων. *Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν τῶν δύο γραμματικῶν καὶ ὄχι εἰς τὰς λέξεις, ὅπως φαίνεται παραδεχόμενος ὁ κ. Σμιᾶς, δύναται νὰ φανῇ ἡ ζωτικότητα τῶν δύο γλωσσῶν.* Ἐμελετήσαμεν ἐπισταμένως τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου αὐτοῦ εἰς τὸν ζωντανὸν προφορικὸν λόγον τῶν ἀνεπτυγμένων κοινωνικῶν τάξεων· δηλ. εἰς συζητήσεις ἐπὶ θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἔρχονται εἰς ἄμεσον σχέσιν μετὰ τὴν ζωὴν, ἐκεῖ ὅπου ἡ σκέψις, ἢ παρατήρησις εἶναι πρωτότυπος καὶ βγαίνει κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ μυαλὸν ἢ τὴν καρδιά, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ θυμηθῇ τὸ βιβλίον. Ἐλάθωμεν φυσικὰ ὑπ' ὄψει τὰ ἀποτελέσματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀπόφραξις εἶναι ὀριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος. Καὶ εἶδομεν ὅτι ἐνῶ ἡ καθαρεύουσα κατάρθρωσε νὰ μεταπλάσῃ εἰς τὰ χεῖλη τοῦ μορφωμένου α^{ον} ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν δέκα λέξεις σχολεῖο, σκέπτομαι, κτηνος, ἐξετάζω¹ κλπ. β^{ον} ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν τὴν ὄνομ. καὶ αἰτ. τοῦ

¹ Ὅσον λαϊκωτέρα εἶναι ἡ λέξις, τόσοι ἀποτελεσματικώτερον ἀνθίσταται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς λογίας παραδόσεως, ὅπως καὶ τὰν ἀπαλιν. Λέξεις δὲ, ποῦ πολὺ ὀλίγον ἢ οὐδὲν μεταχειρίζονται αἱ λαϊκαὶ τάξεις, κρατοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

πληθυντικοῦ τῶν εἰς - τῆς ὀξυτόνων τῶν εἰσαχθέντων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν π. χ. οἱ φοιτηταί - τοὺς φοιτητάς, οἱ δικασταί - τοὺς δικαστάς κλπ. ἀντὶ οἱ - τοὺς φοιτητῆς κλπ. ὀλίγα θηλ. δευτερόκλιτα ὀνόματα νήσων: ἡ Σάμος - τὴν - ον, ἡ Τήνος - τῆς Τήνου κλπ. ἀντὶ ἡ Σάμο - τῆς Σάμος κλπ. τὴν ὄνομ. καὶ αἰτ. τοῦ πληθ. μερικῶν πρωτοκλίτων καὶ δευτεροκλίτων τῆς δημοτικῆς εἰς τὰ ἀντίστοιχα τριτόκλιτα τῆς καθαρευούσης π. χ. δυνάμεις, παχεῖς, πλατεῖς κτλ. τὰ οὐδέτερα δημ. τὸ κύμα - τοῦ κυμάτου, τὸ γράμμα - τοῦ γραμμάτου, τὸ δάσο - τοῦ δάσου κλπ. εἰς τὰ ἀντίστοιχα τριτόκλιτα τοῦ κύματος γράμματος, κλπ. δύο - τρία τριτόκλιτα εἰς - ἧς π. χ. ἀμαθῆς (ὄχι ὁμως καὶ τοῦ ἀμαθοῦς) κλπ. καὶ νὰ εἰσαγάγῃ ἀκόμη τὴν γεν. πληθυντικὴν πολλῶν ὀνομάτων¹, ἀπεναντίας ὅλαι αἱ λόγια λέξεις, αἱ ἀπαραίτητοι εἰς τὸν συνήθη προφορικὸν λόγον μας, ἀφωμοιώθησαν μὲ τὸ τυπικὸν καὶ τὴν σύνταξιν τῆς δημοτικῆς π. χ. τίς φιλοσοφίαις, τὴν ἐξέλιξι,

τὴν φωνητικὴν τῆς καθαρευούσης: κτηνώδης, κτηνοτροφία, ἔκτασις, σχολαστικός, διδακτικά, διδασκαλία, παιδεία, ἐκπαίδευσις, γεῦσις, ἐκδοῦλεσις· πραγματικός, πραγματεία· σύνδεσμος, σύμφωνον, ἐκδίδω, ἐκδοσις, ἐκδότης· θὰ δημοσιεύσω, θὰ ἀναπνεύσω κλπ. Δὲν μᾶς προξενεῖ δὲ κανὲν δυσαρμονικὸν συναίσθημα, ὅτε μᾶς φαίνεται ἐπιτηθευμένον, ὅταν ἀκούωμεν νὰ παρατάσσωνται λέξεις τῆς αὐτῆς βίβης μὲ διάφορον φωνητικὴν π. χ. πταῖσμα, πταισματοδίκης, πταισματοδικεῖο, γραπτὸς λόγος, πτώσις, ἐνδέκατος, ἐκδοῦλεσις παρὰ τὰ φταῖω, φταῖξιμο, μοῦ ἦταν γραφτό, πέφτω, ἐντενα, δούλεψη κτλ.

¹ Παντοῦ ἄλλοῦ ὅπου ὑπάρχει ἐπίδρασις τῆς καθαρευούσης ἔχομεν διπλοτυπίαν δηλ. πόλεμον ἀρχαίου καὶ νέου τυπικοῦ π. χ. ὁ βασιλεὺς - τοῦ βασιλέως καὶ ὁ βασιλιάς - τοῦ ᾧ ἢ - έας - έα, ἐδέοντο καὶ δένοντιαν ἢ δενόντουσαν, τὸν ἐπρόβαλα καὶ μὲ προσέβαλε κλπ.

Ἄρκεται λέξεις καὶ φράσεις ἀπὸ τὸ λεξικὸν τῆς καθαρευούσης εἰσῆχθησαν καὶ ζοῦν παρὰ τὰς ταυτοσημοῦς, συχνὰ ὁμως ὄχι καὶ ἰσοδυνάμους φράσεις τῆς δημοτικῆς: αὐθάδης, περιώνυμος, ἀνεπτυγμένος, πρόοδος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κλπ. παρὰ τὰ ἀδιάντροπος, ξακουσμένος, μορφομένος, προκοπή, τίς περισσότερες φορές κλπ.

Ἡ πολὺπλοκος τέλος σύνταξις τῆς καθαρευούσης δὲν ἐπέδρασε καθόλου εἰς τὴν ἀπλὴν, τὴν παρατακτικὴν σύνταξιν τῆς δημοτικῆς. Ἐκτός τῆς πρὸ καὶ ἐκτός μετὰ γεν. πρὸ ἡμερῶν, πρὸ καιροῦ, ἐκτός τοῦ Γιώργου κλπ. = ἐδῶ καὶ τόσες (κάμποσες) μέρες, ἐδῶ καὶ τόσοι καιροί, ἐκτός (ἀπὸ) τὸ Γιώργου κλπ. (= διπλοτυπία) ὀλίγα μόνον ἑτερογενῆ στοιχεῖα π. χ. προθέσει συντασσόμεναι μὲ γενικὴν καὶ δοτικὴν ἀκούονται συχνὰ εἰς τὸν συνήθη προφορικὸν λόγον ὡς στερεότυποι μαμωνωμένοι ἐκφράσεις π. χ. ἐν τούτοις, ἐν γένει, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐντός τοῦ μηνός, πρὸς τούτοις, ἐκ μέρους μου κλπ., ἀλλὰ ποτὲ ἐν τῇ κοινήν, ἐν πάσῃ κοινήν, ἐντός τῆς κοινίας, πρὸς τῷ Κίωστα, ἐκ τῆς κοινίας, ἐκ τῆς βουλῆς κλπ.

διεκδικούμε, διεκδικούσα, ἀφομοιώνεται μὲ κάτι τι κλπ. ¹ ἐλάχισται δὲ ἐξαιρέσεις εἶναι τὰ γλωσσικά στοιχεία τῆς καθαρευούσης τὰ ἀνθιστάμενα εἰς τὸν μεταπλασμόν π. χ. καλλιτεχνική, τὸ γεγονός, ὁ διεθνής, τὸ διεθνές κτλ. ² Αὐτὸς εἶναι ὁ *συνήθης προφορικὸς λόγος* τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων ἢ *κοινὴ δημοτικὴ μὲ ὄλον τὸ λεξικὸν τῆς* (τὰς λέξεις δηλ. τὰς ἀναγομένας εἰς τὸν φυσικὸν βίον, ὄχι ἐκα-

¹ Πρῶτον δύναται νὰ τεθῆ ὡς γενικὸς κανὼν ὅτι εἰς τὰς λογίας λέξεις πλὴν τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας τὸν ὁποῖον - τὴν ὁποίαν καὶ τῶν οὐδετ. τριτοκλίτων τὸ συμβῶν - τὸ παρελθὼν κλπ. λοιπὸν κλπ. τὸ τελικὸν ν' ἐκπίπτει σύμφωνα μὲ τὴν φωνητικὴν τῆς δημοτικῆς. Ἡ τοιαύτη ἀσυνειδήτος ἀποβολὴ ἐνὸς μικροῦ ν' φέρει ἀληθῆ ἀναστάτῳσιν εἰς τὸ τυπικὸν πάντοτε ἀκούομεν τὸν καλλιτέχνη, τὸν ἀναμορφωτὴ, τὴν ἐνέργειά μας, τὴ διαμαρτυρία του κλπ. τὸν κυρίαρχο, τὸν ἐπιμελέστατο μαθητὴ, τὸ σημαντικώτερο γεγονός, κλπ. τὴν καταστρατήγησι τοῦ τόμου, τὴν ἀξίωσι, ἐπεμβαίνομε οὐ ξένες ὑποθέσεις κλπ.

² Ἐπειτα τὰ οὐσιαστικά καὶ ἐπιθέτα καὶ τῶν τριῶν κλίσεων μεταπλάττονται ἀκουσίως κατὰ τὰ ἀντίστοιχα τῆς δημοτικῆς π. χ. ἀ(φ)ος εἰς σοφιστίης, τέτοιες διαμαρτυρίες - δεισιδαιμονίες - θεωρίες κλπ. ὅλες οἱ προαιετούσες καὶ οἱ καθαρεύουσες, χαριέστερη, χαριέστατη, ἐντιμὴ γυναῖκα, χαριέστατες, ἐντιμες, εὐπρόσωπες γυναῖκες. Εἰς πολλὰ τριτόκλιτα ἔχομεν διπλοτυπίαν ὁ ἐπιστήμων καὶ ονας, ἔχτωρ καὶ ορας ἀλλὰ ἢ πυξίδα, ἢ κοιλίδα κλπ. Εἰς τὰ περισσότερα δὲ ἀπὸ τὰ ἀφηρημένα εἰς -ως, ὅταν μάλιστα ἁμιλεῖ κανεὶς γρήγορα, μόλις ἢ μᾶλλον οὐδόπως ἀκούεται τὸ τελικὸν ε τῆς ὀνομ. ἢ ἐξέλιξι(ς) τὸ φέρει, ἢ ἀντίθρασι(ς) τὸ ἀπαιτεῖ κλπ.

Τὴν μεγάλην ὁμοῦ ἀφομοιωματικὴν δύναμιν τῆς δημοτικῆς τὴν βλέπομεν προπάντων εἰς τὰ ῥήματα τῆς καθαρευούσης, τὰ εὑρηστα εἰς τὸν συνήθη προφορικὸν λόγον. Ἐκεῖ ἀκούομεν μόνον γενικεύομε - (ἐ)γενίκευα - αμε - ατε - αν κλπ., τοποθετοῦμε - τοποθετοῦσα - σεσ - σε - οῦσαμε - οῦσατε - οῦσαν, διεκδικοῦμαι κλπ., διοργανῶν - ὠνεῖται, συγκεντρώσαμε - ατε - ανε, συναντήσαμε κλπ. ἔπειτα προσέφερα καὶ ἐπρόσφερα, προσεφέρθη καὶ προσφερόθη κλπ. Ὅμοιος εἰς τὴν σύνταξιν: συμφωνῶ μὲ τὸ Γιώργο, ἀσχολοῦμαι μὲ τὸ ζήτημα, ἀπέναντι τοῦ σπῆτι μας, προκειμένου γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ τὸ κλασσικὸν προκειμένου ὁ λόγος γιὰ τὸν Κώστα κλπ. κλπ. κλπ.

³ Τοιαῦτα στοιχεία τῆς καθαρευούσης ἀνθιστάμενα πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὸν μεταπλασμόν εἶναι δύο τρία δευτερόκλιτα θηλυκὰ ἢ πρόθετος, ἢ διάλεκτος: εἰς τὰ τριτόκλιτα προπάντων ἢ γενικῆ τοῦ ἐνικοῦ τῶν ἀφηρημένων: τῆς ἐξελίξεως, ἐκδηλώσεως, ἐπιμεταλλείσεως κλπ. ἔπειτα τὰ εἰς ἄν καὶ ὡς τριτόκλιτα οὐδέτερα καὶ ἢ ὀνομ. τοῦ ἐνικοῦ τῶν εἰς ἦς καὶ ἐς ἐπιθέτων π. χ. τὸ γεγονός - ὄτος, προσόν - ὄντος, διεθνής - ἐς κλπ. καὶ ὄχι τὸ γεγονότο - προσόντο - ου, ὁ διεθνός - τὸ διεθνο κλπ. τὰ θηλ. τῶν εἰς -ικός ἐπιθέτων π. χ. παιδαγωγική, δημοτικὴ κλπ. μερικοὶ δεῦτεροι ἀόριστοι ἀνεσιδήλη - διεσιδήλη... Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀξίωσιν, εἰς ὀλίγα σύνθετα ῥήματα τὰ τρία πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καὶ τὸ γον πλῆθ., ὅπου ὁ τόνος εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν ἀξίωσιν. Τοιαῦτα ῥήματα εἶναι τὰ: συνέτεινα, διέπρεπα, διέπρεφα, κατέληγα, κατέληξα, διέφθερα, ἐπέτρεπα - ἐπέτρεφα, ἐξέδωσα - ἐς - ε - αν. Οὐδέμητι δὲ ἀντίστασις παρατηρεῖται εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπου προστιθεμέ-

τὸν καὶ διακοσίας, ἀλλὰ πολλὰς χιλιάδας) καὶ μὲ τὴν γραμματικὴν τῆς ἀποτελεῖ πάντοτε τὴν κυρίαν βάσιν, αἱ δὲ λόγιοι λέξεις μὲ τὴν φωνητικὴν καὶ ἐλάχιστους τύπους τῆς καθαρευούσης ἀποτελοῦν τὴν ἐφεδρείαν.

9. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ

Ὁ μικτὸς αὐτὸς προφορικὸς λόγος τῶν ἀνεπτυγμένων ἐλήφθη ὡς βάσις εἰς τὴν περιβόητον γλώσσαν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Π. Δ. Σχολείου. Διατί ἐλάβομεν αὐτὸν ὡς βάσιν καὶ ὄχι τὴν κοινὴν δημοτικὴν, θὰ ἐξηγηθῆ ἀναλυτικώτατα ἄλλαχού. Πρὸς τὸ παρὸν ἀρκούμεθα μόνον νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἐξῆς τοῦ κ. Χατζιδάκι: Πᾶς τοῦν ἔχων ἄνθρωπος θὰ μοὶ ὁμολογήσῃ ἐλπίζω, ὅτι ὁ καθαρὸς λόγος τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, ὁ σήμερον ἐν πάσῃ πόλει καὶ κομπούλει εὔχρηστος, ἐν ᾧ ἡμεῖς οἱ ἄστοι συλλογίζομεθα, ὀνειροδύομεθα, ἐκφραζόμεθα κλπ. οὗτος ὀφείλει νὰ θεωρηθῆ ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν, συγγραφέων κλπ. ὡς πρότυπον καλοῦ λόγου, ὡς ἢ καλὴ γλῶσσα, οὐχὶ δὲ ὁ τῶν ἀγροτῶν» καὶ «νὰ ἀκολουθήσωμεν ὡς εἶναι δίκαιον τὸν προφορικὸν λόγον τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, τὴν συνήθη λαλουμένην ἐν ταῖς πόλεσι, τὴν φυσικὴν ἡμῶν σήμερον γλῶσσαν...» (Ἰδ. Χατζιδάκι ἀπάντησις εἰς τὰ τοῦ Κρουμβάχερ ἐκδ. Μαρασλή, σελίς 759 καὶ 773). Ἐὰν

νης καὶ ἄλλης συλλαβῆς ὁ τόνος καταβιβάζεται: συντελέσαμε, συντείναμε, ἐπιτρέπαμε - ψατε, ἐκδώσαμε - ατε - ανε κλπ. ἔτισης συντελοῦσα κλπ. κλπ.

Ἀποτελεσματικὴ καὶ τελεία εἶναι ἡ ἀντίστασις τῶν λογίων λέξεων ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν: ἐκινῶντο, ἐπιφυλλίδα, ἕγεινή, εἰδική, ἰδιοτική, ἰδρώω, λεπτομέρεια, συμβολισμός, σύνθετα κλπ. καὶ ὄχι κινῶντο, πεφυλλίδα, λεπτομέρεια, συμβολισμός, σύνθετα κλπ.

Ἐνθ' λοιπὸν τὰ ἀνθιστάμενα εἶναι ὀλίγα καὶ δὲν ἀνέχονται πρὸς τὸ παρὸν κανένα μεταπλασμόν, πολλὰ τοῦναντίον εἶναι τὰ ζῶντα παρὰ τὰ μεταπλαττόμενα ἔτσι ἔχομεν διπλοὺς τύπους, πόλεμον τῶν δύο τυπικῶν: τοῦ καλλιτέχνη καὶ - ου, οἱ καλλιτέχναι - τοὺς καλλιτέχνους καὶ οἱ - τοὺς καλλιτέχνες, τῆς καθαρεύουσας καὶ - ούσης, ἐπιστήμων καὶ - ἡμους, ἔχτωρ καὶ - ορας, τὰ - ας καὶ ες, ἀπογοητεύοντο καὶ ἀπογοητεύονταν, ἀπογοητεύομεθα καὶ - ὄμαστε, συνήθησα καὶ συνήθησα, ἀσυνειδήτως καὶ ἀσυνειδήτητα, ἐπιστημονικῶς καὶ - ἄ, πειραματικῶς καὶ πειραματικὰ κλπ.

Εἰς μερικὰς ἀπορίας διατί π. χ. ἐλήφθη ὅπ' ὄψει ὁ προφορικὸς λόγος εἰς θέματα συνήθη κοινωνικὰ καὶ ὄχι εἰς τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικά, ὅπου πλέον βασιλεῖ ἢ καθαρεύουσα ἀνατρέπουσα ἄρδην τὸν πυρῆνα τῆς δημοτικῆς ἔτι εἰς τὴν διπλοτυπίαν ἐπιρομιθήσαμεν τοὺς δημοτικὸς καὶ ὄχι τοὺς λογίους τύπους ἔτι εἰς τὴν ἀπλοτυπίαν ἐπιρομιθήσαμεν τὴν περὶ μεταπλασμοῦ γνώμην τοῦ Ψυχάρη κλπ. κλπ. θὰ δοθῆ ἢ κατάλληλος ἀπάντησις ἄλλαχού.

τώρα διαφωνούμεν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ δίδει συχνότατα [διότι ἐνίοτε ἴδ. ἀνωτέρω Ε'] ὁ κ. Καθηγητῆς εἰς τὸν συνήθη προφορικὸν λόγον τῶν ἀνεπτυγμένων, δὲν πταίμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ ἡ πραγματικότης διότι οὔτε δνειρευόμεθα, οὔτε ἐκφραζόμεθα ἐνώπιον ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων: ἡγάπα, ἡ λαμπάς, ὁ βασιλεὺς ἐξήλθεν εἰς περίπλετον ἐφ' ἡμάξης, ἡ χθὲς εἶχαμεν συνάθροισιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς μου, με ἐξέλαβεν ὡς ληστήν κλπ. κλπ. κλπ. ὅπως νομίζει ὁ κ. X. (ἴδ. ἀπάντησις εἰς τὰ τοῦ Κρουμβάχερ σελίς 769).

Τὸ θέμα τῆς ἐγκυκλίου ἀνάγεται ὅπωςδῆποτε εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ποσὸν τῶν δανεῖων λέξεων, τῶν ἀγνώστων εἰς τὸν λαόν, εἶναι σεβαστὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ποσὸν τῶν λέξεων, εἴτε τῶν ἀποκλειστικῶς δημοτικῶν εἴτε τῶν κοινῶν καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας. Ἄν δὲ ἐπρόκειτο περὶ θέματος ἀναφερομένου εἰς τὴν καθαρῶς ἀφηρημένην σκέψιν π. χ. περὶ χώρου καὶ χρόνου, τότε τὸ ποσὸν αὐτὸ θὰ ἐδιπλασιάζετο, θὰ ἐτριπλασιάζετο ἴσως, ἀναλόγως δὲ πρὸς τοῦτο θὰ ἠῴξανε καὶ ἡ μῆξις τοῦ κ. Σκιαῦ. Τοῦναντίον δμως, ἂν ἡ ἐγκύκλιος ἐπραγματεύετο θέμα, διὰ τὸ ὅποιον θὰ ἦρκει ὁ πυρῆν τῆς δημοτικῆς, τότε ἐπειδὴ θὰ ἔλειπον τὰ: εἰδικός, ἰδιωτικὴ, ἡ μέθοδος, πειραματικὰ κ. τ. ὅ. καὶ ἐπειδὴ μία ἢ δύο, ἴσως δὲ οὐδεμία λέξις θὰ προσέκρουε εἰς τὴν γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς, καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν εἰδικῶν δὲν θὰ ἐξηγείρετο, οὐδὲ θὰ ἐτάραττε τοὺς κύκλους τῶν ἢ τυχόν αἰτ. μαθητῶν καὶ τὸ διδάσκονται. Κρίμα τοῦ δὲν ἐγράφη ἢ προκήρυξις εἰς τὴν καθαρεύουσαν, διότι τότε δὲν θὰ ἐθολώνοντο τὰ νερά καὶ δὲν θὰ ἐρρίπτετο τὸ μεγάλο ἐκπαιδευτικὸν ζήτημά μας εἰς τὸν γλωσσικὸν ἀνεμοστρόβιλον, ὅπου τόσαι δυστυχῶς προλήψεις ὑπάρχουν.

10. ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

Μᾶς μένει ἡ καθαρεύουσα, τὴν ὁποῖαν κάκιστα κατὰ τὸν κ. Σκιαῦν ἐν μέρει δὲ καὶ τὸν κ. X. ὀνομάζομεν ξένην πρὸς τὴν ζωὴν γλώσσαν «διότι μόνον γλωσσικὰ τινα στοιχεῖα αὐτῆς οἶα τὰ ποῦς καὶ οὖς καὶ ὄδωρ εἶναι ἀπηρχαιωμένα καὶ ἀσυνήθη ἐν τῇ καθημερινῇ χρήσει, ὅπως συμβαίνει εἰς πᾶσαν γραφομένην γλώσσαν». Ἡ γλώσσα δμως αὐτῆ, ἢ μάλλον αἱ γλώσσαι, διότι εἶναι πολλαί, (τοῦτο δύναται καθεὶς νὰ ἐνοήσῃ, δταν ἀναγνώσῃ με προσοχὴν τὴν γλώσσαν τῆς παρούσης μελέτης, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν λείπει μόνον ἢ ἄγαν ἀρχαϊκῆ) ἔχει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πυρῆνος δηλ. τῶν λέξεων τοῦ ἀνάγονται εἰς τὸν φυσικὸν βίον, διάφορον ἀπὸ τῶν πυρῆνα τῆς δημοτικῆς. Διότι δὲν

ὕπολογίζονται μόνον αἱ λέξεις διαφόρου βίξις π. χ. ἰχθὺς-ψάρι, κύων-σκυλί κλπ. ἀλλὰ καὶ τὰ πάμπολλα: ὁ δοῦς-δόντι, πίπτω-πέπτω, ὄνυξ-νύχι κλπ. ὅπου αἱ φωνητικαὶ ἀλλοιώσεις εἶναι τοιαῦται, ὥστε παραμορφώνουν τελείως τὴν λέξιν. Εἶναι ἀληθές ὅτι μεγάλος ἀριθμὸς λέξεων εἶναι κοινὸς καὶ εἰς τὰς δύο, τὸ τυπικὸν δμως τῆς καθαρευούσης, ἢ φωνητικῆ καὶ ἢ σύνταξις, δηλ. ὁ χαρακτήρ, ἢ ψυχὴ μιᾶς γλώσσης, ἔχουν παρὰ τὰς ἐλαχίστας ὁμοιότητας, τόσην μεγάλην διαφορὰν ἀπὸ τὸ τυπικόν, τὴν φωνητικὴν καὶ τὴν σύνταξιν τῆς δημοτικῆς, ὥστε μόνον ἢ πρόληψις καὶ τὸ πείσμα δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἔχομεν ἐμπρὸς μας δύο γλώσσας:

Καθαρεύουσα

Γ' Κλίσις. Νύξ, ἐλαίς, χεῖρ, ποῦς, κῆμα, ζάχαρις - εως, γείτων, ἄρχων, μήτηρ, γυνή - γυναικός - τῆ γυναικί - τὴν γυναῖκα ὃ γόνα!

Αἱ γυναῖκες - τῶν γυναικῶν - ταῖς γυναῖξι - τὰς γυναῖκας.

Α' Κλίσις. Ὁ πολίτης - ὁ ταμίης τοῦ - οὔ, τῷ - ἡ - φ, τὸν - ἡν - αν κλπ. πολῖτα! Τιμή, χώρα - ας, θάλασσα - θαλάσσης. Πληθ. - αι, - ων, - ας, - ας.

Β' Κλίσις. Ὁ καιρὸς - οὔ - φ - ὄν - ἐ, οἱ - ἄν - οῖς - οὖς. Τὸ μῆλον, τοῦ - ον, - φ - τὰ μῆλα, ων - οἰς.

Δημοτικὴ

Α' Κλίσις. Ἡ νύχτα, ἐλαῖδα, ἡ ζάχαρη - τῆς ζάχαρος, ὁ γείτονας, ὁ ἄρχοντας, ἡ μητέρα.

Ἡ γυναῖκα - τῆς γυναικας - (σὴν) γυναῖκα, γυναικα - οἱ - οἰς - τῆς γυναικες - γυναικῶ(νε) - γυναικες!

Ὁ πολίτης - τοῦ - τὸν - πολίτη - πολίτη!

Ὁ ταμίης - τοῦ - τὸν ταμίη.

Χώρα-ας, θάλασσα-θάλασσης-τῆ θάλασσα. Πληθ. οἱ - τῆς θάλασσας-χῶρες, ὧ(νε) κλπ.

Β' Κλίσις. Ὁ καιρὸς - οὔ, τὸν - ὁ, οἱ - ὧ(νε) - οὖς.

Τὸ μῆλο - ον - τὰ μῆλα.

Τὸ πόδι - τοῦ ποδιοῦ - τὸ πόδι - τὰ πόδια - τῶν ποδιῶ(νε) - τὰ πόδια - χεῖρ - νύχι κλπ.

Περιττοσύλλαβα. Χατζῆς - ἡδες, ψωμᾶς - ἄδες, παποῦς - παποῦδες, καφές - καφέδες - ἄλεποῦ - ἄλεποῦδες - τὸ κῆμα - τοῦ κυμάτου.

Ἡ τρίτη κλίσις τῆς καθ. δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν δημοτ. τὰ τριτόκλιτα ἔγιναν ἢ πρωτόκλιτα ἢ οὐδ. δευτερόκλιτα. Τὰ πρωτόκλιτα τῆς δημοτ. φυλάττουν τὸ φωνῆεν τῆς ὀνομ. καὶ εἰς τὴν γενικὴν, ἐπομένως ἐξέλειπεν ἢ διαφορὰ θάλασσα - θαλάσσης καὶ χώρα - χώρας. Εἰς τὸν πληθ. τῶν πρωτοκλιτῶν ἢ ὄν., αἰτ. καὶ κλητικῆ ἔχουν κατάληξιν - ες

δηλ. τὰ $\left. \begin{matrix} \alpha\iota - \epsilon\varsigma \\ \alpha\varsigma - \alpha\varsigma \end{matrix} \right\} = \epsilon\varsigma.$ κλπ. κλπ.

Ὁ πονηρὸς - ἃ - ὄν
ταπεινός - ἡ - ὄν
μικρότερος - τέρα - τερον
ὁ καὶ ἡ ἡσυχος - τὸ ἡσυχον
ἄγριος - ἄγρια - ἄγριον

Ὁ πονηρὸς - ἢ πονηρῆ - τὸ πονηρὸ
ταπεινός > >
μικρότερος > >
ἡσυχος > >
ἄγριος - ἄγρια > >

κλπ.

ἔλεγον - ες - ε - ομεν - ετε - ον
 ἔγραψα - ες - ε - αμεν - ατε - αν
 ἔγραψην - ης - η - ημεν - ητε - ησαν
 ἠγάπων - ἠγάπας - α - ἠγαπῶμεν - ατε - ων
 ἐπολέμουν - εις - ει - οὔμεν - εἴτε - ονν
 ἐδήλουν - ους - ου - οὔμεν - οὔτε - ονν
 ἐγενόμην - εσο - ετο - ὄμεθα - σοθε - οντο

ἔλεγα - γράφηκα, ἀγαπούσα - πολεμοῦσα -
 (ἐ)δήλωσα
 ες - ε - αμε - ατε - αν
 γινόμουν(α) - ὄσουν(α) - ὄταν(ε) - ὄμαστε -
 ἄσαστε - γίνονταν(ε)

κλπ. κλπ.

Αἱ πλουσιώτατα παραγωγικὰ καταλήξεις τῆς δημοτικῆς εἰς -
 ἄδα, - αυνα, ἀρης, αριά, ἄς, ἰά, ἴλα, μάρα, μός, ἰδερός, ωπός, ἰάρης :
 γλυκάδα, Κώσταίνα, περιβολάρης, δεκαριά, ἄμαξας, μαχαιριά, μαυ-
 ρίλα, κουταμάρα, γλυτωμός, μαυριδερός, κοκκινωπός, ἀρρωσιάρης
 κτλ. τὰ ὑποκ. γαριάνα, Γιαννάκης, παιδάκι, γεροντάκος, ἀγγελουδί,
 Ἐλενίτσα, μανοῦλα, πατερούλης, ἀρχοντοπούλα κλπ. τὰ μεγεθοντικά
 μύταρος, ποδάρα κλπ. λείπουν ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν καὶ τὰ πλεῖ-
 στα δυσκολώτατα ἀντικαθιστῶνται διὰ μιᾶς λέξεως· ἔπειτα σύνθετα
 ὅπως κρυφομιλῶ, καλοτρῶγω κλπ. Συλλογισθῆτε ἀκόμη τὴν φωνη-
 τικὴν καὶ τὴν σύνταξιν, προσέξατε τὰ :

ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐντὸς τῆς οἰκίας
 σὺν τῷ Γεωργίῳ, μετὰ τοῦ Γεωργίου,
 μετὰ τὸν Γεώργιον, παρὰ τῷ Γεωργίῳ,
 παρὰ τὴν οἰκίαν, παρὰ τοῦ βουλευτοῦ,
 ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπὶ τοῖς γάμοις,
 περὶ τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ζητήματος,
 ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἐδαράντην ἀναμένων,
 ἐρωτῶν δύναται τις νὰ μεταβῆ εἰς Κίπριν
 ἐρωθεῖς (ἐκ τῆς κλίσης) ἀπῆλθεν
 (ἔν) ζεύγος ὑπαποδίων, (μία) λίτρα ζύθου

(μέσα) σὸ σπίτι
 (μαζί) μετὰ τὸ Γεώργιο, ὅστερα ἀπὸ τὸ
 Γεώργιο, σὸς Γεώργιον, κοντὰ σὸ σπίτι,
 ἀπὸ τὸ βουλευτῆ, ἐπάνω σὸ τραπέζι,
 γὰ τοὺς γάμους, γὰ τὸ ζήτημα, ἀπὸ τῆ
 βουλῆ, βαρῆθια περιμένοντας

ἐρωτῶντας πῶς σὴν Πόλη
 σημάθηνε (ἀπὸ τὸ κοσθῶται τον) κ' ἔφυγε
 ἕνα ζευγάρι κάλτσες, μία λίτρα μύτρα

πολλῶν δεινῶν καὶ ἀφορητῶν ἐπιπεσοῦτων κλπ. κλπ.

καὶ θὰ ἴδῃτε ὅτι ἔχετε ἐμπρὸς σας δύο γλώσσας διαφορετικὰς. Δὲν
 πιστεύω δὲ νὰ παρασυρθῆτε, ὅπως ὁ κ. Σκιας, ἀπὸ τὴν ὁμοίότητα
 ποῦ ἔχει μικρὸν μέρος τοῦ τυπικοῦ τῆς καθαρεύουσας — πτώσεις
 τινὲς τῶν ὀνομάτων καὶ ὀλίγοι ῥηματικοὶ τύποι — μετὰ τὸ τυπικὸν τῆς
 δημοτικῆς π. χ. ἡ γλώσσα, ἡ διπλῆ - τῆς διπλῆς, ὁ κακὸς - τοῦ κακοῦ
 - οἱ κακοὶ - τῶν κακῶν - τοὺς κακοὺς, τοῦ φτυοῦ - τὰ φτυά, τὸν πα-
 τέρα - οἱ πατέρες, τὸ σῶμα - τὰ σώματα κλπ. ἀγαπῶ - ἄς - ᾶ - ἄτε,
 μένω - εις - ει - ετε - ονν, ξμεινα - ε - ατε - αν κλπ. οὔτε ἀπὸ τὸ ὅτι εἰς
 τὸν συνῆθη μικτὸν λόγον θὰ προσθέσετε τέσσαρας τύπους αἰ, - ἄς, -
 εως, - εις καὶ πολλὰς λογίας λέξεις μετὰ ξένην φωνητικὴν.

Οἱ εἰδικοί καὶ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἴδουν ἐπι-
 στημονικωτέραν καὶ λεπτομερεῆ ἀνάλυσιν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος,
 ἄς ἔχουν ὀλίγην ὑπομονήν. Ἐντὸς ὀλίγου ἐκδίδεται εἰς ἰδιαίτερον
 τεῦχος μελέτη σχετικὴ ἐξετάζουσα τὸ ζήτημα ὑπὸ τὰς διαφόρους
 αὐτοῦ ἀπόψεις.

II. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Π. Δ. Σχολείου λέγει ὅτι σκοπὸς τῆς δημοτικῆς
 παιδείας εἶναι νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ δύναται νὰ ζήσῃ
 τὴν σημερινὴν ζωὴν νὰ τὸν μορφώσῃ πρῶτα ὡς ἄνθρωπον, ἔπειτα
 ὡς Ἕλληνα πολίτην καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τέλος τὰς ἀπαραιτήτους διὰ
 τὴν ζωὴν πρακτικὰς γνώσεις καὶ ἰκανότητας. Τὰ σημερινὰ ὅμως
 σχολεῖα μας δὲν ἐκπληρώνουν αὐτὸν τὸν σκοπὸν¹. Ἡ δὲ κυριώτερα
 αἰτία ποῦ ἀποτυγχάνουν, εἶναι ὅτι περιφρονοῦν τὴν ζωντανὴν μας
 γλῶσσαν καὶ ἐξοδεύουν 4 ἢ 6 χρόνια εἰς τὴν διδασκαλίαν μιᾶς
 γλώσσης ξένης πρὸς τὸν μαθητὴν καὶ πρὸς τὴν ζωὴν.

Ἐμεῖς οἱ δάσκαλοι παίρνομε τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σπῆτι του, ὅταν γίνῃ
 ἑπτὰ χρόνων. Ἡ ψυχὴ του δὲν εἶναι ἀγραφο χαρτί· κλείνει μέσα τῆς
 ὀλόκληρον μικρόκοσμον. Εἰς τὰ ἑπτὰ χρόνια εἶδε καὶ ἔμαθε τὸ παιδί
 ὅσα ἴσως δὲν θὰ ἴδῃ οὔτε θὰ μάθῃ εἰς ὅλην τὴν ἐπιλοιπὴν ζωὴν του.
 Μεγάλος θησαυρὸς συγκεκριμένων παραστάσεων, τακτοποιημένος
 σοφὰ ἀπὸ τὴν μητέρα φύσιν εἶνε εἰς τὴν ψυχὴν του ὀλοζώντανος.
 Ὅλος αὐτὸς ὁ θησαυρὸς ἔχει ὑπαρξιν καὶ ζωὴν μόνον εἰς τὰς ἀντι-
 στοιχοῦς μητρικὰς λέξεις. Κάθε παράστασιν ποῦ ἐκέρδιζε τὸ παιδί,
 τὴν ἐκέρδιζε μαζί μετὰ τὸ σύμβολόν τῆς, τὴν λέξιν. Μὲ τὴν λέξιν ἀπε-
 κρυσταλλῶντο ἡ ἀόριστος καὶ παροδικὴ ἐντύπωσις καὶ ἀποθηκεύετο
 εἰς τὸ μικρὸ μυαλό του κτήμα ἐς αἰ. Τὰς λέξεις τὰς ἔμαθε ἀπὸ τὴν
 μητέρα του, τὸν πατέρα του, ἀπὸ ὄλους ὅσοι τὸ τριγυρίζουν. Τὰς
 ἔμαθε ἀπὸ τὸ στόμα τους· καὶ εἰς τὸ στόμα τους ἀνθεὶ σχεδὸν ἀμό-
 λυντος ὁ πυρὴν τῆς δημοτικῆς μας· τὸ λεξικόν του, ἡ γραμματικὴ
 του, ἡ σύνταξις του· ὀργανισμὸς ὀλόκληρος. Μ' αὐτὸν ἐξωτερικεῖ
 ὅλην τὴν ἀθίαν ψυχὴν του.

¹ Εἰς τῶν πρακτικωτέρων παιδαγωγικῶν ὁ κ. Π. Π. Οικονόμος ἔγραψεν (Ἀθῆ-
 ναι 24 Ἰουνίου) ὅτι «ἡ ἰδρυσις προτύπου δημ. Σχολείου τῶρα φανερῶναι μέγαν
 ἀναχρονισμὸν... διότι ὅσα νομίζει (ὁ κ. Τοπάλης) ὅτι πρέπει νὰ ὑφῆγηθῃ τὸ
 σχολεῖον τοῦτο, εἶναι πρὸ πολλοῦ εἰρημένα καὶ ἐφηρμοσμένα». Δυστυχῶς ὅμως
 εἰς οὐδὲνα σεβόμενον τὸν ἑαυτὸν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ἄνθρωπον, ὁ
 ὅποιος, ὁσάνκις δὲν παρκαυτολογῇ, ὑβρίζει τοὺς ἄλλους καπηλικώτατα (ἴδ. Ἐφημ.
 Σάλπηξ 13 Ἰουνίου).

Ἔτσι παίρνει ὁ δάσκαλος τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σπίτι του. Ποιά εἶναι τὴν ἄνάλυση, τὸν ἐσωτερικὸν ἐκείνου κόσμον νὰ τὸν ἀναλύσῃ, νὰ τὸν ἐξετάσῃ βαθύτερα, νὰ τὸν ταξινομήσῃ καλύτερα καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν νὰ δημιουργήσῃ. Νὰ ἐξυψώσῃ τὸ ἀσυνείδητον εἰς συνείδητον καὶ ἀπὸ τὰ γνωστὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἀγνωστα. Τὸ σχολεῖον εἶναι παντοῦ συνέχεια τοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ δικό μας σχολεῖον τί κάμνει; Ἀρχίζει τὴ δουλειά του ὡς ἐάν ἦτο τὸ παιδί ἀψυχη κοῦκλα. Λέγουν ὅτι πρέπει τὸ παιδί νὰ μάθῃ πρῶτα ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, δηλ. νέα σύμβολα διὰ τὸν γνωστὸν τοῦ κόσμον. Ἔστω τότε ὁμοίως «πρέπει τὴν τέχνην αὐτὴν νὰ τὴν μάθῃ ὅσο τὸ δυνατόν μηχανικῶς. Διότι ἐνόσφ τὸ παιδί μανθάνει τὰ νέα αὐτὰ σύμβολα ἐπέρχεται ἀναστολή εἰς τὴν πραγματικὴν του ἐκπαίδευσιν». Ἀλλὰ «ἡ πρώτη καὶ ἀπαραίτητος συνθήκη διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφήν εἶναι ὅτι τὰ σύμβολα πρέπει νὰ εἶναι νέα μόνον ὡς σύμβολα. Τὸ περιεχόμενον τῶν εἶναι τὸ περιεχόμενον τῶν παλαιῶν σημείων τοῦ νοῦ καὶ τῶν φωνητικῶν μας ὀργάνων¹», δηλ. εἰς τὴν νοητικὴν καὶ ἀκουστικὴν παράστασιν γάτα προστίθεται τῶρα ἡ ὀπτικὴ καὶ γραφικὴ εἰκὼν γάτα. Τὸ σχολεῖον μας ὁμοίως γράφει γαλῆ, οὐς, ὠδὸν κτλ. Ἔτσι ὅχι μόνον ἡ δυσκολία πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως τετραπλασιάζεται, ἀλλὰ καὶ κατατίθεται ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἐπιπολαιότητος καὶ τῆς ψευτιάς. Τὸ παιδί διαβάζει καὶ γράφει λέξεις ποῦ δὲν καταλαμβάνει, καὶ ἐπαινείται, ὅταν ἀναγινώσκῃ καὶ γράφῃ ἀπταιστῶς πράγματα ἀκατανόητα.

Συγχρόνως ἀρχίζει ἡ ἀποξένωσις ἀπὸ τὴν ζωὴν.

Τὸ βιβλίον σοῦ λέγει ὅτι κάθησαι ἐπὶ βάλθρον, ἀναγινώσκεις καὶ ἀκούεις τὸν διδάσκαλον ὅτι παίζεις εἰς τὰς ἀγυῖας καὶ κάθησαι εἰς οἰκίαν μὲ δροφήν, κλίμακα, θύρας καὶ θυρίδας ἢ κλίμαξ ἔχει βαθμίδας, εἰς τὰς θυρίδας εἶναι καὶ ὕαλοι καὶ ἀπὸ τὰς θυρίδας εἰσέρχεται ὁ ἀήρ. Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν, τὴν ὅποιαν στολίζει ἐν κάτοπτρον, ἐν φάσγανον καὶ ἡ ἐρυθρὰ φλόξ τῆς πυρᾶς, μένει πατήρ καὶ μήτηρ αὐτοὶ κάθησθαι εἰς τὴν τράπεζαν καὶ τρώγουσιν ἄρτον καὶ ἰχθὺν ἀρίστην καὶ ὄρνυζαν μὲ πέπερι καὶ χήνα βλακικὴν καὶ πίνουσιν ὕδωρ καὶ οἶνον. Εἰς τὴν αὐλήν καὶ τὸν κήπον σου ὁ νοήμων ἵππος λακτίζει, ὁ ὄνος ὀγκᾶται, ἡ αἰξ μνηᾶται, ὁ νοημονέστατος κύων μὲ τοὺς δόξεις ὀδόντας ἑλακτεῖ καὶ εἰς τὸν ὄρνιθωνα κακμάζουσιν αἱ ὄρνιθες. Ὁ κήπος σου ἔχει κατὰ τὸ ἔαρ θροῖας μὲ πορφυρὰ ἄνθη καὶ ἴα εὐωδέ-

¹ Φ. Φωτιάδης: τὸ Γλωσσικὸν ζήτημα καὶ ἡ Ἐκπαιδευτικὴ μας ἀναγέννησις.

στατα καὶ ἐκεῖ δοφραίνεσαι διὰ τῆς ἑνός σου τὴν ὁσμὴν τῶν εὐοσμῶν ἀνθέων. Εἰς τὰ κλαδιά τῶν δένδρων ψάλλουσιν ἡ φδοικὴ ἀηδῶν, ὁ κόσσυφος, καὶ ὁ τέτιξ. Σοῦ λέγει ἀκόμη ὅτι ὁ λέων βροχᾶται καὶ ὁ κηρὸς τήκεται ὅτι τὸ ψεύδεσθαι εἶναι ἀισχρὸν καὶ τυφλὸς εἶναι ὅσους δὲν ἔχει ὀφθαλμούς. Τότε ἀφίνεις τὴν γλαῦκα καὶ τὸν ταῶν καὶ μεταφέρεσαι εἰς τοὺς λεμιῶνας ἔπου βόσκουσιν οἱ βόες ἐκεῖ ἀφοῦ μάθῃς ὅτι ἡ ἔχιδνα εἶναι ὄφρις καὶ ἴδῃς τὴν σύριγγα τῶν ποιμένων νὰ τέρπῃ τοὺς ἵππους, σὲ παραλαμβάνει πλήρες φίλτρον καὶ στοργῆς τὸ Β' μέρος τοῦ ἀλφαθηταρίου, τὸ προπαρρασκειαστικὸν τῆς λογικῆς ἀναγνώσεως. Τότε ἐπιστρέφεις τὴν μεσημβρίαν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀνέρχεσαι τὴν κλίμακα, εἰσέρχου εἰς τὸ μαγειρεῖον, λαμβάνεις ἀπὸ τὸ ῥάφιον ἐν ψωμίον καὶ ἐν λεμόνιον, τὰ θέτεις ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ τὰ κόπτεις διὰ τοῦ μαχαιριδίου. — Ἐνίοτε δὲν ὑπάρχει νέφος εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ οὐρανὸς εἶναι τότε καθαρὸς καὶ σὺ μεταβαίνεις καὶ κάθησαι πλησίον τῆς θαλάσσης, ἤτις βάλλει, βάλλεις ἐν σκωλήμιον εἰς τὸ ἀγκιστρον καὶ συλλαμβάνεις ἐν ὄψαριον. Μίαν δὲ ὥραιαν ἡμέραν τῆς ἀνοίξεως λαμβάνεις τὸν πῦλον εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἐξέρχου εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου, θὰ ἴδῃς ἀνθήλια, ἀπειθῆ ἐρίφια καὶ πρόβατα, αὐτὰ βληχῶνται οἱ κώδωνες οἱ κρεμάμενοι ἀπὸ τῶν τραχήλων αὐτῶν ἠγοῦσιν ὄραιοτάτα. Παρέκει ἴσταται εἰς μωλωθρὸς καὶ μία ἡμίονος ἀσθμαίνει ξυλοκοπουμένη ἀπὸ τὸν ὀνηλάτην. Εἰς δὲ τὸ δάσος δὲν ὑπάρχει ὁ λέων μὲ τὰ κόκκινα ὀμμάτια οὐτε ἡ ἄρκτος μὲ τὰ βραχέα ὄντα δορκάδες μόνον, τὰς ὁποίας ἀνιχνεύουσιν οἱ κύνες διὰ τῆς δοφρήσεως καὶ ὀφειδιά τινα. Ἐκεῖ ἔδει ἡ ἀηδῶν καὶ πανταχοῦ τερετίζει ὁ τέτιξ ἓν χελιδὼν συλλαμβάνει εἰς τὸν ἄερα κώνωπας καὶ μνίας καὶ τὰ φέρει εἰς τὰ τέκνα τῆς διὰ νὰ τρώγουσι καὶ μὴ ἀποθάνωσι τῆς πείνης. Εἰς μύρμηξ δαγκάνει τὸ ποδάριόν σου, ὃ ἀπρόσεκτον παιδίον! Ἐξέρχου λοιπὸν ἐκ τοῦ δάσους, βλέπεις τὸ στοργγγύλον φεγγάριον, ἐπιστρέφεις εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἀνακοράζεις πλήρες χαρᾶς «μήτηρ μου γλυκεῖα, γλυκεῖα!»¹.

Καὶ σὺ, φτωχὸ παιδί, ἀφοῦ καθίσῃς στὸ θρανίον σου καὶ διαβάσῃς καὶ ἀκούσῃς καὶ τὸ δάσκαλό σου, σχολάζεις τὸ μεσημέρι, βγαίνεις καὶ παίζεις στοὺς δρόμους, πᾶς στὸ σπίτι σου, ἀνεβαίνεις τὴ σκάλα, ἀνοίγεις τὴν πόρτα καὶ σὲ ὑποδέχεται μὴ μητέρα ἢ ἕνας πατέρας. Κάθησαι μαζί τους στὸ τραπέζι, τρῶς ψωμί, ῥέγκα, φάρι, χέλι,

¹ Ὅλος ὁ λεξιλογικὸς πλοῦτος καὶ ἀρκεταὶ ἰδέαι ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ Ἄλφαθητάρια τοῦ Χ. Παπαμάρκου.

νόστιμη χήνα, ρύζι με πιπέρι και πίνεις καθαρό νερό. Ρίχνεις ύστερα τα κόκκαλα στο ξευπνότατο σκυλί σου και βλέπεις πώς δείχνει τα κοφτερά δόντια του σε όποιον θελήσει να του τά παρή και γαυγίζει. Άκοις τις κότες σου να κακκαρίζουν, κατεβαίνεις στο κοτέτσι, παίρνεις ταύγα και παραμερίζεις μη κλωστήση το άλογο. Στο περιβόλι σου ανθίζουν οι ροιδιές κ' οι μενεξέδες. Στα δέντρα κελαιδίει το αηδόνη, το κοτσύφι και ο τζίντζηρας. Κάπου κάπου άκοις το γαϊδουρι να γκαρίζη και το κατσιάκι να βελάζη. Άνοίγεις το παράθυρό σου και ο δροσερός άέρας σου φέρνει τη μυρουδιά των λουλουδιών. Βλέπεις πέρα τη θάλασα να γυαλίζει σαν καθρέφτης, κατεβαίνεις στο άκρο-γιάλι, παίρνεις σκουλήκι για δόλωμα, το περνάς στο άγκιστρι σου και σε λίγο ένα λαχταριστό ψάρι σπαρταρά στην άμμουδιά. Γελαστό σαν άνοιξιάντικη ήμέρα παίζεις στάνθοστόλιστα λιβάδια δίπλα σου βόσκουν ήσυχα τα βόδια. Μιά πεταλούδα κάθησε σε κάποιο κατακόκκινο λουδοδι, την κυνηγάς με το καπέλο σου και χωρίς να το καταλάβης βρέθηκες μέσα στο δάσος. Κάποιο ζαρκάδι κατέβηκε να πιη νερό κοντά στο μύλο, άκουσε τα βήματά σου, τρόμαξε και χάθηκε σαν άστραπή. Τα λαγωνικά του μυλωνά το μυρίστηκαν και παίρνουν από κοντά τις πατησιές του. Κάποιο φιδάκι γελάστηκε και βγήκε από την τρύπα του, μα το λιθάρι σου το βρήκε στο κεφάλι και το άφησε στον τόπο. Έδώ πέρα δε θα σε ταραξή μούγκρισμα λιονταριού ή άρκουδας. Ένας τσοπάνος παίζει τη φλογέρα του, τα πρόβατά του βελάζουν και τα κουδούνια τους άχολογούν γλυκά. Τα χελιδόνια έπιασαν στον άέρα κουνούπια και μυίγες και γύρισαν στη φωλιά τους. Σε λίγο θα βραδυάση και οι κουκουβάγιες θ' άρχίσουν το θρήνο τους. Ο άγωγιάτης φόρτωσε το άλευρι στο πουλάρι του, το δέρνει αλύπητα, εκείνο ανασαίνει βαρεία κάτω από το πολύ φόρτωμα και τραβά σιγά σιγά προς το χωριό. Φεύγεις τρεχάτο και είσαι στο σπίτι σου προτού άκόμη προβάλλη το όλοστρόγγυλο φεγγάρι. Και τις χειμωνιάτικες βραδειές κάθεται συχνά κοντά στο τζάκι, βλέπεις την κόκκινη φλόγα της φωτιάς κι' άκοις την κυρούλα να λέη για το γιαταγάκι του παππού σου, πόσο αίμα έχυσε. — Αυο κόσμοι! ο ένας πραγματικός, ζωντανός, άρμονικός και χυδαίος, ο άλλος ψευτικός, νεκρός, πλήρης «όγνου, σεμνότητος και εθγενείας».

Έτσι σπίτι και σχολειον, σχολειον και κοινωνία στήνουν πόλεμον άμείλιχτον. Τους ζωντανούς μόνον τα ζωντανά έλκουν το παιδι μυρίζεται τη μουχλα, βαρούεται, σιχαίνεται, μισεί το σχολειον, το βιβλίο του, το δάσκαλό του. Με τας λέξεις όμως αυτές απλώνεται

ένας πέπλος σκοτεινός μεταξύ των ματιών του παιδιού και των πραγμάτων. Χάνεται πλέον ή συγχρόνως άπαστράπτουσα λάμψις λέξεως και ιδέας. Ένθυμηθήτε τί είπομεν άνωτέρω περι νεκράς και ζωντανής γλώσσης: πώς και σε μας άκόμη που ανακατευόμεθα διαρκώς με τα βιβλία αι λέξεις αυτές προκαλούν τας άντιστοιχους παραστάσεις σκοτεινάς και όμιχλώδεις. Συλλογισθήτε τώρα το παιδι της πρώτης και δευτέρας, τρίτης και τετάρτης τάξεως, όποτε πλέον όλος ο πυρήν της γλώσσης μας αλλάσσει ή παραμορφώνεται και εις τα χείλη του διδάσκοντος. Και αι λέξεις άκόμη, αι όποιαι μεμονωμένοι άκούμεναι μας παρουσιάζουν το πράγμα ζωντανόν, όταν συνδεθουν εις προτάσεις κλπ. διαδέχονται αλληλάς με τόσην ταχύτητα, ώστε είναι άδύνατον να προκαλέσουν τας αναλόγους παραστάσεις με όλην την ζωνρότητα και την φυσικήν των δόναμιν. Την ταχύτητα των λέξεων την πληρώνομεν άκριβά με την άπώλειαν των ζωντανού χρωματισμού των παραστάσεων έχομεν μόνον τας σκιας των και έτσι ο λόγος παίρνει κάποιαν ασάφειαν. Αυτό γίνεται, όταν αι λέξεις και ή σύνδεσις των είναι ζωντανή. Όταν όμως ο λόγος άποτελήται από λέξεις, αι όποιαι, δια να προκαλέσουν την αντίστοιχον παράστασιν έχουν ανάγκην διαμέσου τινός, όπως π.χ. ίχθυς του ψάρι κλπ. τότε ή ασάφεια φθάνει εις το ζηνιθ και ο λόγος ούτε σια πλέον δεν είναι. Τα πράγματα δεν καθρεφτίζονται σ' αυτόν, τα θαμποδλέπει μόνον το παιδι σαν άμυδρότατες σκιές. Τι σύγχυσις και βλάβη γίνεται εις τον εγκέφαλό του, καθεις το έννοει. Ούτε το βιβλίον, ούτε ή διδασκαλία, όπου γίνεται σε τέτοια γλώσσα — και δυστυχώς αυτό είναι ο κανών — δύναται να είναι παραστατική, ζωντανή.

Το αξίωμα της παιδαγωγικής «από τα γνωστά εις τα άγνωστα» το τροποποιεί το σχολειον μας έτσι «από την γνωστήν λέξιν ένός πράγματος εις την άγνωστον λέξιν του αυτού πράγματος: Το βόιδι γίνεται βόδιον, το βόδιον λέγεται και βοις κτλ.» Με τας λέξεις όμως αυτές διδομεν εις το παιδι ένα κόσμον έντελώς ξένον προς τον ιδιόν του: άλλη γραμματική πολυπλοκωτάτη, άλλος τρόπος συναρμολογήσεως των έννοιών, που δεν έχει καμμίαν σχέση με τον τρόπον κατά τον όποιον έδούλευεν ως τα τώρα ο εγκέφαλός του. Κλίσεις ονομάτων, έγκλίσεις, συντάξεις, γίνονται τώρα σκοπός της διδασκαλίας. Καιρός για πράγματα δεν μένει. Που να εβρη ο δάσκαλος — το τραγικόν αυτό θύμα — καιρόν να του αναπτύξη το παρατηρητικόν, να ξεετάση μαζί με το παιδι π.χ. τη γάτα βαθύτερα, από βιολογικής άπόψεως, ποίαν αιτιώδη σχέση έχουν τα μέρη του σώματος προς

ἄλληλα, πρὸς τὸ ἕλον καὶ πρὸς τὸ περιβάλλον κτλ. κτλ. Διὰ, μετὰ, παρὰ, κατὰ, περὶ, ἐπὶ, ὑπέρ, ἐντός, ἐκτός, σὺν κλπ. κλπ. Ἡ γαλή, τῆς γαλή, τῆ γαλή, ταῖς γαλαῖς. Τὸ οὖς, τοῦ ὠτός, ὧ ὦτα θέλετε χρόνια καὶ χρόνια!

Ἔτσι ὁ καιρὸς χάνεται. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἡ ἀπώλεια τοῦ πολυτίμου καιροῦ. Τὸ παιδί, ὅταν πῆγε εἰς τὸ σχολεῖον ἤξερε νὰ ἐξωτερικεύῃ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου θαυμάσια. Ὅταν ἐπισκεφθῆς τὴν γῆν ἢ τὴν τοῦ δημοτικοῦ, θα ἰδῆς ὅτι τὸ παιδί αὐτὸ ἔχασε κάθε φυσικότητα· δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ ὁμιλήσῃ ἐλεύθερα. Ἄλλὰ πῶς τὸ θέλεις ἐλεύθερο; Ἡ ἰδική του γλῶσσα εἶναι χυδαία καὶ ἡ χρῆσις τῆς ἀπαγορεύεται τὴν γλῶσσαν τοῦ βιβλίου οὔτε ὁ δάσκαλός του ὁμιλεῖ, παρὰ μόνον ὅταν διδάσκη, οὔτε τὰλλα παιδιὰ, οὔτε τὸ σπῆτι, οὔτε ἡ κοινωνία. Πρέπει νὰ τὴν μάθῃ μόνον ἀπὸ τὸ βιβλίον καὶ τὴν γραμματικὴν. Αὐτὸ ἐγένετο εἰς τὸν μεσαιῶνα. Τώρα ὅμως μόνον ἀπὸ βιβλίον καὶ γραμματικὴν δὲν μαθαίνει τὸ παιδί μίαν γλῶσσαν. Ξέναι λέξεις νεκραί, ξένον τυπικὸν νεκρόν, ξένη σύνταξις νεκρά. Ἡ οὐσία θυσιάζεται εἰς τὴν λέξιν καὶ εἰς τὴν εὐρεσιν καταλλήλου λέξεως σπαταλεῖται ὅλη ἡ προσοχή του. Ὅμιλεῖ καὶ σοῦ δίδει λέξεις· ἡ φυχή, τὸ αἶσθημα κοιμάται μόνον τὸ μικρὸ μυαλὸ βασανίζεται.

Ἔτσι συνηθίζει νὰ βλέπῃ τὰς λέξεις ὡς ἰδιαιτέραν ὀντότητα, εἰς αὐτὰς ἀφαιρῶναι ὅλην τὴν προσοχὴν του καὶ τὸ παρατηρητικὸν του σκοτώνεται. Κοίτα τὰς ἐκθέσεις. Εἰς καμμίαν δὲν θὰ διακρίνῃς τὴν ἰδιοφυίαν του, τὴν ἀτομικότητά του. Αἱ ἐκθέσεις ὅλης τῆς τάξεως εἶναι σὰν νὰ βγήκαν ἀπὸ τὸ ἴδιο καλοῦπι, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ δασκάλου. Τὸ μόνον ποῦ ἠμπορεῖς νὰ ἰδῆς καὶ διορθώσης εἶναι λεκτικόν, τυπικόν καὶ σύνταξις. Σιγὰ σιγὰ συνειθίζει εἰς τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ αὐτῇ, ἂν δὲν ἀνθίσταται ἡ δυνατὴ φύσις τοῦ παιδιοῦ, τὸ παρακολουθεῖ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του. Φεύγει ἀπὸ τὸ δημοτικὸν καὶ τὴν γλῶσσαν, τὸν μόνον σκοπὸν τοῦ σχολείου μας, δὲν τὴν ἔμαθε· τὸ μόνον ποῦ ἔμαθε εἶναι νὰ μισῇ τὸ βιβλίον. Βιβλίον ὅμως «θὰ πῆ κυκλοφορία τῆς σκέψεως μέσα σ' ἕνα λαὸ, θὰ πῆ αἱματοφόρο ἀγγεῖο ποῦ διοχετεύει τὴν πνευματικὴν τροφή, ποῦ πάει νὰ ζωογονήσῃ καὶ τὸ τελευταῖο κύτταρο τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ νὰ τὸ ἐμποδίσῃ νὰ πέσῃ στὸν ὕπνο τὸν πνευματικόν».

Ἡ ἀπαισία περὶ τὴν γλῶσσαν πρόληψις ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων ἀπέκλεισαν ἀσυναίσθητως ἀπὸ ὅλα τὰ σχολεῖα κάθε ἐθνικὴν πνοήν. Διότι ἡ γλῶσσα εἶναι ὁ φορεὺς τῶν νοημάτων καὶ αἰσθημάτων ἐκείνων ποῦ τὴν λαλοῦν, εἰς δὲ τὴν δημοτικὴν μας ἔχει ἀποκρυταλλώ-

σει ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, ὅπως κανεῖς, τὴν ἱστορίαν του, τὸν πόνον του, τοὺς ἐθνικοὺς του πόθους, τὸ πνεῦμά του. Εἰς τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, τὰς παραδόσεις καὶ παροιμίας θὰ εὕρετε τὸν χαρακτήρα του καὶ εἰς αὐτὰ θὰ μελετήσετε καὶ δι' αὐτῶν θὰ δώσετε εἰς τὸ παιδί λαχταριστὴν τὴν εἰκόνα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ κλέφτης καὶ ὁ βραγιάς δι' αὐτῶν θὰ σὰς δώσῃ τὴν ψυχολογίαν του καὶ τὴν ψυχολογίαν τῆς ἐποχῆς του· τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του, τὴν λατρείαν πρὸς τὴν φύσιν, τὰρματα τοῦ εἰς τὸν πόλεμον, τὴν ἀγωνίαν του: Τοῦρκοι βασιᾶτε τὰρματα λίγο νὰ ξανασάνω, τὰς ἐλπίδας του: Σάπασε, κινρὰ Δέσπονα... Ὁραιότερα ἀκόμη θὰ σὰς ὁμιλήσῃ με παραδόσεις ὅπως ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς, τὸ κυπαρίσι κ.τ.λ. Τὰ τραγούδια τῆς Ξενητείας θὰ σὰς δώσουν τὴν μοναδικὴν ἀγάπην πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν χῶμα, τὰ μοιρολόγια του τὴν λατρείαν πρὸς τὴν ζωὴν· καὶ ἡ ἀπλή καὶ κλασσικὴ μορφή τῆς δημοτικῆς ποιήσεως θ' ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῶν μαθητῶν σας πρὸς τὴν ἀπλὴν ὀραιότητα τῆς Ἑλλ. φύσεως.

Ἄλλὰ βλέπω τοὺς διδασκάλους μας νὰ ἐξανίστανται· «ὄλον δῆποτε διδακτικὸν βιβλίον καὶ ἂν ἀνοίξητε, θὰ εὕρητε καὶ δημοτικὰ τραγούδια καὶ εἰς πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα ψάλλουν σήμερα τὰ μαθητικὰ χεῖλη τὸν ἀπλὸν σκοπὸν των» — ψίχουλα ἀπὸ τὸ πλουσιώτερον τραπέζι τοῦ κόσμου σκορπισμένα καὶ αὐτὰ, ἰδίως ἀπὸ τὴν πρωτοβουλίαν μερικῶν δημοδιδασκάλων, ἐδῶ κ' ἐκεῖ μέσα σὲ ὀνακάνθας! Τὸ κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριὰ μέσα σὲ χίλια ποῖος κάμνει τὰ φυτὰ — καὶ διατηρεῖ αὐτὰ, τίς διδάσκει τὸ πουλάκι κλπ. καὶ ἕνα τραγούδι τοῦ Διάκου μέσα σὲ τόσα χασάπικα, πατριωτικὰ δῆθεν, ἄσματα

Εἶμαι Ἑλλήν τὸ καυχῶμαι

ξεύρω τὴν καταγωγὴν μου...

καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἔτσι μόνον κάποια ἀνάμνησις ἀφίνεται νὰ γεννηθῇ εἰς τὸν παιδικὸν ἐγκέφαλον ἄλλου κόσμου πραγματικοῦ. Ἐνφ τὸν κόσμον αὐτὸν πρέπει νὰ τὸν γνωρίσῃ τὸ παιδί καταβάθρα, διότι εἶναι ὁ ἰδικὸς του κόσμος, ὁ κόσμος τοῦ ἔθνους του. Εἰς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ θὰ κερδίσῃ καθὼς εἶπομεν τὸ παιδί ζωντανὴν εἰκόνα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Καὶ τὰ παιδιὰ, καὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀκόμη, πρέπει νὰ κερδίσουν εἰκόνας ὀλοκλήρων ἐποχῶν.

Ἐνθυμεῖσθε ἴσως τί ἔγινε πρὸ δύο ἐτῶν καὶ πῶς ἐκινδύνευσε ἡ πατρις ἐξ αἰτίας ἐνὸς ἀθώου ποιήματος τοῦ κ. Δροσίνῃ γραμμένου εἰς τὴν δημοτικὴν! Οἱ Νεοέλληνες ποιηταί, ἀκόμη καὶ τοῦ 21, ποῦ τραγούδησαν γιὰ τὰ παιδιὰ μας, ἔχουν ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὰ σχολεῖα μας. Μόνον τὸ Στῶν Φαρῶν τὴν δόγμαυρη δάχη καὶ δύο τετράστιχα

τοῦ Ὑμνου τοὺς πετοῦν ἔτσι κατὰ συνθήκην. Τὰ ἄλλα... ἕκασ οἱ βέβηλοι... Καὶ τί πλοῦτος συναισθημάτων, ἰδεῶν καὶ ἁρμονίας μένει ἔτσι ἀχρησιμοποίητος! Γιατί θὰ κινδυνεύσῃ βέβαια ἡ πατρίς, ἂν ἡ Ἑλληνοπούλα συγκινηθῇ μὲ τις γυναῖκες τοῦ Ζαλόγγου, τις ἀντρογυναῖκες τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆ Σουλιώτισσα ποῦ μοιρολογεῖ

βαθὸς ὁ λάκκος π' ἀνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγατά μου...

καὶ τὸ Ἑλληνόπουλο θὰ χάσῃ τὰς 100 λογίας λέξεις, ἂν ἀφήσωμε τὸν ποιητὴ μας νὰ τοῦ εἰπῇ τί μεγαλεῖο ἐλαχτάριζε μέσα του, δταν ἀκουγε ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο τὰ κανόνια τοῦ Μεσολογγίου...

Ὁ Νέος Ἑλληνισμὸς θὰ σᾶς δώσῃ τὸ κλειδί διὰ νὰ εἰσαγάγετε τὸ παιδί εἰς τὸν Βυζαντιακὸν καὶ προπάντων τὸν Ἀρχαῖον Ἑλληνισμὸν. Εἶναι ἀδύνατον καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου ἀκόμη νὰ καταλάβῃ ὅπως πρέπει, νὰ αἰσθανθῇ τὸν Ὅμηρον του, ἂν δὲν ξέρῃ τὸν νέον Ὅμηρον, τὸν Λαὸν του· οὔτε θὰ αἰσθανθῇ ὅπως πρέπει τὴν ἀπλὴν μορφήν τῆς ἀρχαίας Τέχνης χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς Τέχνης τοῦ Νεοελληνικοῦ Λαοῦ. Ἀκόμη καὶ ἡ ὁμορφιά, ἡ δύναμις, ὁ πλοῦτος τῶν μεταφορῶν, ἡ πλαστικότης κλπ. τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἀδύνατον νὰ γίνουιν αἰσθητά, χειροπιαστά, ἂν δὲν στηριχθοῦν εἰς τὴν σύγκρισιν καὶ τὴν μελέτην τῆς δημοτικῆς μας κλπ. κλπ. Γι' αὐτό, προσθέσατε ἀκόμη καὶ τὴν ἀνιαρὰν καὶ βέβηλον μετάφρασιν τῶν κλασσικῶν μας, ὁ ἀρχαῖος κόσμος καὶ ἡ συνέχειά του, ἡ ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς του, ὁ Βυζαντιακὸς καὶ ὁ Νέος — ἐδῶ εἶναι ἡ ἐνόησις — μένει κλεισμένος καὶ διὰ τοὺς ἀποφοίτους τῶν Γυμνασίων μας.

Πολλοὶ ἔτσι ἀντιλαμβάνονται τὴν σχέσιν γλωσσικοῦ ζητήματος καὶ σχολείου.

12. ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΚΑΙ ΕἰΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ...

Πολλοὶ ὁμως ἀντιτείνουν ὅτι αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς ἄλλα πλέον πολιτισμένα μέρη. Ἄν καὶ τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ μᾶς θυμίζει τὴν ἄλεποῦ ποῦ ἔκοψε τὴν οὐρά της, μὲλα ταῦτα δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ τονίσωμεν ὅτι τὸσον εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου διαμερσίματα ὀλόκληρα λαλοῦν διάλεκτον ἐντελῶς διάφορον τῆς ἐπισήμου Γερμανικῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν πρὸ καιροῦ ἐγεννήθη παρόμοιον ζήτημα, πῶς δηλ. πρέπει νὰ γίνεταί ἡ μετάβασις ἀπὸ τὰς διαλέκτους εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν. Πρὸ καιροῦ ἐτέθη ὑπὸ διδασκαλικοῦ συλλόγου τὸ ἐρώτημα «ποῖαν βλάβην ὑφίσταται τὸ σχολεῖον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν παιδιῶν μας εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν γραφομένην». Καὶ τῶν πλείστοιν ἀπαντήσεων τὸ πνεῦμα ἦτο ὅτι ἡ

διδασκαλία τῆς γραφομένης πρέπει νὰ στηρίζεται εἰς τὴν τῆς διαλέκτου. Πολλὰ ἀκόμη ἀναγνωστικὰ βιβλία ἐγράφησαν διὰ τῶν ὁποίων σκοπεῖται νὰ γίνῃ μεθοδικὴ ἡ μετάβασις ἀπὸ τῶν διαλέκτων εἰς τὴν ἐπίσημον Γερμανικὴν, ὑπὸ σοβαροτάτου δὲ παιδαγωγοῦ ὑπεστηρίχθη ὅτι πρέπει νὰ γράφονται τὰ Ἀναγνωστικὰ τῶν δημοτικῶν Σχολείων εἰς τὴν διάλεκτον τῶν μαθητῶν. Δυστυχῶς εἰς τὸ ἐρημικὸ μοναστήρι ὅπου μένω δὲν μὲ συνοδεῦουν τὰ σχετικὰ βιβλία διὰ νὰ ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῶν παιδαγωγῶν καὶ γλωσσολόγων. Ἀλλὰ οὔτε τὰ ὀνόματά των, οὔτε καὶ ἡ γνώμη των μᾶς ἐνδιαφέρουν τὸσον, ἀφοῦ ἔχομεν χειροπιαστὴν τὴν διαφορὰν ἐμπρὸς μας. Ἐκεῖ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα, καὶ ἡ Γερμανικὴ καὶ ἡ Γαλλικὴ κλπ., τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ μάθουιν οἱ ἰδιαιτέρων διάλεκτον λαλοῦντες, εἶναι γλῶσσα λαλουμένη πάντα καὶ παντοῦ ἀπὸ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους τὸσον εἰς τὸν καθημερινὸν των βίον, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ τὸν ἐπίσημον. Διὰ τὸν βόρειον Γερμανὸν *Wir legen das Brot und das Wasserglas auf den Tisch*, καθὼς εἶπομεν, καὶ δταν τρώγῃ καὶ δταν ὀμιλῇ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἢ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ δταν ἀκόμη γράφῃ· τὸ ἴδιο διὰ τὸν Γάλλον. Ἐνῶ ἡμεῖς καὶ σεῖς καὶ ὄλοι μας παντοῦ καὶ πάντα τρώμε ἢ βάζομε τὸ ψωμί ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ μόνον δταν γράφωμεν ἢ διδάσκωμεν ἢ ὀμιλοῦμεν ἐπισήμως θέτομεν τὸν ἄρτον καὶ τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἐκεῖ λοιπὸν δὲν πρόκειται περὶ γλώσσης ζώσης μόνον εἰς τὸν κάλαμον τῶν γραφόντων καὶ εἰς ὀλίγα χεῖλη εἰς στιγμὰς ἐπισήμους, ἀλλὰ περὶ γλώσσης ζωντανῆς, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μέγα μέρος τοῦ λαοῦ ἀπετύπωσε μὲ τραγούδια κλπ. τὸν χαρακτήρα του καὶ οἱ κλασσικοὶ ποιηταὶ καὶ δραματικοὶ κ. ἄ. ἐχάρισαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς των. Τὴν ἐπίσημον Γερμανικὴν καὶ Γαλλικὴν θὰ τὴν μάθῃ ὁ Γερμανὸς καὶ ὁ Γάλλος καὶ ὁ Ἑλβετὸς ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ βιβλία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς του, καὶ ὅχι μόνον διὰ τὰ βιβλία — καὶ τί βιβλία! — ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ζωὴν.

13. ΠΩΣ ΜΑΘΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Προτοῦ κρούσετε τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, ὁ ὁποῖος ἐκαπελεῖται κατὰ τῆς φυλῆς μας μὲ τὴν ἔδρυσιν τοῦ προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου, διότι εἰς αὐτὸ θὰ παραμεληθῇ δῆθεν ἡ ἐπίσημος γλῶσσα μας, ἔπρεπε νὰ ἔχετε ἐξετάσει τί ἀποτελέσματα ἔχουν σήμερα ὡς πρὸς τὴν δύστηνον καθαρεύουσαν τὰ κινδυνεύοντα σχολεῖα. Καὶ τότε θὰ εὐρίσκεσθε εἰς τὴν λυπηρὰν ἀνάγκην ἢ νὰ ζητήσετε μὲ μᾶς γενικὴν ἀναμόρφωσιν ὄλων τῶν σχολείων, ἢ νὰ φωνάζετε βάλτε φωτιά στὰ

τόπια - κάψτε τα... Πηγαίνετε εἰς μερικά σχολεῖα καὶ ζητήσατε τὴν ἀδεια διὰ 2-3 εὐκολα, ἀπλὰ καὶ ἀβλαβῆ πειράματα. Καὶ θὰ ἴδῃτε ὅτι:

Ἀπὸ μὲν τὰ τετρατάξια δημοτικὰ ἀποφοιτοῦν κάθε χρόνο τόσαι χιλιάδες Ἑλληνόπουλα καὶ δὲν μαθαίνουν, δὲν κατέχουν περισσοτέρως ἀπὸ 100 λέξεις καὶ ἐλαχίστους τύπους τῆς καθαρευούσης, ποῦ δὲν θὰ χρησιμοποιήσουν ποτέ τους καὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ τὰ θυμηθοῦν οὔτε δταν εὗρεθοῦν ἐμπρὸς εἰς ἄνθρωπον μὲ κολάρο διὰ νὰ χάσουν τὴν φυσικότητά τους καὶ γίνουιν γελοιοί. Ἐπισκεφθῆτε ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ σχολεῖα — τὸ καλύτερον — καὶ δώσατε ἢ σεῖς ἢ ὁ δάσκαλός τους εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Τετάρτης νὰ σὰς ἐξηγήσουν ἕνα ἀπλούστατον κοινωνικὸν ἄρθρον οὐχὶ Μιστριωδλήτου ἐφημερίδος· τὰ μάτια τους θὰ τεντωθοῦν γεμάτα ἀπορία καὶ τὰ στόματα θὰ κλείσσουν. Ἴσως δύο-τρεις σηκώσουν τὰ χέρια διὰ νὰ ἐρμηνεύσουν μερικὰς λέξεις... Διηγηθῆτέ τους μίαν ἀπλουστάτην παράδοσιν π.χ. «τὰ τηγανισμένα φάρια» εἰς τὴν καθαρεύουσαν καὶ ζητήσατε ἀπὸ τοὺς πρώτους μαθητὰς νὰ τὴν ἐπαναλάβουν. Ἐκεῖ θὰ ἴδῃτε τὴν ἀγωνίαν τοῦ παιδιοῦ ποῦ προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ καὶ ἐπαναλάβῃ μόνον μερικὰς λέξεις καὶ αὐτὲς κουτσουρεμένες. Ἐὰν δὲ θέλετε καὶ ἀπτοτέραν ἀπόδειξιν, ἀναθέσατε εἰς τὰ παιδιὰ νὰ σὰς γράφουν τὸ θέμα ποῦ τοὺς διηγηθήκατε. Τὰ γραπτὰ τους δὲν τὰ θέλομεν, διότι τὰ ἔχομεν πρὸ πολλοῦ. Σὰς τὰ χαρίζομεν καὶ ἴσως φωνάζετε «τὰ παιδιὰ μας εἶναι ἀγλωσσα, δὲν ξέρουν καμμιά γλώσσα!» Διηγηθῆτε τώρα τὴν ἴδιαν ἱστορίαν ἀπλὰ, ὅπως ὁμιλεῖτε, εἰς ἕνα παιδάκι, ποῦ νὰ μὴ ἐφοίτησεν ἀκόμη εἰς τὸ σχολεῖον καὶ διὰ τὸ ὅποιον δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη χυδαῖαι λέξεις, ἀλλὰ μόνον χυδαῖα νοήματα, πράξεις καὶ πράγματα. Θὰ τὴν ἐπαναλάβῃ μὲ τὴν κλασσικὴν του ἀφέλειαν καὶ χάριν χωρὶς λάθος κανένα. Ἐὰν δὲ ἦτο δυνατόν νὰ γράφῃ, θὰ τὴν ἔγραφε μὲ ἀνορθογραφίας πολλὰς, ἀλλὰ χωρὶς ἀκυρολεξίας, καὶ χωρὶς λάθη εἰς τοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξιν. Ἐπὶ 4 χρόνια ἐβασσανίσθησαν οἱ δάσκαλοι τους μὲ τὸν μόνον σκοπὸν νὰ τοὺς μάθουν τὴν καθαρεύουσαν. Ἀπὸ πράγματα δὲν ἔμαθαν ἀπολύτως τίποτε. Ἀποφοιτοῦν χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν οὔτε νὰ διαβάσουν, οὔτε νὰ γράφουν, οὔτε νὰ διηγηθοῦν δύο λόγια, ἄξεστοι ἐντελῶς καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὴν μητέρα φύσιν, ὅπου ἐπανευρίσκουν τὴν Ἑλληνικὴν τους ψυχὴν καὶ γλώσσαν.

Εἰς τὰς πόλεις ὅμως καὶ κωμοπόλεις, ὅπου ὑπάρχουν ἐξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα, τὰ παιδιὰ τοῦ Λαοῦ φοιτοῦν ἀκόμη ἐπὶ 2 χρόνια. Καὶ ἐδῶ ἀσυνειδήτως ὁ αὐτὸς σκοπὸς τοῦ σχολείου δηλ. ἡ ἐκμάθησις

τῆς καθαρευούσης. Ἐπαναλάβετε τὸ αὐτὸ πείραμα καὶ θὰ ἔχετε τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Μὲ μίαν ὁμως μεγάλην διαφορὰν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων τῆς καθαρευούσης ἀπὸ 100 ἀνέρχεται εἰς 200, ὁ τῶν τύπων ἐπίσης αὐξάνει, ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐπισήμου γλώσσης τείνει νὰ ἐξυψωθῇ ὑπὲρ τὸ κατώφλιον τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ γλωσσόδετης γίνεταί ἰσχυρότερος, καὶ ἡ σύγχυσις μεγαλυτέρα καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς φυσικότητος τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ διηγεῖσθαι τραγικὴ. Ὑπάρχει ὁμως θαυμάσιον μέσον νὰ μὰς διαφεύσετε. Διηγηθῆτε εἰς τὰ παιδιὰ τῆς 6^{ης} τάξεως ἕνα ἀπὸ τὰ συνήθη σχολικὰ θέματα π.χ. ἕνα μῦθον τοῦ Αἰσώπου εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Τὰ περισσότερα θὰ ἐπαναλάβουν τὴν διήγησιν σχεδὸν χωρὶς λάθος· ἀκόμη καὶ νὰ τὴν γράφουν δύνανται πολλὰ χωρὶς λάθος. Νὰ λοιπὸν ποῦ ὁ σκοπὸς τοῦ σχολείου ἐξεπληρώθη! Ὁ sancta simplicitas! Διηγηθῆτε ἀπλὰ, ὅπως ὁμιλεῖτε, ἄλλο παρόμοιον, ἀγνωστον ὁμως εἰς τὰ παιδιὰ, θέμα. Τὸ ἀμεμπτον καθαρεῖον ὕφος, τόσον εἰς τὴν προφορικὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν γραπτὴν ἀπόδοσιν ἀρχίζει νὰ σαλατοποιηταί ἀπὸ τὰ $\frac{97}{100}$ τῶν μαθητῶν. Ἡ σταθερότης τῶν καὶ λέξεων κλονίζεται· γιατί; Παρατηρήσατε καλὰ τὴν γραπτὴν ἢ τὴν προφορικὴν ἀπόδοσιν τοῦ θέματος, ποῦ ἀνεκονιώσατε προηγουμένως διὰ τῆς καθαρευούσης· δὲν θὰ δυσκολευθῆτε νὰ ἀναγνωρίσετε εἰς αὐτὴν τὴν ἰκανότητα τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀπομνημόνευσιν λέξεων καὶ φράσεων ἰδικῶν σας. Ὅλοι σχεδὸν ἀντέγραψαν ἀπὸ σας, ἀπὸ τὸ στόμα σας· τὸ βλέπετε εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἔλλειψιν κάθε ἀτομικότητος. Ἐπειτα προσέξατε εἰς τὸ ποσοῦν τῶν λέξεων μὲ τὰς ὁποίας κατορθώνεται ἡ ἀπόδοσις τοιοῦτου θέματος. Εἶναι 50-100 λέξεις διαρκῶς ἀνιαρῶτατα ἐπαναλαμβανόμεναι· προσέξατε εἰς τὴν σύνδεσιν τῶν προτάσεων καὶ τῶν περιόδων καὶ θὰ ἀηδιάσετε. Ἀπομακρυνθῆτε τώρα ὀλίγον ἀπὸ τὰ τοιαῦτα θέματα καὶ διδάξατε ἕνα ἀπλούστατον ἱστορικὸν γεγονός, διὰ τὸ ὅποιον ὁμως τὸ βιβλίον σιωπῆ. Ζητήσατε τὴν ἀπόδοσιν τῆς διηγήσεώς σας ἀπὸ δλα σχεδὸν τὰ παιδιὰ θὰ ἀκούσετε γλώσσαν, πρὸ τῆς ὁποίας ἡ δυστυχὴς καθαρεύουσα, ἂν εἶχε ζωὴν, θὰ ἐτρέπετο εἰς ἀτακτον φυγὴν. Ἐτρεξον καὶ ἐχτύπησον καὶ ἐκτόπησα, ἦλθον καὶ ἦρθαν, ἐπήγαινον καὶ μετέβαινα, ἄρτος καὶ ψωμίον, νῆες καὶ ναῦς καὶ πλοῖα καὶ καράδια ἀτάκτως καὶ ἀγρίως ἐρριμμένα... Ἡ δὲ σύνδεσις τῶν προτάσεων τὸ χρῶμα, ἡ ζωηρότης τῆς διηγήσεως — τότε-τότε-τότε ἢ καὶ-καὶ-καὶ-καὶ ἢ δὲ-δὲ-δὲ... Ἕνας, δύο μαθηταὶ — μέσα εἰς τοὺς 50 — θὰ κάνουν ὀλιγώτερα λάθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἀλλὰ προσέξατε πῶς ἡ προσοχὴ καταναλίσκεται εἰς τὴν

δρθότητα τῆς διατυπώσεως καὶ πῶς μόνον ἡ γραμματικὴ δουλεύει καὶ τὸ αἶσθημα κοιμάται. Ζητήσατε τώρα τὴν γραπτὴν ἀπόδοσιν τοιοῦτου θέματος καὶ καμαρώστε τί γλώσσαν ἔμαθαν τὰ παιδιὰ. Πάρτε τα, ἂν τὰ ἀγαπάτε, καὶ κάνετε μαζί τους ἕνα ἐξοχικὸν περίπατον προσπαθήσατε νὰ λησμονήσουν ἐκεῖ ὅτι ἔχουν ἐμπρός των τὸν διδάσκαλον καὶ ἀφήσατε νὰ ξεσπάσῃ ὅλη ἡ παιδικὴ ζωὴ. Τὴν ἐπομένην βοηθήσατέ τα νὰ ξεκαθαρίσουν καὶ συγκεντρώσουν τὰς ἐντυπώσεις των καὶ ἀναθέσατε στοὺς μαθητὰς σας νὰ γράψουν κάτι διὰ τὸν χθεσινὸν περίπατον. Ὁ μαθητὴς ποῦ ἀπέδωσε πρὸ ὀλίγου τὸν μῦθον τοῦ Αἰσώπου εἰς καθαρεύουσαν χωρὶς λάθος:

Μίαν φορὰν δύο βάτραχοι ἔζων εἰς μίαν λίμνην. Κατὰ τὸ θέρος ἡ λίμνη ἐξηράνθη καὶ οἱ βάτραχοι ἐξῆλθον πρὸς ἀνεύρεσιν ἄλλης. Εἰς τὸν δρόμον εὗρον ἕν βαθὺ φρέαρ. Ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν εἶπε νὰ καταβῶσι, ὁ ἄλλος ἀπήντησε: «ἂν ξηρανθῇ καὶ αὐτὸ πῶς θὰ ἀναβῶμεν»; ¹ Τώρα γράφει:

Τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ἐξήλθαμεν εἰς περίπατον. Ὅτε ἀνεχωρήσαμεν ἀπ' ἐδῶ ἡ ὥρα ἦτο 2 καὶ τέταρτο ἦτο ὁμοῦς ὁ καιρὸς συννεφιάδης καὶ βροχερός, μέχοι δὲ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Κ. ἐπηγαίναμεν μὲ γραμμὴν ἔπειτα ἐσοκοπισθήκαμεν καὶ ἀρχίσαμεν νὰ γελῶμεν μὲ τοὺς συμμαθητὰς μας. Κατόπιν ἐπηδήσαμεν ἀπὸ μίαν μάντιραν μέσα εἰς τοὺς ἐλαιῶνας, ἀλλὰ ἤρχισαν νὰ μᾶς μαλώνουν καὶ ἐφοβηθήκαμε καὶ τρέχαμε. Τότε ὁ κ. Κ. μᾶς εἶπε ἂν κούρασθήκαμε καὶ τοῦ εἶπαμε ὅτι δὲν ἐκούρασθήκαμε καὶ ἤρχισε νὰ μᾶς λέγῃ νὰ ἀγωνιζώμαστε εἰς τὸ τρέξιμο. Κατόπιν ἐπήγαμε εἰς τὸν ἅγιον Δ. καὶ ἐκαθήσαμε καὶ μᾶς εἶπε ἱστορία περὶ βρονκολάκων. Ἐπειτα ἐφοβηθήκαμε καὶ τὴν βροχὴν καὶ ἐπιστρέψαμε.

Καὶ ἄλλος:

Τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην ἐπήγαμεν περίπατον. Ἡμεθεὶ ὀλίγοι μαθηταί, διότι, ἐπειδὴ ἔβρεχεν, οἱ περισσότεροι μαθηταὶ δὲν ἦλθον. Ἐκινήσαμεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον εἰς τὰς 2 καὶ τέταρτον καὶ ἐπηγαίναμεν

¹ Variation a) Μίαν φορὰν ἔζων ἐντὸς μᾶς λίμνης δύο βάτραχοι. Κατὰ τὸ θέρος δὲ, ἐπειδὴ ἐξηράνθη ἡ λίμνη, ἐφυγον διὰ νὰ εὗρουν ἄλλην, ὅπως κατοικήσωσι. Κατὰ τύχην δὲ εὗρον ἕν βαθὺ φρέαρ. Ὁ δὲ εἰς εἶπε πρὸς τὸν ἄλλον ὃ φέρεται, ὡς καταβῶμεν εἰς τοῦτο τὸ βαθὺ φρέαρ. Ὁ δὲ ἄλλος εἶπεν «ἂν ὁμοῦς καὶ τοῦτο τὸ φρέαρ ξηρανθῇ πῶς θὰ ἀναβῶμεν;».

β) Μίαν φορὰν ἔζων εἰς μίαν λίμνην δύο βάτραχοι. Ἡ λίμνη αὕτη κατὰ τὸ θέρος ἐξηράνθη. Τότε ὁ εἰς βάτραχος εἶπε εἰς τὸν ἄλλον νὰ φύγουν. Εἰς τὸν δρόμον ἀπήντησαν ἕνα φρέαρ. Τότε εἶπεν ὁ εἰς: «κατεβαίνομεν εἰς αὐτὸ τὸ φρέαρ;» Τότε εἶπεν ὁ ἄλλος: «ἂν καταβῶμεν πῶς θὰ ἀναβῶμεν;».

κλπ. κλπ. κλπ.

σιγὰ καὶ ὁ κ. Κ. μᾶς ἔλεγεν ὅτι δὲν περπατοῦμεν γλήγορα. Ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ἀμαξωτὸν δρόμον καὶ ἐπηδήσαμεν μέσα εἰς ἕνα κτήμα καὶ μᾶς ἐφώναξαν νὰ φύγωμεν διότι πατούσαμεν τὰς ἐλαίας. Τότε μετ' ὀλίγον ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ἅγιον Δ. ἐκεῖ ἐκάθησεν ὁ κ. Κ. εἰς ἕνα πλάτανον καὶ γόρω του ἡμεῖς. Τότε μᾶς εἶπε μίαν ἱστορίαν γιὰ τὸν βρονκόλακον. Ἐξεκουραστήκαμεν καὶ ἐκινήσαμεν νὰ φύγωμεν. Τέλος ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σχολεῖον εἰς τὰς 4 παρὰ δέκα. Τότε ὁ κ. Κ. μᾶς εἶπε νὰ πᾶμε εἰς τὰ σπύτια μας. Ἐπεράσαμεν ὥραια εἰς τὸν περίπατον ¹.

Ἄν δὲ κερδίσετε τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην τῶν παιδιῶν ἔτσι ποῦ νὰ μποροῦν νὰ σας μιλήσουν ἐλεύθερα καὶ τοὺς δώσετε ἕνα θέμα παρμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ, τότε:

Χθὲς δὲν ἤξεύραμεν τί νὰ παίξωμεν καὶ ἤθραμεν μὲ ἄλλους συμμαθητὰς μου ἕν παράθυρον ἀνοικτὸν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἡ πόρτα ἀνοικτὴ, ἐμπήκαμεν ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἐκεῖ εἶχεν ὀλίγον φῶς, διότι τὸ παράθυρον ἦτο ἀνοικτὸν, ἀλλὰ μαθηταὶ τιwes μᾶς ἔκλεισαν τὸ παράθυρον, καὶ τότε ἦτο πολὺ σκότος, ἀφοῦ δὲν ἐβλέπαμεν τὰ τεῖχη τοῦ δωματίου. Τότε ἀρχίσαμεν νὰ φωνάζωμεν καὶ νὰ πηδοῦμε καὶ συγχρόνως ἐκοινοτούσαμεν τὸ παράθυρον διὰ νὰ τὸ ἀνοίξωμεν, ἀλλὰ ἐκεῖ ποῦ φωνάζαμεν, ὁ Μ. ἀνοίξε τὴν πόρταν καὶ ἐβγήκαμεν ἔξω. Ἀλλὰ ἀφοῦ ἐκάμαμεν μίαν βόλταν, εἶπαμεν «ὡς πᾶμε πάλιν» καὶ ἐπήγαμεν ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ τὴν κλείσαμεν. Καὶ πάλιν ὁμοῦς μᾶς ἔκλεισαν καὶ ἀπὸ τὴν πόρταν καὶ ἀπὸ τὸ παράθυρον. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ δεύτερον ἐπεισὸδιον ἐφοβηθήκαμεν περισσότερον, διότι μᾶς ἐφώναξαν ὅτι ὁ κ. Δ. ἔρχεται. Ὅταν ὁμοῦς ἐμάθαμεν ὅτι ἦτο ψέματα, πάλιν ἀρχίσαμεν νὰ φωνάζωμεν. Ἀλλὰ εἰς τὸ παράθυρον εἶδομεν τὸν κ. Δ. καὶ τότε ἐπήγαμεν εἰς μίαν γωνίαν διὰ νὰ κρυπτοῦμεν, ἀλλὰ ὁ κ. Δ. ἐγέλασεν καὶ τότε ἐβγήκαμεν ἔξω.

Ἄλλ' ἴσως ἀντιτείνετε ὅτι ἔμαθε ὅπως δῆποτε τὸν μηχανισμόν τῆς καθαρευούσης καὶ δύναται νὰ τὸν τελειοποιήσῃ καὶ τὸν χρησιμοποίησῃ ἀργότερον, ὅταν πλουτίσῃ εἰς τὸ λεκτικόν του καὶ ἐμπειώσῃ καὶ τοὺς τύπους μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐφημερίδων. Εἶδαμε πῶς ἔμαθε τὸν μηχανισμόν αὐτὸν. Ὅλίγοι λέξεις μὲ σωστοὺς καθαρευούσας τύπους καὶ ἀπειρα κωδωνίζοντα Ν προωρισμένα νὰ μασκαρεύουν τὴν γλώσσαν μας! — Ἐμαθεν ὁμοῦς νὰ διαβάσῃ καὶ νὰ καταλαβαίνη καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ μορφώνεται! Νὰ ἡ ἐπίδρασις τῶν δσων ἐδιάβασε, εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς καλυτέρους μαθητὰς.

¹ Δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀνορθογραφίαι καὶ ἡ τελεία ἑλλειψίς στίξεως.

Ἐρχεται ἡ ἑσπέρα ἐκάστης ἡμέρας. Ἡ δόσις τοῦ ἡλίου ἀρχίζει νὰ χροσάσῃ τὰ περίξ τῆς πόλεως βουνά. Τότε ἐπέρχεται ἡ νύξ καὶ κάθε ἐργάτης πηγαίνει εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐπισκευάζουσι τὴν τράπεζαν καὶ τὰ πάντα εἶναι ἕτοιμα πρὸς δεῖπνον. Τὰ τοιαῦτα συμβαίνουν καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἀφοῦ τελειώσωμεν τὸ φαγητόν... πηγαίνομε εἰς τὸ ἄνωθεν μέρος τῆς οἰκίας μας ὅπως κοιμηθῶμεν μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου... Ἀφοῦ παρέλθῃ ἡ νύξ καὶ ὁ Πλάστης στέλλῃ τὴν ὄραϊαν αὐγὴν, ὁ δὲ ἀῆρ ὁ πρωῶνός καταθέλλῃ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, τότε σηκώνονται ἐκ τοῦ βαθέως ὕπνου... Ἐξυπνῶ ἢ εἰς τὰς 4 ἢ 5, θὰ κατέβω εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου καθήμεθα ὄλοι, θὰ πηγαίνω νὰ νυφθῶ, θὰ ἐνδυθῶ καὶ ἀφοῦ θὰ πῶ τὸ καθημερινόν μου φαγητόν καὶ ἔπειτα θὰ ἐξέλθω τῆς αὐλῆς, θὰ καθίσω εἰς μίαν καρέκλαν καὶ θὰ ἀναγνώσω κανὲν βιβλίον τῶν ἀδελφῶν μου κλπ. κλπ. Ἀπομνημόνευσις κακὴ καὶ σαλατοποίησις!

Ἐξεπληρώθη ὁ σκοπὸς τοῦ σχολείου; Τὸ παιδί φεύγει γιὰ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα καὶ ὄχι μόνον οὐδεμίαν πραγματικὴν μόρφωσιν ἔλαβεν, ἀλλὰ ἤλθε μορφωμένον καὶ φεύγει παραμορφωμένον, ἤλθε μὲ γλώσσαν καὶ φεύγει ἀγλωσσον. Ὅταν πρωτοπήγε εἰς τὸ σχολεῖο εἶχε τὸν ἐμφυτο πόθο τῆς μαθήσεως, ἤθελε νὰ παρατηρῇ καὶ ἤξερε νὰ διηγῆται χαριτωμένα καὶ χωρὶς λάθος· τώρα φεύγει καὶ σιχαίνεται τὴν μάθησιν, μὲ σακατεμένην τὴν παρατηρητικότητα καὶ τὸ δῶρον τῆς διηγήσεως, χωρὶς κἄν νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ γράψῃ καὶ διαβάσῃ ὅπως πρέπει δυὸ λόγια. — Μὰ δὲν γράφει ἀπταιστως ἕνα μῦθον τοῦ Αἰσώπου; — Εἰς τὸν πρακτικόν του βίον σὲ τί θὰ τοῦ χρησιμεύσῃ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ γραφή; Νὰ γράψῃ μύθους τοῦ Αἰσώπου; Ἡ ζωὴ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν γλώσσαν νὰ τὴν ἐξυπηρετῇ, γι' αὐτὸ τὴν θέλει, καὶ ὁ πλοῦτος τῆς ζωῆς εἶναι μέγας· δὲν τῆς φθάνουν 100 καὶ 200 λέξεις.

Ἔτσι ἐκπληρώνουν τὰ σχολεῖα μας τὸν σκοπὸν των! Δηλαδή ἐὰν ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν τὴν ἐθνικὴν μας ἐνότητα ἀπὸ τὴν καθαρεύουσαν, τότε πρὸ καιροῦ θὰ εἴμεθα διαλελυμένοι εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθημεν! Ἐδύτῳς ὁμοῦς τὸ ἔθνος μας «ἦταν καὶ εἶναι ἐσωτερικά, διανοητικὰ ἐνωμένο». Σκοπὸς τῶν σχολείων γίνεται βεβαίως ἡ γλώσσα ἀκουσίως, κατὰ σκληρὰν ἀναγκαιότητα. Εἰς τὸ πρόγραμμα ἀριθμούνται τόσαι ἄλλαι γνώσεις· μὰ δὲν μένει καιρός. Ἐρωτήσατε τοὺς δημοδιδασκάλους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὄλην τὴν ἀγαθὴν θέλησιν νὰ ἐργασθοῦν καὶ ἐργάζονται, κοπιᾶζουσιν, ὑποφέρουσιν ὡς βάλουν τὸ χέρι εἰς τὴν καρδίαν καὶ ὡς ἀπαντήσουν.

Βεβαίως πολλοὶ ἀκόμη λόγοι συντείνουν εἰς τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν τῶν σχολείων. Πρῶτον ἡ πρωτοφανὴς εἰς τὸν πλανήτην μας διαβάθμισις των. Ὅτε τὸ δημοτικόν, ὅτε τὸ ἑλληνικόν ἔχει ἀδύνατον σκοπόν. Τὸ πρῶτον προετοιμάζει τοὺς μαθητὰς διὰ τὸ δεύτερον, αὐτὸ διὰ τὰ γυμνάσια καὶ τὰ γυμνάσια προετοιμάζουσιν κακοὺς φοιτητὰς διὰ τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν. Ἐπειτα τὸ ποῖόν τῆς πλειονότητος τοῦ προσωπικοῦ, τὸ φρικῶδες ποσὸν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εἰς τὰ δημοτικὰ ἰδίως σχολεῖα — ἕνας δάσκαλος σὲ 60-70-100 συχνότατα παιδιὰ! — Ἡ σχολικὴ ἐν γένει ζωὴ κλπ. κλπ. κλπ. καὶ πῶς πολὺ τὰ τραγελαφικὰ καὶ ἀσυνάρτητα προγράμματα. Σεῖς ὁμοῦς ἀκολουθήσατε τὸ παράδειγμά μας, ἐπισκεφθῆτε τὰ καλύτερα σχολεῖα μας καὶ μελετήσατε προσεκτικὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν σας.

13. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ

Ἔστω δὲ αὐτὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, μὰ τί θέλετε σεῖς μὲ τὸ Πρότυπον Σχολεῖον Σας; Ἀπὸ τὴν προκήρυξιν Σας ἐνόησαμεν μόνον ὅτι πρόκειται περὶ προτύπου γλωσσοπροπαγανδικοῦ πειράματος κατὰ τῆς καθαρευούσης. Πολὺ κακὰ ἐδιαβάσατε καὶ παρὰ πολὺ ἐσπούσατε εἰς τὴν κρίσιν σας. Ἡ ἐγκύκλιος ἀπετείνεται εἰς ὄρισμένα ἄτομα, διὰ τὰ ὅποια αἱ προηγηθεῖσαι καὶ αἱ ἀκόλουθοι ἐξηγήσεις θὰ ἦσαν ἴσως περιτταί. Ἦλθεν ὁμοῦς τὸ ζήτημα εἰς τὴν δημοσιότητα, παρεξηγήθημεν, ἐθολώθησαν τὰ νερά, χρειάζονται ἐξηγήσεις. Λοιπόν: εἶδομεν τὰ ἐκπαιδευτικὰ χάλια μας, τὸ τρίκλισμα τῶν ἐπισήμων, τὰ ἀτυχεῖς πειράματά των ἐπὶ τόσα χρόνια εἰς τοὺς νεοελληνικοὺς ἐγκεφάλους καὶ ἐνόησαμεν ὅτι τὸ κακὸν πρέπει νὰ χτυπηθῇ εἰς τὴν ῥίζαν του. Ἦθελῆσαμεν καὶ θέλομεν μὲ τὴν ἴδρυσιν ἐνὸς Προτύπου Σχολεῖου νὰ δειξωμεν πῶς μποροῦν νὰ λείψουν τὰ περισσότερα κακὰ, τῶν ὁποίων μέρος ἀνεφέρωμεν ἀνωτέρω· θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν τὰ κατάλληλα διδακτικά, τὰ κατάλληλα προγράμματα, τὴν κατάλληλον μέθοδον, διαβάθμισιν τῶν σχολείων μας σύμφωνον μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας καὶ τέλος τὰ βοηθητικὰ τοῦ διδασκάλου βιβλία. **Σκοπὸς μας νὰ διευκολύνωμεν μὲ ὅλα μας τὰ μέσα τὸν δρόμον διὰ τὸ ἐθνικὸν σχολεῖον.** Ἡ θέλησις θὰ ἐκταθῇ ὡς τὰ ἔσχατα ὄρια τοῦ δυνατοῦ καὶ θὰ ἀφήσωμεν τὰ πράγματα νὰ ὁμιλήσουν τὴν ἀπλήν καὶ πειστικὴν γλώσσαν των. Διὰ τῆς βίας οὐδεὶς ἐπιβάλλεται.

Καὶ πρῶτον ὡς πρὸς τὸν τύπον τοῦ Σχολεῖου. Ὁ Ὅμιλος θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν Α' τοῦ δημοτικοῦ καὶ κάθε χρόνον θὰ προστίθεται καὶ νέα τάξις. Ἀπὸ τὴν Α' ἕως τὴν Ε' θὰ συνδιδάσκωνται

παιδιά, που επίζητοῦν ἀνωτέραν μόρφωσιν μὲ παιδιὰ, που δύνανται μόνον εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νὰ φοιτήσουν, διότι ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐπιβάλλει νὰ ἀποδυθοῦν ἀμέσως εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου. Χάριν αὐτῶν τῶν τελευταίων, ἀπὸ τὸ τέλος τῆς Α' τῆς τάξεως, θὰ χωρισθῇ ἰδιαίτερον διτάξιον λαϊκὸν τμήμα, αἱ δύο δὲ αὐταὶ τάξεις μὲ τὰς τέσσαρας προηγουμένας θὰ ἀποτελέσουν τὸ Αὐθύπαρκτον **Δημοτικὸν Σχολεῖον**. Εἰς αὐτὸ θὰ προστεθῇ ἰδιαίτερα ἐξδόμη τάξις καθαρῶς πρακτικῆ, ἔπου ἡ φοίτησις θὰ εἶναι προαιρετικῆ.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸ **πρόγραμμα** λεπτομέρειαι βεβαίως εἶναι ἀδύνατον νὰ δοθοῦν ἀπὸ τώρα· διότι ἡ συνήθης εἰς τὸν τόπον μας μόνον a priori ἐργασία, εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰς ἀρχάς μας. Τώρα ἀρκοῦμεθα μόνον εἰς γενικὰς γραμμὰς. Καὶ πρῶτον εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ εἰς ὅλα τὰ μαθήματα ἡ διδασκαλία θὰ γίνεται ζωντανή· ὁ δάσκαλος καὶ τὰ παιδιὰ θὰ ὁμιλοῦν καὶ θὰ γράφουν εἰς τὸ σχολεῖον φυσικὰ καὶ ἀβίαστα, ὅπως ὁμιλοῦν εἰς τὸ σπιτί τους καὶ εἰς τὴν κοινωσίαν· τὸ ψωμί — ψωμί καὶ τὸ αὐγὸ — αὐγὸ. Ἡ γλῶσσα δηλ. θὰ παρουσιάσῃ τὰς παραστάσεις καὶ τὰ νοήματα ζωντανὰ καὶ ὄχι σκοτεινὰ καὶ ὀμιχλώδη καὶ θὰ γίνῃ προσπάθεια νὰ λείψῃ τὸ χάσμα ποῦ χωρίζει τὸ σχολεῖον ἀπὸ τὸ σπιτί καὶ τὴν ζώην. Ἀλλὰ ἔτσι ἐρχόμεθα ἀμέσως εἰς τὴν πέτραν τοῦ σκανδάλου, εἰς τὸ περιβόητον γλωσσικὸν ζήτημα. Λοιπὸν ὡς πρὸς τὸ **δημοτικόν, τὸ λαϊκὸν σχολεῖον δὲν ὑπάρχει κανὲν γλωσσικὸν ζήτημα**. Διότι διὰ τὸν μαθητὴν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μέχρι μὲν τῆς Ε' τῆς τάξεως ἀρκεῖ πληρέστατα ὁ πυρὴν τῆς λαλουμένης, ἡ δημοτικῆ μας γλῶσσα· εἰς δὲ τὴν Ε' καὶ Σ' τῆς τάξεως δὲν χρειάζονται εἰμὴ ὀλίγα λόγια λέξεις ἀντιστάμεναι εἰς τὸν μεταπλασμόν, καὶ ὁ ἀριθμὸς των ἐλαττώνεται ἀρκετά, ἀν συλλογισθῶμεν ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ἀναγόμεναι ἰδίως εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἔχουν τὰς ἀντιστοιχοῦς των πανελληνίους δημοτικὰς λέξεις. Κατὰ τὰ 4 πρῶτα χρόνια θὰ γίνῃ προσπάθεια νὰ τακτοποιηθοῦν, νὰ ἐξετασθοῦν λεπτομερέστερον, πλουτισθοῦν καὶ συστηματοποιηθοῦν αἱ παραστάσεις, τὰς ὁποίας φέρει τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σπιτί του. Μὲ τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν θὰ ἐξυψωθῇ ὁ μηχανισμὸς τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν κατέχει ἤδη τὸ παιδί, εἰς συνειδητόν, καὶ θὰ μάθῃ νὰ ἀποδίδῃ γραπτῶς καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ τὸ γνωστὸν τοῦ γλωσσικῶν ὀλικόν. Τίποτε δὲν θὰ ἀνατρέψωμεν, θὰ φροντίσωμεν μόνον, ὥστε οἱ ἐλάχιστοι ἰδιωτισμοὶ ὡς πρὸς τὸ τυπικόν, τὸ λεξικόν καὶ τὴν φωνητικὴν, ἔπου ὑπάρχουν, νὰ ἀντικατασταθοῦν μὲ τὰ ἀντίστοιχα πανελληνία δημοτικὰ· τὸ ὄντας π. χ. θὰ γίνῃ ὄταν, τὸ σκῆ — σκῆ, οἱ μῆνοι —

μῆνες, τὸ ἤμασταν — ἤμαστε, ὁ κύρης — πατέρας κλπ. καὶ θὰ κλίνονται τὸ σκῆ — τοῦ σκῆ, ὁ πατέρας — τοῦ πατέρα κλπ. Αὕτη θὰ εἶναι ἡ μετάβασις ἀπὸ τὰ τοπικὰ ἰδιώματα εἰς τὴν πανελληνίον Κοινὴν. Ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία κινουμένη πάντοτε ἐντὸς τοῦ γνωστοῦ τοῦ ὀλικῶν καμμίαν δυσκολίαν δὲν θὰ φέρῃ, αἱ ὥραι τοῦ μαθήματος αὐτοῦ θὰ ἐλαττωθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἐπομένως θὰ μένῃ καιρὸς, καὶ καιρὸς πολὺς, διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων. Ἐπειδὴ τὰ περισσότερα σχολεῖα εἶναι τετρατάξια, καὶ ἡ γενικὴ ἐπιθυμία νὰ γίνουν ἐξατάξια εἶναι, καὶ θὰ εἶναι δυστυχῶς ἐπὶ πολὺ, ἀδύνατον νὰ ἐκπληρωθῇ διὰ τὰ οικονομικὰ μας χάλια, καλὸν εἶναι νὰ τονισθῇ καὶ πάλιν ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωσαν διὰ τοῦ τύπου μερικὸι συναγωνισταὶ μας (Ἰδ. Τοπάλη «Ἀθῆναι» 22 Ἰουνίου, Ἰδα «Ἀκρόπολις» κλπ.): **εἶναι ἀποπῶτατον καὶ ἐγκληματικώτατον νὰ βασανίζονται μὲ τὴν δῆθεν ἐκμάθησιν τῆς καθαρουόσης ὄσοι μαθηταὶ φοιτοῦν εἰς τετρατάξια μόνον σχολεῖα**. Διότι, καθὼς εἶδομεν, οὔτε τὴν γλῶσσαν αὐτὴν μαθαίνουν οὔτε πασαλείβονται καν μὲ ὀλίγα στοιχεῖα τῆς, οὔτε πρακτικὴν ἄλλην μόρφωσιν ἀποκτοῦν, ἀλλὰ πηγαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον μορφωμένοι καὶ φεύγουν παραμορφωμένοι, χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν οὔτε νὰ γράψουν, οὔτε νὰ διαβάσουν δύο λόγια. Διὰ τοὺς ἀποφοίτους ὅμως τῶν ἐξατάξιων δημοτικῶν δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό. Ἐδῶ δυστυχῶς εἶναι ἀνάγκη, πρὸς τὸ παρόν, ἐφόσον δηλ. ἐξακολουθεῖ τὸ χάσμα μεταξὺ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου, νὰ διδασχθῇ ἡ καθαρουόσα, διότι αὕτη «ἀποτελεῖ σήμερον τὸ ἐπίσημον καθεστῶς κλπ.». Καὶ θὰ τὴν διδασχθῇ ὁ μαθητὴς τοῦ προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου, ἀν ἔως τότε ἔχῃ φροντίσει ὁ κ. Χατζιδάκις ἢ ὁ κ. Σκιας ἢ ἄλλος εἰδικὸς νὰ μᾶς καθορίσῃ τὴν μορφήν τῆς καὶ μᾶς δώσῃ τὴν γραμματικὴν τῆς. Ἐνὸςφ ὅμως δὲν γίνεται τοῦτο, ὁ μαθητὴς μας εἰς τὴν Ε' καὶ Σ' τοῦ Λαϊκοῦ θὰ διδάσκαται ἐκτὸς τῆς λαλουμένης καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ σωστότερα τὸ Εὐαγγέλιον. Ἀλλὰ βλέπω εἰδικούς καὶ μὴ νὰ συνοφρυοῦνται: Νὰ οἱ ἀναμορφωταὶ ἰδρῶται τοῦ Προτύπου! Ποία ἡ διαφορὰ μὲ τὰ ἐπίσημα σχολεῖα μας; Ἐκεῖ γίνεται ἡ προσπάθεια νὰ ἐκβληθῇ τοῦλάχιστον ἡ ἀρχαία καὶ νὰ διδάσκαται μόνον ἡ καθαρουόσα· ἐδῶ ἀντὶ τῆς καθαρουόσης ἡ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου! Ἔτσι πάλιν σκοπὸς τοῦ σχολείου γίνεται ἡ γλῶσσα καὶ μία γλῶσσα δυσκολωτέρα! Φυσικὰ θὰ ἦτο ἀσυγκρίτως προτιμότερον, ἐὰν ἤδυνάμεθα εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν λαλουμένην· θὰ μᾶς ἔμενε τότε περισσότερος καιρὸς διὰ μεγαλειτέραν θετικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν. Δυστυχῶς

ὅμως τὰ πράγματα καὶ ἡ ἐπίσημος πολιτεία δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπουν ἀκόμη. Ἐφόσον λοιπὸν εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν λογίαν παράδοσιν τὸν φόρον ποῦ ἐπέβαλον ἱστορικοὶ καὶ ψυχολογικοὶ λόγοι, θὰ ὑποκύψωμεν, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ τὸν πληρώσωμεν μὲ ὅσον τὸ δυνατόν μικροτέραν ζημίαν. Εἰς τὰ σχολεῖα μᾶς δὲν μαθαίνει τὸ παιδί τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν καὶ διὰ τοὺς λόγους ποῦ ἀνεφέραμεν παραπάνω, ἐπειδὴ δηλ. δὲν ὀμιλεῖται κλπ., καὶ ἀκόμη διότι ἀπὸ κανένα ἕως τώρα δὲν ὠρίσθη ἡ γλῶσσα αὐτή, ἀλλὰ εἶναι διάφοροι καὶ ποικίλοι φάσεις γλώσσης, κάτι κυμαίνοντες διαρκῶς μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς δημοτικῆς. Διδάσκειται — πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων π. χ. ἀπλοῦς καὶ τετελ. μέλλων, μέσος ἀόριστος, εὐκτικαὶ καὶ ἀπαρέμφοτα κλπ. (καὶ αὐτὰ ἀποκλείονται μόνον μέχρι τῆς Εῴας τάξεως) — τὸ ἀρχαῖον τυπικὸν καὶ ἀφίεται εἰς τὴν ἰδιοφυῖαν τοῦ παιδιοῦ ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ σχηματισθῇ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν του. Ἐπειτα δὲν μαθαίνει τὴν ἀόριστον καὶ ὀμιχλώδη αὐτὴν καθαρευούσαν, διότι ὁ μηχανισμὸς τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν κατέχει τὸ παιδί μόλις φοιτήσῃ εἰς τὸ σχολεῖον, δὲν ἐξυψοῦται διὰ μεθοδικῆς διδασκαλίας εἰς συνειδητόν, ἀλλὰ μένει ὑποσυνειδητός· ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ διδασκαλία τοιαύτης γλωσσικῆς σαλάτας, θὰ ἐπετυγχάνετο τοῦτο μόνον διὰ τῆς συγκρίσεως μὲ τὸν μηχανισμόν τῆς μητρικῆς τοῦ παιδιοῦ γλώσσης. Ἐνόσφ λοιπὸν δὲν μᾶς δίδεται ἀπὸ τοὺς εἰδικούς ὁ καθορισμὸς τῆς μορφῆς καὶ ἡ γραμματικὴ τῆς καθαρευούσης¹, ἐπειδὴ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ἡ συνειδησίς μας νὰ ρίπτωμεν τὸ παιδί εἰς τὸν γλωσσικὸν αὐτὸν κυκεῶνα τῶν διδασκτικῶν κλπ., καὶ δὲν εὐρίσκομεν πούθεν ἄλλου τὸ ἀπαραίτητον πᾶ σιῶ, θὰ διδάσκωμεν τὸ παιδί εἰς τὴν Εῴαν καὶ Ὡραν τάξιν τοῦ σχολείου μας ἐκ παραλήλου πρὸς τὴν λαλουμένην καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Θὰ τὴν διδάξῃ, ὅπως διδάσκονται αἱ νεκρᾶι γλῶσσαι, ὅπως τὸ Γερμανόπουλο π. χ. διδάσκειται τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Θὰ τὴν μάθῃ διὰ τῆς συγκρίσεως, διότι θὰ ἔχῃ ἤδη τεθῆ ἡ ἀπαραίτητος διὰ τὴν σύγκρισιν βᾶσις. Μὲ τὴν μέθοδον αὐτὴν, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς θὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀποξένωσιν τοῦ σχολείου ἀπὸ τὴν ζῶην καὶ τὴν σαλατοποίησιν ποῦ φέρει εἰς τὸν παιδικὸν ἐγκέφαλον ἡ ἀμέσως ἀπὸ τὴν πρώτην τάξιν διδασκαλία τῆς καθαρευούσης, ἀφ' ἑτέρου, ἐντὸς δύο ἐτῶν, μὲ τὰς αὐτὰς ὥρας τῆς

¹ Ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς εἰδικούς τὸν καθορισμὸν τῆς μορφῆς τῆς καθαρευούσης καὶ τὴν γραμματικὴν τῆς, διότι σὲ μᾶς, μὲ ὅλας τὰς προσπάθειάς μας, ἐστᾶθη ἀδύνατον νὰ τὸ ἐπιτύχωμεν.

γλωσσικῆς διδασκαλίας, ὅσαι χρειάζονται σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα μας θὰ κατορθώσῃ τὸ παιδί ὄχι μόνον νὰ μαντεύῃ, ἀλλὰ νὰ καταλαμβάνῃ καλὰ καὶ ἐρμηνεύῃ τὸ Εὐαγγέλιόν του. Τότε θὰ ζητήσωμεν ὁ ἀπόφοιτος τῆς Ὡρας τάξεως τοῦ Προτύπου Δημοτικοῦ νὰ ὑποστῇ τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις του εἰς τὴν Ὡραν τάξιν τῶν κοινῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἄν δὲ ὁ μαθητὴς μας δὲν κατέχῃ τόσον τὰς πρακτικὰς, ὅσον καὶ τὰς γλωσσικὰς καὶ τὰς ἄλλας γνώσεις ποῦ ἀπαιτεῖ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου, ἄς κλείσουν τὸ σχολεῖον μας. Αὐτὰ ὡς πρὸς τὸ ἀθύπαρκτον Δημοτικὸν Σχολεῖον.

Καθὼς βλέπετε ἡ ἐπίσημος γλῶσσα μας, δηλ. ἡ ἐθνικὴ μας ἐνότης, δὲν κινδυνεύει καθόλου ἀπὸ τὴν ἴδρυσιν τοῦ σχολείου μας. Διότι εἰς μὲν τὰ συνήθη τετρατάξια σχολεῖα τὸ παιδί δὲν μαθαίνει ἀπὸ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν ἀπολύτως τίποτε. Ὅποτε, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι σκοπὸς μας ἦτο νὰ δώσωμεν τὸν τύπον τοῦ τετρατάξιου δημοτικοῦ, ἂν καὶ εἰς αὐτὸ δὲν θὰ ἐδιδάσκετο ὁ μαθητὴς μας τὴν καθαρευούσαν, μόλα ταῦτα δὲν θὰ ἀπειλοῦσε τὴν ἐθνικὴν μας ἐνδότητα μεγαλύτερος κίνδυνος ἀπ' αὐτὸν ποῦ ἐπαπειλεῖται ἀπὸ τὰ συνήθη τετρατάξια. Πρέπει νὰ προσθέσετε μόνον μίαν μεγάλην διαφορὰν. Ἐνῶ ἐκεῖ δὲν μαθαίνει τὸ παιδί οὔτε νὰ γράφῃ, οὔτε νὰ διαβάξῃ, οὔτε τίποτε ἄλλο ὠφέλιμον, ὁ ἰδικὸς μας μαθητὴς θὰ ἤξερε τοῦλάχιστον καὶ νὰ γράφῃ καὶ νὰ διαβάξῃ, ἂν τοῦ ἐδίδοτο τὰ κατάλληλα βιβλία, καὶ ἀκόμη κάτι περισσότερο: θ' ἀπεκόμιζε γνώσεις χρησίμους διὰ τὸν πρακτικὸν του βίον. — Ἐπειτα εἰς τὰ ἐξατάξια συνήθη δημοτικὰ εἶδαμε τί μαθαίνουν ἀπὸ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν μικρὸν ἀριθμὸν λέξεων καὶ τύπων, ἀρκετὸν διὰ τὴν ἀπόδοσιν ἐνὸς Αἰσωπειοῦ μύθου, ποῦ ἀνεκοινώθη προηγουμένως διὰ τῆς καθαρευούσης. Καὶ ἐδῶ ὅμως δὲν ξέρουσιν οὔτε δυὸ λόγια νὰ γράφουν, οὔτε νὰ διαβάξουν ὅπως πρέπει. 200 βέβαια λέξεις καὶ ὀλίγοι τύποι δὲν εἶναι γλῶσσα· ὁ μηχανισμὸς τῆς τοὺς εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος, καθὼς εἶδαμε παραπάνω. Ὁ ἀπόφοιτος ὅμως τῆς Ὡρας τάξεως τοῦ Προτύπου, θὰ κατέχῃ ἀσυγκρίτως μεγαλύτερον ἀριθμὸν λέξεων τῆς καθαρευούσης, θὰ καταλαβαίνῃ τὸ Εὐαγγέλιόν του, καὶ ὁ μηχανισμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ θὰ τοῦ εἶναι ὅπωςδήποτε συνειδητός. Δὲν θὰ εἶναι βέβαια εἰς θέσιν νὰ γράφῃ τὰς καθαρευούσας, θὰ δύναται ὅμως νὰ γράφῃ ἀπλὰ ὅτι γνωρίζει, καὶ θὰ γνωρίζῃ πολλά, νὰ διαβάξῃ ὅπως πρέπει τὰ βιβλία ποῦ θὰ γραφοῦν ἐπίτηδες γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸν λαόν, καὶ αἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ ἄλλα φυλλάδια θὰ ἔχουν καὶ τοὺς ἰδικούς μας ἀποφοίτους ὡς ἀναγνώστας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αὐτοὶ θὰ κρίνουν ὅπως

δήποτε δε, διαβάζουν. Έπομένως αν κινδυνεύη ή καθαρεύουσα, δηλ. ή έθνική μας ένότης, με τὰ έπίσημα έξατάξια σχολεία, πολύ όλιγώτερον θά κινδυνεύση με τὸ ίδιόν μας έξατάξιον· ό κίνδυνος δὲ αὐτὸς γίνεται άσυγκρίτως μικρότερος, άμα συλλογισθώμεν ότι ό ίδιός μας άπόφοιτος θά καταλαβαίνη τὸ Εὐαγγέλιόν του· έκτός αν ό κίνδυνος μέλλη νά προέλθῃ από τήν ανάπτυξιν τῆς κρίσεως τοῦ παιδιοῦ και τήν πραγματικὴν μόρφωσίν του. Έάν έπρόκειτο νά προχωρήσωμεν εἰς τοὺς άποφοίτους τῶν γυμνασιακῶν τάξεων τοῦ σχολείου μας, οὔτε σκιάν πλέον από κίνδυνον τῆς καθαρευούσης δηλ. τῆς έθνικῆς μας ένότητος δυνάμεθα νά διακρίνωμεν. Διότι αὐτοί, άφού θά κατέχουν τήν άρχαίαν και τήν όμιλουμένην, φυσικά θά κατέχουν και θά δύνανται νά χειρίζονται άλας τὰς φάσεις τῆς καθαρευούσης από τῆς συνθετωτέρας τοῦ κ. Μιστριώτου μέχρι τῆς άπλής τοῦ Βικέλα. Κίνδυνον πραγματικόν θά διατρέχῃ τότε οὐχι ή γλώσσα, αλλά μερικοί από τοὺς καθαρεύοντας συγγραφεῖς. Διότι ή κρίσις και ή καλαισθησία τῶν μαθητῶν θά ἔχῃ άναπτυχθῆ τόσον, ὥστε θά εἶναι εἰς θέσιν όχι μόνον νά διαβάζουν, αλλά και νά καταλαμβάνουν τοὺς λόγους π. χ. τοῦ κ. Μιστριώτου ή πολλῶν έφημερίδων. Αὐτὰ ὡς πρὸς τήν γλωσσικὴν διδασκαλίαν και τὸν έξ αὐτῆς κίνδυνον. Έπέμεινα κυρίως εἰς τήν γενικὴν αὐτὴν άρχήν τοῦ σχολείου μας, διὰ νά ξεσκεπασθῆ ό περιώνυμος μπαμπούλας ποῦ άπειλεῖ τὸ ἔθνος μας.

Ἄν και από τήν γενομένην έπίκρισιν τῶν συνήθων σχολείων καθέννας δύναται νά τὸ έξαγάγῃ εύκολα, μόλα ταῦτα καιδὸν εἶναι νά τονισθῆ ότι: θά προσπαθήσωμεν νά δώσωμεν εἰς τὸ σχολεῖον μας τοιοῦτον πρόγραμμα και ζωὴν, ὥστε νά αξίζῃ τὸ έπίθετον **έθνικὸν σχολεῖον**. Θά έξετασθῆ ό Νέος Έλληνισμός ὡς κόσμος ἔχων ίδιαν ένότητα και χαρακτήρα, και θά χρησιμοποιήσωμεν όλον τὸ πρὸς τοῦτο κατάλληλον υλικόν. Θά άφήσωμεν τὸν Έλληνικὸν Λαόν νά μορφώσῃ τὰ παιδιὰ μας με όλους τοὺς θησαυροὺς του: Παραμύθια, τραγούδια, παραδόσεις, μυθολογίαν κλπ. Ἡ έθνική μας μουσική θά άποτελέσῃ τήν βάσιν τῆς άναπτύξεως τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος. Θά έξετασθῆ και θά χρησιμοποιηθῆ ή αξία τῶν ελληνικῶν παιχιδιῶν και πρώτα θά παίζουσι τὰ παιδιὰ μας τήν **άμπάρα** και έπειτα τὸ **φουτ-μπόλ**. Θά γνωρίσουν και θά συγκινηθοῦν και θά μορφωθοῦν με τοὺς ποιητὰς και τοὺς συγγραφεῖς και τοὺς ζωγράφους ποῦ τραγούδησαν, ἔγραψαν και ἔζωγράφησαν γι' αὐτὰ: όχι μόνον ό ἕμνος μας και τὰ δυὸ **άδέρφια** και ή **τρελλή μάνα**, ή **θειασούλα** κλπ. Ἄλλά και τὸ **κρυφὸ σχολεῖο** και ό **παπούς** και ό **μικρὸς σοφὸς** και ή **παρα-**

μυθοῦ και ό **έγγονος** κλπ. τοῦ Γκύζη και ή **πυροπόλησις τῆς ναυαρχίδος** τοῦ Αύτρα και τόσα, τόσα άλλα. Ὅχι μόνον ψίχουλα, αλλά ζωὴ όλόκληρος. Βασίζόμενοι εἰς τὸν Νέον Έλληνισμὸν θά προσπαθήσωμεν νά κερδίσῃ τὸ παιδί εἰκόνα τοῦ Ἀρχαίου και τοῦ Βυζαντιακοῦ Έλληνισμοῦ. Και εἰς μὲν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θά διδαχθῆ ό Ἀρχαῖος Έλληνισμός οὐχι με τὰς συνήθεις **άηδεστάτας** περιλήψεις, αλλά με κατάλληλους μεταφράσεις μερικῶν ποιητῶν και πεζογράφων· εἰς δὲ τὰς άνωτέρας τάξεις, καθὼς εἶπομεν, εκ τοῦ πρωτοτύπου. Και ἔτσι θά ἴδῃ έμπρός του πραγματικὴν και όχι **αερώδη** εἰκόνα τῆς ένότητος, τῆς συνεχείας τῆς ελληνικῆς φυλῆς· εν και τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ή αὐτὴ ψυχὴ με **δλα** τῆς τὰ **έλαττώματα** και τὰ **προτερήματα**.

Ἄρχή μας: **όχι μόνον γνώσεις, αλλά προσπάτων γνώση**. Αἱ γνώσεις δὲν θά πνέξουν τὴ γνώση, αλλά θά τὴν μορφώσουν, και θά ὑποταχθοῦν σ' αὐτήν. Και δὲν θά τὰς παραλαμβάνῃ ό μαθητῆς έτοιμους, αλλά θά βοηθηθῆ νά τὰς κερδίξῃ μόνος του.

Με τὴν σχολικὴν ζωὴν θά δημιουργηθῆ περιβάλλον, όπου νά δύναται νά κινήται και **άναπνέῃ** **έλεύθερα** ή παιδικὴ ψυχὴ και θά μορφώνεται όχι μόνον τὸ **μυαλό**, αλλά και τὸ **σῶμα** και ό **χαρακτήρ**. Τὰ χέρια και τὰ μάτια και τὰ πόδια δὲν θά τοῦ χρησιμεύουν μόνον γιὰ νά κρατῆ τὴν **πένα** και νά διαβάξῃ βιβλία και σφίγγῃ τὰ **θρανία** τοῦ σχολείου, αλλά και γιὰ νά κινεῦνται και δουλεύουν όπου και ὅπως πρέπει. Θά προσπαθήσωμεν **δμολογουμένως** **τῆ φύσει ζῆν** και θά ζητήσωμεν νά **επιβληθώμεν** εἰς τὰ παιδιὰ με τὴν **άγάπην**, τὴν **έλευθερίαν** και τὴν **ὑπεροχὴν**· διότι με τὰ **άλλα** μέσα μόνον σκλάβοι **άνατρέφονται**. Αὐτὰ ὡς πρὸς τὸν τύπον και τὰς **άρχας** τοῦ σχολείου μας.

Συγχρόνως **άνηγγέθη** από τοὺς ὑπογράφαντας τὴν γνωστὴν **έγκύκλιον** ότι έντὸς **όλίγου** **ιδρύεται** και **Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος**. Ὁ **δμιλος** **συνεστήθη** ἤδη και σκοπός του ή **έκδοσις** βιβλίων, **περιοδικῶ** ή **έφημερίδος** διὰ τὸν **Λαόν**.

Ἐνῶ **δμως** ή **γνωστὴ** **έγκύκλιος** **έκαμνε** **λόγον** μόνον διὰ τὴν **ἴδρυσιν** **ένός** **Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου**, σήμεραν παρουσιάζει πρόγραμμα πολύ **εύρύτερον**. Έάν **άνηγγέθη** μόνον ή **μελετωμένη** **ἴδρυσις** τοῦ **Προτύπου Δημοτικοῦ**, ἔγινε τοῦτο, διότι ή **βάσις**, τὰ **θεμέλια** τῆς **έργασίας** μας εἶναι τὸ **δημοτικὸν σχολεῖον**. Και **έν** **έχαρακτήρισεν** αὐτὴν ὡς **έθνικὸν πείραμα** και **έσιώπησεν** **περὶ** τῶν **άλλων**, ἔγινε μόνον και μόνον, διότι **έπιθυμεί** **πρώτον** νά **έκδοθῶν** εἰς **ίδιαίτερα** **βιβλία** τὰ **άποτελέσματα** **συστηματικῆς** και **πολυετοῦς** **έργασίας** και

ερεΰνης, όπου τὰ πράγματα θὰ ὠμίλου καλύτερον ἀπὸ κάθε θεωρίαν. Δυστυχῶς ὅμως ἐπροκλήθημεν καὶ παρεξηγήθημεν καὶ διὰ τοῦτο ἠναγκάσθημεν νὰ ἀφήσωμεν τὴν θεωρίαν ποῦ ἐξήχθη ἀπὸ τὰ πράγματα, νὰ προτρέξῃ αὐτῶν.

Γνωρίζω ὅτι ἔτσι πολλαὶ ἀπορίαι καὶ ἀντιρρήσεις θὰ γεννηθοῦν εἰς εἰδικούς, καὶ νέαι παρεξηγήσεις θὰ προβάλλουν, καὶ νέων ἐξηγήσεων θὰ παρουσιασθῇ ἀνάγκη. Ἀλλὰ θὰ σιωπήσωμεν, διότι ἡ καταληλοτέρα ἀπάντησις θὰ δοθῇ μὲ τὴν ἐκδοσὶν τῶν πρώτων βιβλίων τῆς παιδικῆς μας βιβλιοθήκης καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἢ πειραμάτων, ἂν θέλετε. Τότε θὰ φανῇ ἀκόμη ὅτι, ἂν ζητοῦμεν καὶ ὑποσχόμεθα πολλά, τοῦτο γίνεται προπάντων διὰ τὴν πεποιθησὶν μας εἰς τὴν ποιότητα τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, ποῦ παραδίδει τὸ σπῆτι εἰς τὸ σχολεῖον. Καὶ τότε ἴσως συμφωνήσετε μαζί μας ὅτι *αὐτὸ ὅτι ὁ θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. Δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.*

Σκόπελος 18/7/910

A. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΝΝΟΗΘῆΙ ΚΑΙ ΠΟΙΑΝ ΜΕΘΟΔΟΝ ΝΑ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΙ

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΙΝΗΣΙΣ

[Σημείωμα τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου]. — Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλος δημοσιεύει τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Μπούτουρα ἂν καὶ δὲν μπορεῖ νὰ υιοθετήσῃ ἀπ' αὐτὸ παρά μόνο τὴ γενικὴ ἀρχὴ «ὅτι πρέπει ν' ἀρχίσῃ συστηματικὴ καὶ μεθοδικὴ κίνησις καὶ γιὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν». Διαβαίνοντας ἀφορμῇ ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτό, δηλώνει, τόσο γιὰ τὸ συγγραφεῖα τοῦ ἄρθρου καὶ πολὺτιμο συναργάτη του, ὅσο καὶ γιὰ κάθε ἀναγνώστη τοῦ Δελτίου, ὅτι ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλος, θέλημα τῆς πεποιθήσεως πὺς ἔφτασε ὁ καιρὸς οἱ εἰδικοί στὰ παιδαγωγικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ νὰ προσφέρουν στὸ ἔθνος, μακριὰ ἀπὸ κάθε πολιτικῆς φύσεως συμβουλή, τὴ συνδρομὴ τους στὸ καθαρὸ Ἐκπαιδευτικὸν — Ἐπιστημονικὸν πεδίον, ἰδρύθηκα γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν Ἐκπαιδευτικὴν Ἀναμόρφωσιν προσφέροντας στὴν πολιτεία ἔτοιμη θετικὴ ἐπιστημονικὴ — ἐκπαιδευτικὴ ἐργασία. Κι ἀκόμα κατὰ παραπάνω. Ἰδρύθηκα γιὰ νὰ δώσῃ τὴν πειραματικὴ ἀπόδειξιν τῆς ἀλήθειας τῆς ἐπιστημονικῆς πεποιθήσεως, μὲ τὸ νὰ ἐπιδείξῃ τοὺς καρποὺς τῆς λειτουργίας ἐνὸς Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου ποῦ μπορεῖ νὰ ἰδρῦσῃ σήμερα.

Σ' αὐτὸ τὸ ἔργον — ἔργον τοῦ μοναδικοῦ γιὰ τὴν ἄρα σκοποῦ τοῦ Ὁμίλου — καλέσαμε τοὺς εἰδικούς καὶ μὴ νὰ μᾶς βοηθήσουν, καὶ σ' αὐτὸ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς συντρέξῃ καὶ ὁ φωτισμένος φιλόλογος, ποῦ μὲ χαρὰ δημοσιεύοιμε τὸ ἄρθρον του, ἂν καὶ τὸ θεωροῦμε κάπως ἀσχετὸ μὲ τὴ θετικὴ τάσιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου].

Εἶναι τώρα κάμποσος καιρὸς, ποῦ πολλοὶ ἠγγνόσαν ὅτι πολλαὶ πράγματα εἰς τὴν πολιτείαν μας, εἰς τὴν ἐκπαιδευσὶν μας καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μας καθόλου δὲν εἶναι εἰς τὴν θέσιν τους. Μερικοὶ μὲ ἀληθινὴν φιλοπατρίαν προσεπάθησαν νὰ διορθώσουν μερικά, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι τους ἔμειναν χωρὶς μεγάλα ἀποτελέσματα, καὶ διότι ἦσαν μονομερεῖς καὶ διότι δὲν ἔγιναν μὲ τὴν ὀρθὴν μέθοδον, ἢ ὅποια θὰ ζητήσῃ νὰ εὕρῃ τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ καὶ νὰ τὴν θεραπεύσῃ. Ὅπως δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν καθόλου, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἐκπαιδευσὶν μας, ἢ ὅποια εἶναι ἡ βᾶσις τῆς κοινωνίας, οἱ περισσότεροι ποῦ ὠμίλησαν ἀντελήφθησαν τὸ πρᾶγμα περιωρισμένα καὶ ἀπὸ τὰς δύο του μορφάς, καὶ ἀπὸ τὴν μορφήν τῶν ὀργάνων τῆς διδασκαλίας καὶ ἀπὸ τὴν μορφήν τῆς διευθύνσεως, τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ἢ ἐκπαιδευτικὴ καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ μας ἀναγέννησις. Καὶ ἡ μέθοδος δὲ τῆς ἐνεργείας πολλῶν μεταρρυθμιστῶν ἄλλοτε συχνὰ δὲν ἦτο ὀρθή. Διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι πολλακίς ἦτο ἐντελῶς τῶν ἀκρων καὶ ἀνατρεπτικὴ τῶν καθεστῶτων χωρὶς μεγάλην φροντίδα νὰ ἐπανορθῶνεται τμηματικῶς ὅ,τι πρόκειται νὰ φύγῃ χωρὶς

μεγάλας καταστροφάς, αἱ ὁποῖαι δυνατόν νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς ἀντίθετον ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιδιωκομένου, δὲν ἐλαμβάνετο μεγάλη φροντίς νὰ καθαρίσουν πρῶτον αἱ σκοτεινὰ ἀντιλήψεις τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία ἐγένευσεν ἀπὸ προκαταλήψεις τῶν σκουριασμένων σοφῶν τῆς. Χωρὶς αὐτὸν τὸν σπουδαῖον ὄρον, ὁ ὁποῖος θὰ κτυπήσῃ τὴν πηγὴν τῆς ἀποτυφλώσεως τῶν συνειδήσεων καὶ θὰ ἐτοιμάσῃ μερίδα τῆς κοινωνίας ἰσχυράν, ἡ ὁποία νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον τῶν γνωριζόντων καλὰ τὸν δρόμον τῶν μεταρρυθμιστῶν, τὸ ζήτημα θὰ παλαίσῃ ματαίως ἐπὶ πολὺν χρόνον πρὸς σοβαρὰς δυσχερείας.

Τὰ πράγματα βέβαια δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωνται μονομερῶς. Εἰς μίαν μεταρρυθμιστικὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν δὲν ἔννοοῦνται μόνον γλωσσικὰ ζητήματα, ὅπως πολλοὶ ἀφελῶς νομίζουν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀντιλήψεις καὶ ὅλα τὰ παρεπόμενα. Διότι ὅλα αὐτὰ περιέχονται εἰς ὕγιή ἐκπαίδευσιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πηγὴ παντὸς καλοῦ ἢ κακοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ πολιτείαν. Ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκπαίδευσιν κυρίως ἐσάπισε τὸ καθεστῶς μᾶς καὶ ἀπὸ αὐτὴν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀναγέννησίς του. Τώρα πῶς ἦλθεν ἡ κατάπτωσις, εἶναι ζήτημα πολὺ μακρὸν, τοῦ ὁποῖου μίαν μορφήν σπουδαίαν σύντομα ἀνεπτύξαμεν εἰς ἓνα ἄρθρον εἰς τὰ «Παναθηναῖα»¹. Τὸ σπουδαιότερον κακὸν ποῦ ἐπάθαμεν εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ προσήλωσις μᾶς εἰς τοὺς τύπους τοῦ παρελθόντος μᾶς καὶ ὄχι εἰς τὴν οὐσίαν, ἡ στενοκέφαλη λοιπὸν προγονολατρεία, ἡ ὁποία διαρκῶς ἀφήρει τὴν προσοχὴν μᾶς ἀπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας τοῦ βίου, σύμφωνα πρὸς τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ κανονίζωνται αἱ ἀντιλήψεις μᾶς. Συνειθίσταμεν ἔτσι παντοῦ νὰ σκεπτόμεθα μὲ προκατάληψιν, ἡ ὁποία κατὰ κανόνα ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως, τόσον ὥστε νὰ νομίζωμεν ὅτι ἔχομεν πράγματα ποῦ δὲν ἔχομεν καὶ ἔτσι νὰ μὴ προσπαθοῦμεν νὰ τὰ ἀποκτήσωμεν. Ἐνομίζαμεν π. χ. πῶς ἔχομεν θρησκείαν λαμπράν, ἐνῶ πολλοὶ μᾶς ἔφεραν εἰς θέσιν νὰ ἔχωμεν συνήθως μόνον τύπους καὶ ὄχι ἰδέας, ἐνομίζαμεν πῶς ἔχομεν γλώσσαν λαμπράν, ἐνῶ πολλοὶ μᾶς ἔκαμαν νὰ ἔχωμεν μόνον τύπον καὶ ὄχι ὄργανον ζωντανόν, ἐνομίζαμεν σπουδαίως πῶς ἠμποροῦμεν νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων μᾶς, ἐνῶ πολλοὶ μᾶς ἐγέννησαν τὸ αἰσθημὰ τῆς ἀμφιβολίας, ἂν, κατὰ τὸν δρόμον ποῦ εἴχαμεν πάρει, θὰ ἠμπορούσαμεν καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ μείνωμεν ὅπως εἴμεθα λαὸς ἐλεύθερος. Εἶναι βέβαια πικρὰ νὰ λέγωνται αὐτὰ, ἀλλ' ὁποῖος δὲν τὰ

¹ Τῆς 30ῆς Νοεμβρίου 1910.

πιστεύει ἠμπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ ἀπὸ μίαν ἀπλουστάτην παρατήρησιν. Ἄν τὰ εἴχαμεν πραγματικῶς αὐτὰ τὰ πράγματα κτήμᾶ μᾶς, τί θὰ μᾶς ἐχρειάζοντο οἱ λεγόμενοι σήμερον ἐθνικοὶ ἄνδρες, σὰν ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νὰ εἴμεθα οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἔθνους; Αὐτὸ τὸ γεγονός μᾶς φανερώνει μόνον ἀρκετὰ εὐγλωττία, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ αἰσθάνεται καὶ ἐπιθυμεῖ, θέλει νὰ ἔχῃ καὶ νομίζει ὅτι ἔχει πράγματα ποῦ φοβεῖται μὴ τὰ χάσῃ καὶ γι' αὐτὸ βάζει φύλακας, μὴν τύχῃ καὶ τῆς ξεφύγουν. Πάλιν καλὰ, διότι αὐτὸ τὸ ὑπόλοιπον μᾶς λέγει ὅτι δὲν ἐφθάσαμεν εἰς πύρωσιν καὶ ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη καιρὸς πρὸς ἀναζωογόνησιν.

Ἐνα πολὺ περιεργον πρᾶγμα παρετηρεῖτο μέχρι πρό τινος εἰς τὴν κοινωνίαν μᾶς, ὁ φόβος πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἄξιωμα κατήντησε νὰ εἴμεθα καὶ νὰ μὴν τὸ λέμε, διότι μᾶς ἤρρεσεν ἡ αὐταπάτη. Εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς μᾶς λόγους αὐτοεπαίνους μόνον ἠκούσαμεν ὅτι ἐκάμαμεν ἢ θὰ κάμωμεν καὶ θὰ δεῖξωμεν. Καμμιά κοινωνικὴ ἀλήθεια καὶ διόρθωσις κανενὸς ἀτόπου δὲν ἦτο βέβαια θέμα κατάλληλον πρὸς συζήτησιν, ἐνῶ οἱ περισσότεροι εἴχαμεν ἓνα κρυφὸ αἰσθημὰ μέσα μᾶς πῶς αὐτὰ ὅλα εἶναι φέματα, ἐνῶ ὅλοι ἀστευόμενοι κατεκρίμαμεν τὸ «Ρωμαῖκο». Ἐχρειάσθησαν ἀλλεπάλληλα παθήματα διὰ νὰ μᾶς βγάλουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν αὐταπάτην καὶ νὰ μᾶς δεῖξουν τί εἴμεθα πραγματικῶς. Ὁ κληρὸς μᾶς ἦτο ἀγράμματος καὶ πολλὰς φορὰς μεταξύ μᾶς τὸν κοροϊδεύαμε, καὶ ὅμως ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ποῦ θὰ ἔλεγε δημοσίᾳ ὅτι ἄλλοῦ ἔχουν καλύτερον κληρὸν, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ καλύτερα τὸν προορισμὸν του. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο ἀνθεθνικός. Ἡ ἐκπαίδευσίς μᾶς καὶ τὰ ὄργανά τῆς ἐτύφλωναν τὰς συνειδήσεις καὶ ὅμως ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἔλεγε κἀτι ἐναντίον θὰ ἦτο μαλλιαρὸς ἢ ἀγράμματος. Ἐχρεωκοπήσαμεν, ἐλάθαμεν μαθήματα ὅπως τὸ 97, καὶ ὅμως εἰμύνουμεν οἱ αὐτοὶ καὶ ἀδιόρθωτοι. Καλὰ τὰ πάμε, παιδιά! Ἔως ὅτου ἐπληρώθη τὸ ποτήριον, μίαν ὥραϊαν πρῶταν μερικοὶ φιλοπάτριδες ἄνδρες ἐκρούσαν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ ἔδωκαν εἰς τὸν πολὺν κόσμον νὰ καταλάβῃ ὅτι εἴμεθα κατεστραμμένοι, ἂν δὲν σταματήσωμεν. Ἐπρεπε νὰ καταντήσωμεν νὰ φοβούμεθα ἀπὸ μερικὰς χιλιάδας ἄτακτα σίφη, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς μᾶς λόγους ἐλεγόμεθα ἀπόγονοι ἀληθεῖς τῶν Μαραθωνομάχων χωρὶς νὰ διαφέρωμεν εἰς τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ ἐκείνους, ἔπρεπε νὰ μάθωμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν τίποτε διὰ τὰς ἐθνικὰς μᾶς ὑποθέσεις, ἡμεῖς τοὺς ὁποῖους ἐκολάκευαν ὅτι σίγουρα σὲ λίγο θὰ πάρωμε τὴν Πόλιν, ἔπρεπε νὰ μᾶς δεῖξουν ὅτι κατηντήσαμεν νὰ ἔχωμεν διεθνῆ θέσιν κατωτέρα καὶ ἀπὸ μερικοὺς λαοὺς ποῦ τοὺς ἐλέγαμεν βαρβά-

ρους, ἐνῷ ἕως προχθὲς εἶχαμεν τὴν αὐταπάτην ὅτι ὅλοι οἱ ξένοι εἶναι φιλέλληνες, ἔπρεπε νὰ μάθωμεν ὅτι τὰ ἐθνικὰ χρήματα ἀποδεκατίζονται ἀπὸ λωποδύτας πρὶν ἐκπληρώσουν τοὺς σκοπούς των διὰ νὰ κατορθωθῇ νὰ κεντηθῇ πλέον ἢ ὀλίγον παχύδερμος φιλοτιμία μας.

Ἦτο ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ αὐτό. Πολλοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἔκαμναν πῶς ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν πρόοδον τοῦ τόπου, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὸ θάρρος νὰ σταθοῦν νὰ πολεμήσουν, ἐπανελάμβαναν ὅτι σιγὰ σιγὰ θὰ διορθωθοῦν τὰ πράγματα. Καὶ αὐτοὶ ἐζούσαν εἰς τὴν αὐταπάτην, γιατί ὅποιος ἤμπορεῖ νὰ συλλάβῃ καλὰ τὴν κατάπτωσιν ποὺ ἔπαθεν εἰς τὰς ἰδέας τῆς ἡ κοινωνία μας προτοῦ ἀναπτυχθῇ ἀκόμη, ἐκεῖνος μόνον θὰ ἐννοήσῃ ὅτι μόνον ἐκφυλισμὸς θὰ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ αὐτὴν τὴν σιγανὴν πορείαν. Τὸ σάπιο ἀφωμοίωνε ἢ κατέστρεφε πάντοτε ὅ,τι ὑπῆρχεν ὑγιὲς εἰς τὸν τόπον, οἱ εὐσυνειδήτοι ἄνθρωποι σπανίως ἦσαν ἀνεκτοί. Ὡχ, ἀδερφέ, οὐ θὰ διορθώσῃς τὸ Ῥωμαίκο! Αὕτῃ ἦτο ἡ φιλοσοφία τοῦ εὐφυοῦς λαοῦ μας, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν σύντομον αὐτὴν φράσιν ἔλεγεν ὅτι ὁ τόπος αὐτὸς θὰ ἦτο ἀδιόρθωτος χωρὶς κανένα ἔκτακτον γεγονός. Καὶ ἡ ἀλήθεια αὕτῃ ἦτο μεγάλη, γιατί μόλις ἦλθεν ἡ ἐπανάστασις ἐκινδύνευσε νὰ ἀποτύχῃ καὶ ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἀρχὴν, διότι οἱ καλοὶ ἦσαν τόσον σπάνιοι καὶ κρυμμένοι, ὥστε ἀνέκυψαν ἀμέσως τὰ κακὰ στοιχεία, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν νὰ γελοιοποιοῦν καὶ ἐπανάστασιν καὶ ἀνόρθωσιν. Ἐπρεπε νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ διὰ νὰ ἀποδειχθῇ καλύτερα ὁ δρόμος τὸν ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ κοινωνικὴ ἐπανάστασις ποὺ φαίνεται νὰ ἤρχισε τώρα. Ἐπρεπε νὰ δειχθῇ ὅτι ἡ βουλή μας ἐχρεωκόπησε καὶ ὅτι τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ ἐπιθυμίαι εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἔφθασαν εἰς τόσῃν πρόοδον, ὥστε νὰ μὴ βλέπουν πέρα ἀπὸ τὴ μύτη τους πολλοὶ τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἔφθασε τὸ ἔθνος, διὰ νὰ σκεφθοῦν τίποτε διὰ τὸ γενικὸν καλὸν τοῦ τόπου. Διότι ἡ κοινωνία μας μετὰ πολλὰ ἔτη κακοδιοικήσεως ἔπαθεν ἓνα μεγάλο κακό, τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς πολυμέρειαν βουλήσεως καὶ ἀτομισμὸν, ὁ ὁποῖος συσπειρωμένος ἀποτελεῖ τὸν κομματισμὸν. Εὐρέθη ἓνας ἄνθρωπος, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε στραφῆ πρό τινος ἡ προσοχὴ τοῦ ἔθνους καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν τόλμην νὰ δώσῃ ἓνα κτύπημα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν. Ἡ ἀρχὴ αὕτῃ ἦτο καλὴ καὶ ἤρχισε νὰ δίδῃ ἐλπίδας. Θὰ κατορθωθῇ τώρα νὰ ξεφυγῶμεν ἀπὸ τοὺς σκοπέλους τῆς νοσηρᾶς κοινωνίας μας καὶ νὰ εὐρωμεν εἰς κάθε κλάδον τὰ τρωτὰ του διὰ νὰ τὸν ἐξυγιάνωμεν; Ἴδου τὸ μέγα στάδιον διὰ τοὺς φιλοπάτριδας, οἱ ὁποῖοι παραβλέποντες τὸ ἀτομὸν των θὰ βοηθήσουν τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ τόπου.

Αὐτὸ ἦτο τὸ πρῶτον σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀρχίσωμεν. Μᾶς χρειάζεται πραγματικῶς κυβερνήσις ἠθικὴ καὶ ἰσχυρὰ, ἀξία νὰ ἐπιβάλλῃ σεβασμὸν, μὲ ἀπεριόριστον ἰσχύιν. Περιεπέσαμεν εἰς φαῦλον κύκλον, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς ἠμπόδιζε κάθε φιλότιμον δρᾶσιν. Σφάλματα ἐπὶ σφαλμάτων ἐξηγτέλισαν τὴν πολιτείαν, ἡ πολιτεία ἔπειτα διέφθειρεν ὅλους τοὺς ἄλλους κλάδους καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν κοινωνίαν μας. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἐκπαίδευσις καλὴ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ πολιτεία καλὴ, ἀλλὰ πάλιν διὰ νὰ γίνῃ πολιτεία καλὴ ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ καλὴ ἐκπαίδευσις καὶ κοινωνία. Ἀπὸ ποῦ νὰ ἀρχίσῃ κανεὶς δὲν ἤξευρε, γιατί τὸ ἔργον του θὰ κατεστρέφετο ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἄλλου περιβάλλοντος. Δι' αὐτὸ κυβερνήσις ἰκανὴ νὰ κρατηθῇ ἔξω ἀπὸ τὸ μέχρι τοῦδε περιβάλλον καὶ τὰς μεθόδους του θὰ εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖαν ὡς εἰς βάσιν θὰ οἰκοδομήσωμεν ὅλα τὰ ἄλλα. Ἡ πορεία μας ὁμως πρέπει νὰ εἶναι μεθοδικὴ διὰ νὰ μὴ φθάσωμεν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ ἀπροχώρητον.

Θὰ λάβωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅλα τὰ πράγματά μας χωλαίνουν διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ κινήματα βίαια, ὅπως ἐκεῖνο τὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως, τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ νομισθῇ ὡς ἀποτυχὸν κατὰ μέγα μέρος διὰ πολλοὺς λόγους, ἐκτὸς τοῦ ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι μέτρα, ἀλλὰ ἡμίμετρα. Χρειαζόμεθα ἐνέργειαν συστηματικὴν μὲ τὸ βλέμμα ἐστραμμένον μᾶλλον πρὸς τὸ μέλλον καὶ μὲ ἀνοχὴν πρὸς τὸ παρόν. Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ καταργηθοῦν ὅλαι αἱ ἐγκαταστάσεις μας καὶ νὰ ἀνασυνταχθοῦν διὰ νέων δυνάμεων, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοῦτο θὰ ἔφευρεν ἓνα κυκεῶνα, εἶναι ζήτημα ἂν ἔχομεν τὰς δυνάμεις αὐτάς. Τὸ μόνον λοιπὸν φρόνιμον εἶναι, ὅπως εἶπαμεν τὸ ἄλλο εἰς τὴν πολιτείαν μας, ἔτσι νὰ εἰποῦμεν τὸ ἄλλο εἰς ὅλους τοὺς κλάδους, νὰ καταστήσωμεν ἀκίνδυνον τὴν τώρα δρῶσαν καὶ κακοσυνειθισμένην γενεὰν εἰς τὰς κακὰς ἐπιδράσεις τῆς ἐπὶ τῆς μελλούσης γενεᾶς καὶ νὰ τῆς ἀφήσωμεν μόνον τὰ καλὰ τῆς, ἔπειτα δὲ νὰ προσθέσωμεν τὰ συμπληρώματα αὐτῆς, ὅσα ἔχομεν, καὶ ἔτσι νὰ προπαρασκευάσωμεν τὰς νέας μας δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι σιγὰ σιγὰ θὰ διαδεχθοῦν τὰς παλαιὰς. Αὐτὸ εἴμεθα ἰκανοὶ νὰ τὸ κάμωμεν καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ συναισθανόμενοι τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἔθνους, προσπαθοῦντες νὰ μὴν ὑπερισχύσουν διὰ τελευταίαν φορὰν οἱ φαῦλοι καὶ χαθῇ κάθε ἐλπίς διὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ. Αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους περιμένει νὰ ἴδῃ ἡ πατρις εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, ἐλευθέρους πάσης ἀτομικῆς σκέψεως, μὲ τὴν ἀλήθειαν ὡς σύμβολόν των. Ἀλλὰ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ καὶ πῶς θὰ πληθύνουν σύντομα;

Ὅποιος παρατηρήσει τὴν σημερινήν μας ἰδεολογίαν, θὰ εὕρῃ εὐκολὰ ὅτι ἀποτέλεσμα τοῦ εἰς λέξεις ὠραίας ἀνευ σημασίας περιοριζομένου ἀποτυφλωτικοῦ σωδινισμοῦ μας, ὅσον ἀπόγονοι Σαλαμινομάχων ἢ Μαραθωνομάχων, περιούσιος λαὸς κλπ. κλπ., εἶναι ἀποκλειστικότης τις περιφρονητικὴ πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ἄμα π. χ. ἐμβαθύνῃ τις εἰς τὴν σύγχρονον πολιτικὴν μας ἱστορίαν, θὰ ἴδῃ ὅτι ἐδῶ πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν μερικὰ ἀτυχήματα καὶ σφάλματά μας πρὸς τοὺς γειτονικοὺς μας λαοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους ἤμπορούσαμεν νὰ συνεννοηθοῦμεν καλύτερα. Ὅπως εἰς αὐτό, ἔτσι καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἢ ἀποκλειστικότης μας δὲν μᾶς ἀφήκε ν' ἀντιληφθῶμεν καλὰ τὴν θέσιν μας καὶ νὰ συμβιβάζωμεν αὐτὴν πάντοτε σύμφωνα μὲ τὴν πρόδοον τῶν ἄλλων ἔθνων. Ἐσχηματίσαμεν οἰονεὶ κόσμον ἰδικόν μας, ἐσκεπτόμεθα πολὺ Ῥωμαίκα, ἐκάμαμε νόμους Ῥωμαίικους καὶ προσωπικοὺς σὰ σπὶν μας, καὶ ὅπως κουτὰ καὶ περιωρισμένα ἐμιμούμεθα νεκροὺς τύπους καὶ προλήψεις τοῦ παρελθόντος, ἔτσι ἡ σχέσις μας πρὸς τοὺς πῦθ πολιτισμένους λαοὺς καταντοῦσε νὰ εἶναι κυρίως μίμησις ἀπλῆ τῶν τύπων μὲ ὀλίγην οὐσίαν. Εὐτυχῶς πολλοὶ ἤρχισαν νὰ καταλαβαίνουν καλύτερα τὰς ἐλλείψεις μας καὶ δὴ τὴν κυριωτέραν, τὸν ἐξευρωπαϊσμόν. Ἡ πρώτη μέριμνα τῆς κυβερνήσεως πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀποστολὴ πολλῶν νέων πρὸς σπουδὴν εἰς τὸ ἐξωτερικόν δι' ὅλους τοὺς κλάδους, οἱ ὅποιοι κατόπιν νὰ ὑποστηριχθοῦν διὰ νὰ ἐξυγιάνουν τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Τότε θὰ ἔλθῃ τελειωτικῶς τὸ νεωτερικόν φύσημα ὀρηγτικόν καὶ θὰ παρασύρῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τῆς προόδου, οἱ ὅποιοι ἢ ἀσυναισθήτως ἀπατύφλωναν μὲ πομφόλυγας μέχρι τοῦδε τὰς συνειδήσεις ἢ ἦσαν ἀσυνείδητοι ἐκμεταλλεῦνται τῶν ἱερωτέρων ἰδεωδῶν μας.

Σύμφωνα μὲ αὐτὰ βέβαια πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ πορεία μας πρὸς κανονισμόν τῶν τῆς ἐκπαιδευσεως μας. Ἀναγνωρίζομεν πολλοὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπέλθῃ ἀνυπερθέτως μεταρρυθμίσις εἰς αὐτήν, ἀλλὰ χρειάζεται μέθοδος καὶ σκοπιμότης, χωρὶς κινήματα τρελλὰ καὶ ἀνατρεπτικά. Ἐπειτα ἡ μεταρρυθμίσις δὲν πρέπει νὰ εἶναι περιωρισμένη, ἀλλὰ γενικὴ, δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον τυπικὴ, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικὴ. Κακὰ ἐσκέφθησαν ὅσοι ἀπὸ τοὺς μεταρρυθμιστὰς ἀνεγνώρισαν μὲν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπλοποιήσεως τῆς γλώσσης εἰς τὰ σχολεῖά μας, ἀλλὰ ἐσυμβούλευαν ἀνατροπὴν ἐντελῆ ὅλης τῆς παιδείας μας καὶ ἀνάθεμα κατὰ τῆς γραφομένης μας γλώσσης. Κακὰ ὑπὸ δύο ἐπόψεις. Πρῶτον διότι ἡ γραφομένη μας γλῶσσα, εισηγμένη εἰς ὅλας τὰς πρακτικὰς μας χρήσεις εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τὴν ζῶσαν γενεάν

καὶ ἐν μέρει καὶ ἀπὸ τὴν διάδοχόν της. Δεύτερον δὲ καὶ διότι ἡ ζῶσα γενεὰ εἶναι πλέον συνειθισμένη εἰς τὸ καθεστῶς αὐτὸ καὶ φυσικόν εἶναι ν' ἀντιδράσῃ εἰς βίαια κινήματα. Δι' αὐτὸ χρειάζεται ἐξέλιξις διὰ νὰ μάθῃ καὶ αὐτὴ νὰ σκέπτεται ἀνεκτικώτερα καὶ τὴν νέαν γενεάν νὰ παρασκευάζῃ μὲ ἄλλα φρονήματα, διότι βέβαια πρέπει πρῶτα νὰ ἀνοιχθοῦν τὰ μάτια τοῦ κόσμου τοῦ προκατειλημμένου ἀπὸ μωρὰν ἰδεολογίαν, νὰ ἐννοηθῇ ἡ ἀλήθεια εἰς εὐρὴν κύκλον τῆς κοινωνίας, ὁ ὅποιος θὰ ὑποστηρίξῃ τὸ νέον καθεστῶς, τὸ ὅποιον κατ' ὀλίγον καὶ μεθοδικῶς θὰ προχωρή. Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καλὰ ὅτι εἴμεθα πλέον ἀνεξάρτητοι ἀπὸ προλήψεις καὶ τύπους τοῦ παρελθόντος καὶ ὅτι μᾶς ἀρκοῦν τὰ μέσα, τὰ ὅποια ἔχομεν διὰ νὰ ἀναπτυχθῶμεν μόνοι μας. Οἱ λόγιοί μας πρέπει νὰ ἐννοήσουν ὅτι αἱ ἰδέαι περὶ Ξενοφωντείου γλώσσης κλπ. εἶναι σκουριασμένες καὶ ὅτι τείνομεν πρὸς μίαν σχεδὸν ταύτισιν τῆς κοινῆς μας γλώσσης καὶ τῆς γραφομένης, διὰ νὰ συνειθίσουν νὰ γράφουν ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ πράγματα καταληπτὰ ἀνευ κόπου εἰς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον κύκλον ἀναγνωστῶν.

Μονομερῆς ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ ἀποκλειστικὸς περιορισμὸς τῆς μεταρρυθμιστικῆς κινήσεως μόνον εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφήν τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου τῶν δημοτικῶν σχολείων μας. Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται αὐτὸ σπουδαῖον ἐκ πρώτης ὄψεως, εἶναι ἀνεπαρκὲς χωρὶς διδασκάλους ἀξίους τῆς περιωπῆς των, διότι ὁ διδάσκαλος ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι ἀποτελεῖ τὰ τρία τέταρτα εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ μαθητοῦ. Ὅταν ληφθῇ αὐτὸ ὑπ' ὄψιν, τότε θὰ ἐννοηθῇ ὅτι μονομερῶς σκέπτονται ὅσοι ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν των πρὸς τὴν κατωτέραν ἐκπαίδευσιν κυρίως, διότι σκέπτονται τὰ πράγματα πρωθύστερα καὶ μὲ κίνδυνον νὰ περιπέσουν εἰς φαῦλον κύκλον, παρασύρονται δὲ ἀπὸ τὸ φαινόμενον ὅτι τὸν σπουδαιότερον ρόλον εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ἔχει ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις. Ἡ κίνησις πρέπει νὰ εἶναι πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα καὶ τὸ κύριον βᾶρος θὰ τεθῇ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀχι πρὸς τὰ κάτω. Ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν παιδευσιν θὰ προκύψῃ ὁ πολὺ μορφωμένος διδάσκαλος καὶ ἡ καλὰ σκεπτομένη κοινωνία εἰς τὸ πανεπιστήμιον κυρίως πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ μας. Ἀπὸ ἐκεῖ προέρχονται πολλὰ κακὰ καὶ πολλαὶ ἐσφαλμέναι ἀντιλήψεις. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς πῶς εὐρέθημεν χωρὶς αὐτοτέλειαν καὶ ἰδικὴν μας ζῶην καὶ πῶς ζῶμεν τρόπον τινὰ εἰς ἀφαίρεσιν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἄς σκεφθῇ ὅτι δὲν ἐξετελέσαμεν κἄν τοὺς τύπους ἀκόμη τῆς αὐτοτελείας μας αὐτῆς. Νεοελληνικὸν ἔθνος λεγόμεθα καί, πρᾶγμα ἀνήκουστον, ἡ Νεοελληνικὴ δὲν διδάσκειται εἰς τὸ πανεπιστήμιον

μας. Πῶς είναι δυνατόν νὰ σκεφθοῦν καλὰ οἱ διδάσκαλοι καὶ δι' αὐτῶν ἡ κοινωνία, ἔταν ἔχι μόνον δὲν διδάσκονται τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ στρεβλώνονται μὲ κακὰς διδασκαλίας; Παραλείπομεν ἔτι μᾶς λείπουν παιδαγωγικὰ μαθήματα, παραλείπομεν ἔτι μᾶς λείπουν ὄργανισμοὶ καὶ συστήματα, ὅπως ἀνεπτύξαμεν εἰς τὸ περι πανεπιστημίου φυλλάδιόν μας¹, πράγματα τὰ ὁποῖα μετεγγίζονται εἰς ἕλην μας τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ κοινωνίαν ἀπὸ ἐκεῖ. Μᾶς λείπει ἀκόμη τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ, τὸ Νεοελληνικὸν λεξικόν. Βεβαίως δὲ ἀσυγκρίτως διάφοροι θὰ ἦσαν αἱ ἀντιλήψεις μας, ἂν ἐδιδάσκοντο, ἔστω καὶ ἀτελῶς, μερικαὶ ξένοι νεώτεροι φιλόλογοι εἰς τὸ ἀνώτατόν μας ἐκπαιδευτήριον. Ὅταν τις συλλογισθῇ αὐτὰ τὰ πράγματα, θὰ ἐνόησῃ ἔτι ἀπὸ ἐκεῖ πρέπει ν' ἀρχίσῃ νὰ φωτίζεται ἡ κοινωνία βαθμηδὸν καὶ νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν τρομακτικὴν ἀμάθειάν της καὶ τὰς προκαταλήψεις της διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν σκοπὸν τῶν κατωτέρων σχολείων.

Ἡ ὀρθὴ καὶ εἰς τὸ ὕψος τῆς περιωπῆς της ἰσταμένη πανεπιστημιακὴ καὶ ἐπομένως καὶ γυμνασιακὴ παιδεία, θὰ μᾶς εἶναι ὠφέλιμος καὶ ὑπὸ ἄλλην ἐποψιν. Μία μεγάλη πληγὴ τῆς κοινωνίας μας ἔγινε ἡ ἀκατάσχετος τάσις πρὸς τὴν ἀφηρημένην μας, ὅπως εἶναι τώρα, μέσῃν καὶ ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν. Ὅπως κατήντησεν ἡ μέσῃ ἐκπαίδευσίς μας, τυπικὴ μᾶλλον παρὰ οὐσιαστικὴ, φέρει τὰ ἴδια ἀποτελέσματα καὶ εἶναι προσιτὴ καὶ εἰς τοὺς μετριωτάτους ἀκόμη, ἐνῶ ἡ εὐκολία τῆς ἀνωτάτης ἐκπαίδευσως προσεῖλκυσε πολλοὺς ἀναξίους καὶ ἐγέννησεν εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν κακὴν τάσιν τῆς ψευδοῦς κοινωνικῆς θέσεως. Ὡς συνειθίσαντες νὰ βλέπουν τοὺς τύπους μᾶλλον καὶ ἔχι τὴν οὐσίαν, πολλοὶ δουλεύουν εἰς τὴν προκατάληψιν αὐτὴν, φροντίζουσι διὰ ποικίλων πιέσεων καὶ ἀθεμιτῶν μέσων νὰ συσσωρεύσουν τίτλους, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἄξιοι, διὰ τῶν ὁποίων καταστρέφουσι τὸ ἔργον ἄλλων. Ὅταν ἡ ἀνωτέρα καὶ μέσῃ ἐκπαίδευσίς μας γίνῃ οὐσιαστικώτερα, αὐστηροτέρα καὶ ὀφονεὶ ἀριστοκρατικὴ τοῦ πνεύματος, τότε θὰ ἀρχίσῃ νὰ παύῃ καὶ ἡ ὀλεθρία αὐτὴ τάσις, ἐνῶ συγχρόνως ἡ ὑποχρεωτικὴ δημοτικὴ ἐκπαίδευσίς θὰ διδῇ δι' ὀγιοῦς παιδείας ὄχι ἀστοχεῖα εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων πρέπει νὰ γίνωνται οἱ ἄξιοι, οἱ ὁποῖοι ὀλιγώτεροι, ἀλλὰ καλύτεροι, θὰ ἐκτελῶσι καλύτερον τὸν προορισμὸν τῶν. Τῶν δὲ ἄλλων τὸ πνεῦμα θὰ τραπῇ καὶ πάλιν πρὸς τοὺς πρακτικοὺς κλάδους, εἰς τοὺς ὁποίους τόσοσιν ὑπελείφθημεν, καὶ οἱ ὁποῖοι ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν καταλλήλων ἐγκαταστάσεων θὰ δώσωσι τὰ νεῦρα εἰς τὴν πολιτείαν μας.

Α. Χ. ΜΠΟΥΤΟΥΡΑΣ

Σὲ δσοὺς θέλουν νὰ σχηματίσουν γνώμη φωτεινὴ γιὰ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα καὶ γιὰ τὸ Γλωσσικὸ μᾶζι — πού τόσο στενὰ συνδέονται — ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλὸς συσταίνει ὡς ἀπαραίτητα τ' ἀκόλουθα βιβλία.

Α. Σολωμοῦ. Διάλογος ποιητῆ καὶ σοφολογιωτάτου. [Διον. Σολωμοῦ, Ἄπαντα τὰ ἐδρισκόμενα — Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ. 1901].

Ἰαν. Πολυλά. Ἡ φιλολογικὴ μας γλῶσσα [Ἐν Ἀθήναις, Ἔστια 1892].

Ἐμμ. Ροῖδου. Τὸ Ταξίδι τοῦ Ψυχάρη. [Γλωσσικὴ μελέτη. Βιβλιοπωλεῖον Ἐστίας 1888].

Τὰ Εἶδωλα. Γλωσσικὴ μελέτη. [Ἔστια 1893].

Ψυχάρη. Τὸ Ταξίδι μου. [Ἐκδοσὴ Β'. 1905].

Ἀπολογία [Ρόδα καὶ Μῆλα. Τόμος Γ'. 1906].

Τὸ πρόβλημα τῆς νεωτέρας γραφομένης Ἑλληνικῆς ὑπὸ Κ. Krumbacher καὶ ἀπάντησις εἰς αὐτὸν ὑπὸ Γ. Ν. Κατζηδάκι [Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ. Ἐν Ἀθήναις 1905].

Karl. Brugman. Γραφτὴ καὶ Δημοτικὴ καὶ τὸ Γλωσσικὸ ζήτημα στὴν Ἑλλάδα. [Ἄενας Ἀρβανίτης μεταφραστής. Ἀθήνα 1907].

Ἐλισαίου Γιανίδη. Γλῶσσα καὶ Ζωή. [Ἀναλυτικὴ μελέτη τοῦ Γλωσσικοῦ ζητήματος. Πόλη, Τυπογραφεῖο ἡ Ἀνατολή, 1910].

Παύλου Νιρβάνα. Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία. [Ἀθήναι, 1903. Ἐκδοσις Παναθηναίων].

Μ. Α. Τριανταφυλλίδου. Ἑνεηλασία ἢ Ἰσοτέλεια; Μελέτη περὶ τῶν ξένων λέξεων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. [Ἀθήναι. Τυπογραφεῖον Π. Δ. Σακελλαρίου. Τεύχος Α' 1905 καὶ Β' 1907].

Φ. Δ. Φωτιάδης. Τὸ Γλωσσικὸ ζήτημα κ' ἢ Ἐκπαιδευτικὴ μας Ἀναγέννησις. [Ἀθήνα. Τυπογρ. «Ἔστια», 1902].

Στεφ. Ραμᾶ. Τὰ Παλιὰ καὶ τὰ Καινούργια. [Ἀθήνα. Τυπογραφεῖο «Ἔστια», 1902].

Οἱ Λοξοὶ Στρατοκόποι. [Ἀθήναι 1909. Ἐκδότης Κ. Ἐλευθερουδάκης].

Γ. Παπασωτηρίου. Μελέτη περὶ Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως, ἥτοι τί θὰ ἐκέρδιζεν ἡ Κοινωνία ἂν ἦσαν καλύτερα τὰ Σχολεῖα. [Ἐν Ἡρακλείῳ 1907].

¹ Φιλολογία - Ἐκπαίδευσίς - Κοινωνικὴ μὲρφωσις. Ἀθην. 1910.

N. Ξεραρχοπούλου. Ποιός τις πρέπει να είναι ο δημοδιδάσκαλος: [Εν Ἀθήναις, 1907].

Εὐθ. Γ. Μπουρνάνα. Σχολικά προγράμματα και διδακτικαὶ ὁδηγίαι.
Α'. Τὸ Νηπιαγωγεῖον τῶν ξενοφώνων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων [1908].

Β'. Τὸ Κοινὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον [Εν Ἀθήναις, 1909].

Χαρισίου Παπαμάρκου. Τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων. [Τόμος Α' και Β'. Ἀθήναι, Τυπ. Περρῆ 1897].

Πρῶτον Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον. Ἔργασίαι τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς. Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων μετὰ σχολικῆς ἐκθέσεως. [Εν Ἀθήναις, 1909].

Γιὰ ὅσους ὁμως θέλουν νὰ μελετήσουν βαθύτερα τὰ δυὸ ζητήματα, ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος θὰ δημοσιεύσει στὰ ἐπόμενα φυλλάδια βιβλιογραφία, ποὺ θὰ φροντίσει νὰ τὴν καταρτίσει ὅσο μπορεῖ τέλεια.

Γιὰ τοῦτο παρακαλεῖ τὰ μέλη και τοὺς ἀναγνώστες νὰ ὑποδείξουν ὅ,τι παλιότερα σχετικὰ βιβλία γνωρίζουν γιὰ νὰ προστεθοῦν στὴ βιβλιογραφία του.

Τέλος, κάθε νέου σχετικοῦ βιβλίου θὰ δημοσιεύεται ὁ τίτλος και ὁ συγγραφέας του και μιὰ σύντομη κριτικὴ γιὰ νὰ κεντᾶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συνδρομητῶν τοῦ Δελτίου και γιὰ νὰ δείχνεται σὲ ποιὰ σημεῖα συμφωνεῖ ὁ Ὅμιλος μετὰ τὸ συγγραφέα και σὲ ποιὰ ἄλλα ἔχει ἀντίθετη ἢ διαφορετικὴ γνώμη.

Δ Η Λ Ω Σ Η

Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος ποὺ στὸν πρῶτο ἀριθμὸ τοῦ Δελτίου του ἀναγκάσθηκε νὰ δημοσιεύσει ἀπάντηση στοὺς ἐπικριτὰς του τοὺς φυσικούς, δὲν ἐφαντάζονταν ὅτι στὴν τελευταία σελίδα τοῦ ἴδιου ἀριθμοῦ θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος δημόσια νὰ παρακαλέσει ἄλλους σεβαστοὺς του ἐπικριτὰς, νὰ βάλουν τελεία και παῦλα σὲ κάθε δημοσιογραφικὴ πολεμικὴ¹, γιὰτι ὁ σκοπὸς τοῦ Ὀμίλου δὲν εἶναι ν' ἀνακατόνεται σὲ γλωσσικούς καυγάδες. Ὁ σκοπὸς του εἶναι καθαρὰ ἐκπαιδευτικὸς, ἐπομένως θεωρεῖ ὅτι δὲν εἶναι δουλειὰ του οὔτε νὰ δείξει τι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ γλῶσσα, οὔτε νὰ ὀρίσει τὴν τελειωτικὴ τῆς μορφή.

Τὸ πῶς θὰ διδαχθεῖ ἡ μητρικὴ γλῶσσα, ὁ Ὅμιλος τὸ ἀφίνει στὸν εἰδικὸ παιδαγωγὸ και τοὺς συνεργάτες του, ποὺ θὰ διευθύνουν τὸ πρότυπο σχολεῖο και ποὺ ἔχουν κάποια πείρα, ἀφοῦ γιὰ τρία χρόνια τὴ δίδαξαν κάπου με ἀποτελέσματα ἀρκετὰ γνωστὰ σὲ ὅσους παρακολουθοῦν τὴν ἐκπαιδευτικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας και χαίρονται και χειρακροτοῦν στὴν παραμικρότερη σχετικὴ βελτίωσή της.

Γιὰ τοῦτο και ἡ ἐφορία τοῦ Προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου και ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος σχηματίσθηκε ἀπὸ ἀνθρώπους, πολὺ λίγο εἰδικούς στὰ γλωσσικά, μὰ ποὺ μένουν στὴν Ἀθήνα και στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ και βρίσκονται σὲ καθημερινὴ συνάφεια μ' ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας και εἶναι σὲ θέση νὰ ξέρουν τι τῆς χρειάζεται.

Κ' ἔτσι ὡς τώρα ἀδελφικὰ συνεργάσθηκαν τὰ μέλη τῆς ἐφορίας και οἱ ἰδρυταὶ και τὰ μέλη τοῦ Ὀμίλου ἔχοντας συγκεντρωμένη τὴν προσοχὴ τους στὸν ἐκπαιδευτικὸ σκοπὸ, χωρὶς κανέναν τους νὰ νομίσει πῶς ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ ἐπιβάλλει τὴ γνώμη του τὴν ἀτομικὴ γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, στοὺς ἄλλους. Κ' ἐλπίζουν ὅτι ἔτσι και στὸ μέλλον θὰ συνεργασθοῦν. Γιὰτι ἄλλιῶς θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ πάη μπροστὰ τὸ ἔργο τους.

¹ Ψυχάρης - «Πᾶνε Σχολεῖο», ἀρ. 415 και 416, 1910 Νοεμᾶς.

² Ἀργύρης Ἐφταλιώτης - Ἡ καινούργια πολιτικὴ τῆς μισορωμαϊκῆς ἀρ. 417, 1911 Νοεμᾶς.

Σ' ένα μόνο σημείο τῶν ἄρθρων τῶν «οἰκείων» ἐπικριτῶν του ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος χρέος του νομίζει ν' ἀπαντήσῃ. Στὴν τολμηρὴ δηλαδὴ γνώμη τους, ὅτι τάχατες ἀπὸ Ψυχαροφοβία, ἀπὸ πολιτικὴ, ἀπὸ στρατηγικὴ καὶ διπλωματικὴ¹, κάνει παραχωρήσεις στὴ γλώσσα τῶν ἐγγράφων του. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν κατηγορίαν ὁ Ὅμιλος τὴν ἀποκρούει, δηλώνοντας, μιὰ γιὰ πάντα, ὅτι ἂν στὸ λεκτικὸ τῶν ἐγγράφων του καὶ τῶν ἄρθρων του παραδέχεται τύπους καὶ φθόγγους, ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι χυμένοι στὰ καλοῦπια τῶν κανόνων τοῦ πυρῆνα τῆς γλώσσας, δὲν τὸ κάνει ἀπὸ κανένα ἄλλο λόγο παρὰ ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀντίληψη — ἀδιάφορο ἂν σωστὴ ἢ στραβὴ — ὅτι οἱ τύποι ἢ οἱ φθόγγοι ποὺ μεταχειρίζεται εἶναι ὀλοζώντανοι στὸ στόμα τῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς πρωτεύουσας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀνήκουν στὴ νεοδημοτικὴ.

Καὶ μπορεῖ νὰ προσθέσῃ ὅτι αὐτὴ τὴν ἀντίληψη ξέρει πῶς τὴν εἶχε στοὺς μεταψυχαρικοὺς χρόνους, κατὰ τὸν ὄρο τοῦ κ. Παλαμᾶ², καὶ ὁ μακαρίτης ὁ Κρουμπάχερ (τὸ πρόβλημα τῆς Νεωτέρας γραφομένης Ἑλληνικῆς, Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ 1905 σελ. 160 κ. ἄ.) καὶ τὴν ἔχουν ὁ Karl Brugman (Γραφτὴ καὶ Δημοτικὴ Μετάφρ. Δέκα Ἀρβανίτη Ἀθήνα 1902 σελ. 27 κ. ἄ.), ὁ συγγραφέας τῆς «Ἑνηλασίας ἢ Ἰσοτέλειας» καὶ τοῦ Die Lehnwörter der Mittelgriechischen Vulgärliteratur Κ^{ος} Μανώλης Τριανταφυλλίδης (ποὺ ὠμάλυνε τὴ γραμματικὴ καὶ κανόνισε τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ βιβλίου τῆς Κ^{ος} Π. Σ. Δέλτα «Παραμῦθι χωρὶς ὄνομα» Λονδίνο 1910), ὁ διευθυντὴς τοῦ Σχολείου τοῦ Ὁμίλου Κ^{ος} Ἀλ. Δεσμυζός καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

¹ Ἀργύρη Ἑφταλιώτη - Ἡ καινούργια πολιτικὴ τῆς μισορωμαϊκῆς ἀρ. 417, 1911 Νομῆς, σελ. 5, στίχ. 51.

² Λασκαράτος καὶ Βαλαωρίτης ἀρ. 417, σελ. 13, στίχ. 27, 1911 Νομῆς.

Λ Α Θ Η

Σελ.	9	στ.	14	γλωσσικὴ	ἀντι	γλωσσικὴ
>	11	>	2	ταῦ	>	τοῦ
>	36	>	12	διδάσκῃ	>	διδάσκῃ
>	43	>	12	θεν	>	δὲν